ספר היובל

ספר היובל





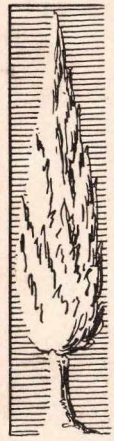
די לעבעדיגע געשיכטע פון דעם באזאוסטען
צדיק און גדול בישראל, הרב הג' אדמו"ר כ"ק

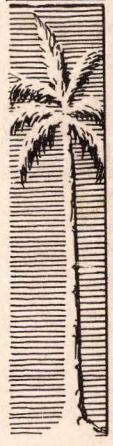
ר' יהושע העשיל ראבינאוויץ

ש ל י ט "א

דער מאנאסטעריישטשער רבי

ווי אויך ארטיקלען און באגריסונגען צו דעם זיבעציג יעריגען יובילעאום פון דעם רבי שליט"א ווען אין געפייערט געווארען ביי א גרויסן ארטיגען באנקעט, כ"ד אדר, תר"ץ, אין עמפייר מעניאר האלל, ברוקלין, נ. י.





ארויסגענעבן פון דעם באנקעט קאמיטעט,
און רעדאקטירט פון

הרב שמריהו ליב הורוויץ

דער רב פון ווילנער גאון תלמוד תורה (תפארת הנר"א)
אין ברוקלין, נ. י.

ניו יארק — תר"ץ.

בדפוס „מיואלד", 161 גרעניל סט., ניו יארק.

כארז גלבנון ישגא

צדיק כתמר יפרח

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

אינהאַלט פאַרצייכעניש

אידישע אבטיילונג

(1 רעזאָלוציע — ג
(2 א פּאָר ווערטער פון די אַרויסגעבער — ה
(3 באַנקעט קאָמיטעט און ארויסגעבער פון „ספר היובל“ — ז
(4 שלחן מלכים — ח
(5 דער באַנקעט, הרב שמריה ליב הורוויץ — ט
(6 שמחה של מצוה, — ר׳ ברוך הערשענאָוו — טו
(7 סעודת מרעים, — ר׳ יוסף חיים קאפּלאָוויץ — טז
(8 די גרויסע אידישע האַרץ, — הרב שמריהו ליב הורוויץ — יט
(9 די רעדע, — רעוו. שמואל דוד בעלזער — כה
(10 בן יכבד אב, — הרה׳ צ ר׳ יעקב ראַבינאָוויץ — כז
(11 די ברכה און די רעדע פון רבין שליט״א — לג
(12 באַגריסונג, — מאַקס בלומבערג — מא
(13 באַגריסונג, — מאריס מ. דיימאָנד — מב
(14 באַגריסונג, — יעקב לעווינסאָן — מג
(15 באַגריסונג, — אברהם לוי אמערלינג — מד

העברעאישע אבטיילונג

(16 הקדמה, — הרב שמריהו ליב הורוויץ — מז
(17 חיי יהושע, — אדמו״ר כ״ק יהושע העשיל ראַבינאָוויץ — מט
(18 הצדיק והאמונה, — הרב שמריהו ליב הורוויץ — עו
(19 הדר זקנים, — האדמו״ר כ״ק שליט״א — פא
(20 ברכת בנים ובני בנים — צ
(21 שיר, — ר׳ ברוך הערשענאָוו — צא
(22 ברכה — קהלת מאָנאַסטערישטשע — צב
(23 ברכת שלום, — ר׳ יהושע העשיל רובין — צד
(24 חברות און סאָסייעטיס — צה
(25 נעמען פון חשוב׳ע געסט — צו

א פאר וועדטער פון די ארויסגעבער

מיר פיהלען זיך היינט יום טוב'דיג געשטימט, ווען מיר האבען זכה געווען צו פארווירקליכען אונזער שעהנעם חלום, ארויסצוגעבען לזכרון עולם דעם „ספר היובל", וועלכער דערצעהלט פאר די קומענדיגע דורות, פאר אונזערע קונדער און קינדס קינדער, פון דער גרויסער חיליגער שמחה, וועלכע מיר האבען צוזאמען מיט פיעלע הונדערטע חסידים איבערגעלעבט, ווען מיר האבען זכה געווען צו פייערן ביי א גרויסארטיגען באנקעט דעם ויבעציג יעהריגען יובילעאום פון אונזער חשובען, חיליגען און ליבען רבי שלום־א.

מיר האבען גענאמען דאס בעסטע וואס מיר האבען געקענט. מיר האבען געוווכט א גאלעגענהייט אויסצודריקען צו אונזער רבין אונזערע חיליגסטע געפיהלען פון רעספעקט און ליבשאפט צו איהם. מיר האבען געפיהלט די נויטיגקייט פון אפגעבען איהם בבוד, ניט נאר ביחידות, יעדערער פאר זיך, נוי מיר זיינען אימער געוואוינט צו טאן, נאר אפגעבען איהם כ ב ו ד ב צ ב ו ר, נוי ער האט דאס כשר פארדינט ביי אונז. און דאס האבען מיר גענאמען ביים באנקעט, וועלכער האט זיך אויסגעצייכענט מיט זיין פראכט און גלאנץ, און וועלכער האט מקדש השם געווען, דאמיט וואס ער, דער באנקעט, האט איבערצייגט אז חסידיש לעבען און חסידישע באגייסטערונג געפינט זיך אייך אין אמעריקא, און אז אידישקייט לעבט און וועט לעבען אויך ביי אונזערע קינדער, די צוקונפטיגע דורות, און די חסידישע התלהבות וועט, דארף און זאל איבערגעפלאנצט ווערען אין די הערצער און נשמות פון דעם יונגען אידישען דור אין אמעריקא.

מיר האבען איבערגענעבען די ארבייט פון רעדאקטירען דעם „ספר היובל" פונ'ם רבין שלום־א, צום באוואוסטען אידישען געלעהרטען, ארטאדאקסישער כתנך און וואלטפיהרער, ה ר ב

שמריהו ליב הורוויץ, דער מחבר פון באריהמטע זעבצעהן ספרים ווי אויך געוועזענער רעדאקטאר פון אייניגע באוואסטע רבנישע זשורנאלען, דער רב און פיהרער פון ווילנער גאון תלמוד תורה און שוהל, וועלכער האט געווייס געטאן זיין ארבייט באמונה און מיט באגייסטערונג, פאר וואס מיר גיבען איהם איבער דא אונזער הארציגען יישר כח!

מיר ווינשען אונזער הייליגען ליבען רבי מרן אדמו"ר הקדוש שליט"א, אז ער זאל מאריך ימים ושנים זיין על כסא ממלכתו בקרב ישראל, הוא ובניו ובני בניו, ויזכה לראות בניו ובני בניו עוסקים בתורה ובמצות בארץ ישראל הכנויה ברצון השם על פי רוח תורתנו הקדושה.

די ארויסגעבער.

לשם ולתהלה

די פאלגענדע פינף פערזאנען פון דעם „וער להדפסת ספר היובל" ה"ה:

ר' יעקב בהרב ארי' ליב לעווענסאן
ר' אברהם לוי אמערלינג
רעוו. ר' שמואל בעלזער
ר' בן ציון ווינאקור
ר' חיים קאטלער

האבען זיך אויסגעצייכענט מיט זייער איבערגעגעבענהייט אין ארויסגעגעבען דעם „ספר היובל" פאר וועלכען זיי האבען געארבעט בלב ונפש און פארדינען אז זייערע נעמען זאלען דא באזונדער פארצייכענט ווערען מיט א הארציגען דאנק וועלכען זיי האבען באמת כשר פארדינט.

די ארויסגעבער.

באנקעט קאמיטעט

און ארויסגעבער פון „ספר היובל"

ברוך הערשענאוו, טשערמאן
יוסף חיים קאפלאוויץ,
וויים־טשערמאן
מאקס בלומבערג, וויים־טשערמאן
יעקב ראטשטיין, וויים־טשערמאן
בינוש וויענער, וויים־טשערמאן
מארים דיימאנד, טרעזשורער
רעוו. שמואל דוד בעלזער,
סעקרעטאר
יעקב לעווינסאן,
טשערמאן פון ועד היובל
אברהם ארענשטיין
אברהם לוי אמערלינג
אברהם בוימוואלד
ארי׳ ליב בעקערמאן
אברהם בערמאן
פנחם ברעסלאוו
הרב שמעון גראסבין
סעם גלייבמאן
אברהם גוטשטיין
א. דראטווא
הרב שמרי׳ ליב הורוויץ
יהודא ליב הורוויץ
מרדכי העררים
יוסף וויינטרויב
בן ציון וויינאקור
יצחק זאדענאף
אשר לאקאוויץ
זאב לערנער
יוסף מאסקאוויץ
אלי׳ מאגאזאניק
יעקב מייבאך
העררי נייטאן
ראובן עקשטיין
ישראל פרידבערג
נייטען פרידבערג
ליב פאללאק
חיים קאטלער
סעם קראסילאוסקי
חיים קליעגמאן
סעם קוזמינסקי
זאב קרים
נחום־מרדכי קויפמאן
הרב משה ראבינאוויץ
הרב יעקב אלי׳ ראבינאוויץ
שלום רובין
זאב ראפפורט
מאני ראבינאוויץ
משה שמונים

שלחן מלכים (מאן מלכי רבנן)

די פאלגענדע חסידישע רביים און רבנים זיינען גע־
זעסען ביים הויפט טיש אצל האדמו"ר שליט"א, ביים
זיבעציג יעהרליכען יובילעאום באנקעט פון דעם רבי:

הרה"צ הר' משה שניאורסאן
טוועריסקי
טאמישאפאלער רבי שליט"א

הרה"צ הר' יצחק טוועריסקי
סקווירער רבי שליט"א (ברוקלין)

הרה"צ הר' שלום צוקערמאן
ראשקאווער רבי זצ"ל

הרה"צ הר' מרדכי שלמה פריעדמאן
באיאנער רבי שליט"א

הרה"צ הר' יעקב פערלאוו
סטאלינער רבי שליט"א

הרה"צ הר' דוד מרדכי טוועריסקי
טאלנער רבי שליט"א

הרה"צ הר' יצחק טוועריסקי
סקווירער רבי שליט"א (בראנקס)

הרה"צ הר' שלום טוועריסקי
טריסקער רבי שליט"א

הרה"צ הר' ישראל טוועריסקי
שליט"א

הרה"צ הר' ארי' ליבוש רוקח
האראבשוויעווער רבי שליט"א

הרב הר' נחום טוועריסקי שליט"א
בן הרה"צ מהארנאסטייפאל

הרב הר' נחום מרדכי פערלאוו
שליט"א

הרב הר' ש"י פינקעלשטיין
שליט"א

בן הרה"צ מנאוואמינסק, ווארשא

הרב הר' משה צבי ראבינאוויץ
שליט"א

הרב הר' יוחנן טוועריסקי
שליט"א

הרב הר' יעקב אלי' ראבינאוויץ
שליט"א

הרב הר' שמעון גראסביין
שליט"א

הרב הר' דוד טאלאנסקי
שליט"א

הרב הר' יעקב לעווינסאן
שליט"א

הרב הר' חיים יעקב הוירש שליט"א

דער באַנקעט

די טויזענדער חסידים, גוטע פריינד און פּאַרעהרער פון דעם באַאַמטערישטשער רבי אדמו"ר הרב הגאון החדיק והמנהיג הרוחני ר' יהושע השיל רבינוביץ שליט"א, וועלכע האָבן איהם שטאַרק ליעב און זיינען באַגיסטערט פּאַר זייער רבין, און זיי פּאַרגעטערען איהם ממש, — אַט די אַלע חסידים און גוטע פריינד זיינע האָבען געזוכט אַ געלעגנהייט, וואו זיי זאָלען קענען עפענטליך אויסדריקען זייער טיפסטע הייליגסטע געפיהלען צו זייער חשוב'ען הייליגען רבי. און אַזא גליקליכע געלעגנהייט איז געקומען ווען דער רבי שליט"א איז געוואָרען זיבעציג יאָהר אַלט. גלייך איז געפאַלען אַ פּאַרשלאָג ביי איינעם פון די חסידים ר' יצחק יהודה פּארכאַמאָווסקי ע"ה, (וועלכער איז ווירקליך געווען אַלע זיינע יאָהרען אַ טרייער פריינד און פּאַרעהרער פון דעם רבין און וועלכער האָט צו אונזער אַלעמענס באַדויערען ניט זוכה געווען זיין ביים באַנקעט), אַז מען זאָל פייערען דעם רבינ'ס זיבעציג יעהריגען יובילעאום דורך אַ גרויס־אַרטיגען באַנקעט, וואו עס זאָלען געלאָדען ווערען די אַלע באַוואוסטע חסידי'שע רביים פון אַמעריקא. ווי אויך באַוואוסטע רבנים, חסידים און חשוב'ע בעלי בתים. און באַ דיזען באַנקעט וועט אויסגעדריקט ווערען די באַגיסטערטע געפיהלען פון די חסידים צו זייער באַליבטען רבין.

עס איז דעם ערשטען מאָל אין דער געשיכטע פון אידישען פאָלק בכלל און אין דער געשיכטע פון חסידות בפרט, אַז עס זאָל אַראַנזשירט ווערען אַ באַנקעט אַ מאָדערנער גרויסאַרטיגער באַנקעט פּאַר אַ חסידישען רבי און מנהיג, און דערפּאַר האָבען אַנדערע געצווייפעלט אויב אַזא באַנקעט וועט זיין אַן ערפאָלג. עס האָט זיך אָבער אַרויס־געוויזען אַז דער באַנקעט איז געווען אַן אויסערגעוועהנליכער ערפאָלג, אַ סך מעהר ווי די רייכסטע פאַנטאַזיע האָט זיך געקענט פּאָרשטעלען. די וויכטיגסטע און גרעסטע חסידישע רביים און רבנים, חשוב'ע כלל טוער, חסידים און בעלי בתים זיינען געקומען צום באַנקעט אָפּגעבען כבוד צום רבין שליט"א אין אַ גרעסערער צאָל ווי מען האָט געקענט ערוואַרטען.

דער אייגענטומער פונ'ם האַלל, ר' יעקב מיכאל איז געווארן פאַרצווייפעלט, ווייל עס זיינען אַנגעקומען פיעל מעהר געסט וויי מען האָט ערווארטעט, און עס איז פשוט ניט געווען קיין פלאַץ אין דעם גרויסען פרעכטיגען האַל, וואו מען זאָל קענען ניט נאָר זיצען, נאָר אפילו וואו צו שטעהן איז ניט געווען. די באַגייסטערונג איז געווען אויסערגעוועהנליך גרויס.

דער פּראַגראַם פון אָבענד האָט געדאַרפט דורכגעפירט ווערען אין פאַלגענדער אָרדנונג: דער באַוואוסטער תלמיד חכם און אוהב תורה ר' ברוך הערשענאָוו, דער טשערמאַן פון דעם באַנקעט קאָמיטעט, האָט געזאָלט עפענען דעם באַנקעט דורך א קורצע רעדע און דאַן פאָרשטעלען דעם וויים־טשערמאַן פון דעם באַנקעט קאָמיטעט דעם באַוואוסטען בראַנזוויליער כלל טהוער און למדן ר' יוסף חיים קאפלאָוויץ, און מר. קאפלאָוויץ האָט געזאָלט פאָרשטעלען מיך אַלס דעם „טאַסט־מייסטער", פיהרער פון'ם באַנקעט. און איך האָב געזאָלט פאָרשטעלען די רבנים: דעם רבינם זוהן הרב הצדיק ר' יעקב רבינוביץ פון פילאַדעלפיא; דעם רבינם איידעם דער באַוואוסטער מאַקאַרוער רבי; הרב הצדיק ה"ר יעקב יצחק טוערסקי שליט"א פון שיקאַגאָ; הרב ר' נחום מרדכי פערלאָוו; הרב ר' משה רבינוביץ; הרב ר"י פינקעלשטיין; הרב ר' יעקב אליהו רבינוביץ און רעוו. שמואל בעלזער, דער פעהיגער סעקרעטער פון באַנקעט קאָמיטעט, וועלכער האָט געזאָלט איבערגעבען דעם רבין א רעזאָלוציע, געמאַכט בא א באַוואוסטען אָרטיכט; ווי אויך די באַוואוסטע חזנים: דוד רויטמאַן, ליב גלאַנץ און ישראל ברי"ה. איז אָבער דער טומעל פון די חסידים און די באַגייסטערונג געווען אַזוי גרויס, אַז עס איז פשוט אונמעגליך געווען צו שאַפען אָרדענונג און דורכפיהרען דעם פּראַגראַם פון אָוועגד ווי עס איז אַראַנזשירט געווא־רען בעפאָר בא דעם באַנקעט קאָמיטעט.

און ווען איך האָב דאָס אויפמערקזאם גמאַכט צו איינעם פון די חשוב'ע חסידים, האָט ער מיך פשוט מבטל געווען בהבל פיו און האָט מיר ערקלערט מיט א קרעכץ און א זיפץ, אַז „עס איז דאָך אַמעריקא"! מען איז דאָ אין גלות. וואָלט מען זוכה געווען צו פייערען דעם זיבעציג־יעהריגען יובילעאום פון דעם רבי שליט"א ניט אין

אַמעריקע, נאָר אין אייראָפּא — דערקלעהרט מיר דער חסיד — וואָל־טען חסידים פון גרוים התפּעלות געבראָכען טוישען, געהאַקט די פּענס־טער, געבראָכען טירען, און ט ו י ז ע נ ט ע ר וואָלטען געקומען ניט געראָפּענערהייט, צו פּייערען די חיילוגע שמחה. אָבער דאָ, אין אמעריקא, מוז מען האַלטען געצאַמט די חיילוגסטע געפּיהלען. מען דאַרף זיך האַלטען אין אָרדענונג. וועד דאַרף דאָס? אויף די טישען דאַרף מען יעצט טאַנצען, מען דאַרף אַ טרייסעל טאָן, אַ שטאַרקען טרייסעל טאָן, די פּאַרשלאָפענע וואָכעדיגע מאַטעריאַליסטישע וועלט, אַ וועלט וואָס פּיהלט ניט און וויים ניט און פּאַרשטעהט ניט דעם טעם פון אַן אמת'ער חסידישער שמחה, אַ שמחה פון דער בחינה שהשמחה במעונו, איר פּאַרשטייט? אַלזאָ, לאָמיר ניט רויידען יעצט וועגען אָרדענונג שטילקייט, פּראָגראַם און נאָך אַזעלכע זאַכען — זאָגט צו מיר דער חסיד, — וויייל דאָס אַלעס איז חצוניות, פּרטים, ניט זעהר וויכטיג. לאָמיר בעסער זיך מכין זיין צו געבען אַ ריכטיגען קבלת פּנים אונזער רבין שליט"א, וויייל ער האָט דאָס כשר פּאַרדינט.

* * *

די מוזיק שפּילט ספּעציעלע אידישע־חסידישע נגונים, וועלכע דרינגען טיף אין דער נשמה אַריין, וועלכע גלעטען די האַרץ, די אידישע האַרץ, טרייסטען, שטאַרקען, וועקען צו עבודת הבורא, מען הערט אָבער ניט די גוטע מוזיק אויך, דער טומעל איז שרעקליך גרוים, אַלע רויידען, אַלע שרייען.

אָבער פּלוצים באַווייזט זיך אין האַל די הויכע, אינטערעסאַנטע אימפּאָזאַנטע, ליבע פיגור פון דעם רבין שליט"א, אַנגעטאָן אין זיינע בגדי כבוד, מיט זיין הדרת פּנים, וועלכער רופט אַרויס ליבשאַפט און רעספּעקט. די כוואַליעס פון דעם גרויסען חסידישען ים ווערען איינגעשטילט. אַלע שטעלען זיך אויף מיט חיילוגען רעספּעקט. חזן ליב גלאַנץ זינגט געשמאַק אַ ספּעציעלען ברוך הבא, פּאַרפּאַסט לכבוד דעם רבי שליט"א, וועלכער מאַכט אַ גוטען און שטאַרקען איינדרוק. דער רבי זעצט זיך ביים הויפּט טיש, וואו עס זיצט זיין משפּחה, און די באַוואוסטע חסידישע רביים און רבנים פּין אַמעריקא, און די הויפּט מתעסקים פּונ'ם באַנקעט: ברוך הערשענאָוו, יוסף חיים קאַפּלאָוויץ, פּרץ וויערניק, רעדאַקטאָר פּונ'ם „מאָרגען זשורנאַל", מאַקס בלומ־בערג, מאַרים דיימאַנד, דער טרעזשורער פּונ'ם באַנקעט קאַמיטעט, און אַנדערע חשוב'ע כלל טוער. און דער רבי שטעלט זיך אַוועק און

מאכט א ברכה שהחיינו (לויט דער פסק הלכה פון הגאון בעל חות יאיר בתשובתיו סימן ע', וועלכעם ווערט געבראכט אין פרי מגדים סי' תמ"ד ס"ק ט' און אין מחזיק ברכה פון הגאון חיד"א ז"ל.) א דאנק דעם בורא עולם דערפאר, וואס ער האט דערלעבט זיינע זיבעציג יאהר. זיין ברכה מאכט א טיפען איינדרוק אויף דעם עולם און ריהרט אלעמענם הערצער.

חזן דוד רויטמאן שטעלט זיך נאהענט צום רבין און זינגט לכבוד איהם פארשידענע תפילות, וועלכע מאכען א שטארקען אין טיפען איינדרוק. עס ווערט איבערגעגעבען צום רבין שליט"א, א מתנה פון דעם באנקעט קאמיטעט, א רעזאלוציע, געשריבען בייס שרייבער פון דיזע ציילען און געמאכט בא א באוואוסטען ארטיסט. (א קאפיע פון דער רעזאלוציע ווערט לעזער געפינען געדרוקט אין דיזען ספר.) עס ווערט דאן געפראזעט א סעודה כיד המלך. זאגען אפאר ווערטער איז אונמעגלאך. דער טומעל און די באגייסטערונג איז אויסערגעוויהנליך גרויס. עס רעדט נאר דעם רבינ'ס זוהן, דער רבי פון פילא־דעלפיע און זיין איידעם דער מאקארעווער רבי, אין צולעצט דער רבי אליין, וועלכער האלט א ברילאנטענע דרשה.

נאך דער סעודה בלייבען די משפחה פון דעם רבין און זיינע גאנץ נאהענטע מקורבים. חזן בריה איז משמח דעם עולם מיט פארשידענע נגונים. מוזיק שפילט און חסידישע טענץ ווערען געטאנצט ביי חסידי־שע רביים צוזאמען מיט זייערע חסידים.

דער וואס האט ניט געזעהן ווי דער רבי שליט"א איז געגאנגען א טאנץ (אגב, איז זיינע קינדער און חסידים גאנץ שווער אנגעקומען איידער זיי האבען בא איהם דאס געפועלט) מיט זיין זוהן, איידעם, איניקלאך, רבנים און נאהענטע חסידים, דער יעניגער האט ניט געזעהן א שעהנע געטלאכע בילד, וואס האט גע־מאכט טאנצען די הערצער פון אלע אנוועזענדע. דער רבי מיט זיין הויכע מאגנעטישע מלוכה'דיגע פיגור, פארגלאצט די אויגען, דער פנים — די שכינה רוהט אויף איהם, די אויגען, די אלטע אויגען ווערען יונג, און שטראלען מיט חיליגען פייער. ער טאנצט און טאנצט, דער רבי, און עס דוכט זיך, אז אט אט און ער טאנצט אריין מיט זיינע חסידים צוזאמען אין גן עדן אריין, אין דעם היכל הקדוש. מלאכים און שרפים זאגען שירה, א שטילער ווינט בלאזט און מאכט שאקלען די בוימער פון גן עדן, און דער רבי טאנצט ווי א יונגער מאן, זיבעציג

יאָהר — פרוכטבאַרע, נוצליכע, הייליגע יאָהרען, — האָבען זיך גע־
לאָזט גענען אַ טאָנץ, אַ הייליגען טאָנץ.

* * *

אַ וואָך שפּעטער. דער רבי לאָדט איין צו זיך אין הויז
די מיטגלידער פון דעם באַנקעט קאָמיטעט צו אַ סעודה גדולה, אום
דאָרט זאָל דורכגעפירט ווערען די ריכטיגע פּראָגראַם, וואָס האָט ניט
געקענט דורכגעפירט ווערען ביים באַנקעט, צוליב דעם צו גרויסען
טומעל און באַגייסטערונג. ברוך השערשנאָוו ווערט דער טשערמאַן,
האָלט אַ רעדע, לייענט זיינעם אַ שיר אין העברעאיש. שטעלט פּאָר
דעם וויס־טשערמאַן יוסף חיים קאָפּלאָוויץ. מר. קאָפּלאָוויץ האָלט אַ
באַגייסטערטע רעדע און שטעלט מיך פּאָר אַלס דעם פּאַרזיצענדען פון
אַוועגט. איך שטעל פּאָר די רבנים: הרב ר' משה רבינוביץ און הרב
ר' יעקב אלי' רבינוביץ. אויך דעם סעקרעטער רעזו. שמואל בעלזער,
מאָרים דיימאַנד דעם טרעזשורער. זיי האָלטען באַגייסטערטע רעדעס.
דער זוהן פונ'ם רבי שליט"א, דער פילאַדעלפיער רבי הרב הצדיק ר'
יעקב האָבינוביץ האָלט דאַן אַ פייערדיגע רעדע. די צוויי אייניקלאָך
פון דעם רבי שליט"א, וועלכע זיצען ארום איהם, הבחורים הנחמדים
והמופלגים יצחק יואל און ברוך מאיר, וועלכע געהען בדרך התורה
והמצוה און וועמען דער רבי איז מחנך אַז זיי זאָלען אויסווּאָקסען
גדולי ישראל, זיי זיצען און גיסען טרערען ווען דעם רבינ'ס זוהן רעדט
וועגען זיין הייליגען פאָטער, וועלכער האָט געליטען צרות זיין גאַנצען
לעבען. און אַם ענדע רעדט דער רבי שליט"א אליין. ער שיט ממש
מיט פּערעל. זיינע ווערטער זיינען זעהר האַרציג און קריכען שטענדיג
אַריין טיף טיף אין דעם אידישען האַרץ אריין.

נאָך זיין וואַרימע דרשה געהט דער רבי צו זיך אין צימער אריין,
מיר בלייבען איבער, האָלטען אַפּ אַ מיטינג, און באַשליסען אַרויסצו־
געבען אַ ספר היובל, אין וועלכען עס זאָלען געדרוקט ווערען די אַרטיק־
לען פון דעם רבי שליט"א, און אן אויספיהרליכען היסטאָרישען בא־
ריכט וועגען דעם ערפאָלגרייכען באַנקעט, ווי אויך די רעדעס און
באַגריסונגען פון די איבעריגע רבנים און רעדנער. עס ווערט ערוועהלט
אַ פּרעס קאָמיטע און איך ווער ערוועהלט אַלס רעדאַקטאָר פון דעם
„ספר היובל".

דער לעזער וועט דאָ געפינען די דרשות, די רעדעס, די האַרצליכע
באַגריסונגען ווי זיי האָבען געזאָלט געהאַלטען ווערען ביים באַנקעט

פון דעם רבי שליט"א. ווי אויך די לעבענס געשיכטע פון דעם רבי שליט"א, געשריבען ביי איהם אליין אין אַ גוטען פליסיגען העברעאיש. זיין לעבענס געשיכטע האָט אַ היסטאָרישען ליטעראַרישען ווערטה, און מען קען פון איהר זעהר פיעל לעהרנען. דער ספר היובל וועט האָפענטליך באַקענען די חסידישע אידען און די בני־תורה פון אַמעריקא מיט די פרוכטבאַרע חיליגע אַרבעט פון דעם מאַנאַסטעריישטשער רבי שליט"א, און עס וועט זיי פאַראינטערעסירען אין זיינע וויכטיגע נוצ־ליכע ספרים, פון וועלכע זיי וועלען קענען זעהר פיעל לעהרנען.

זאָל דער בורא עולם אונז אַלעמען העלפען, אַז מיר זאָלען דער־לעבען זעהען בנחמת ציון וירושלים, גאולת האומה בארצה על פּי רוח התורה והאומה, מיר זאָלען זיין „אחרונים לשעבוד וראשונים לגאולה".

י"ד סיון, תר"ץ, ברוקלין, נויאָרק,

הרב שמריהו ליב הורוויץ.

שמחה של מצוה

פון ברוך הערשענאָוו
טשערמאָן פון באַנקעט קאָמיטעט

רבותי! איך באַגריס מיט צופֿרידענהייט און שטאָלץ די שמחה של מצוה, וואָס מיר פייערן היינט לכבוד אונזער באַליבטען רבי, וואָס איז היינט געווָאָרען זיבעציג יאָהר לאריכות ימים. איך רוף דאָס שמחה של מצוה ניט באַנקעט, ווי אין אַמעריקא, וויל די חז"ל זאָגען „כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה". דאַריבער מוזען מיר רופען די סעודה שמחה של מצוה. און אַזוי ווי איך האָב די עהרע צו זיין דער יושב ראש פון דעם ועד החגיגה, בין איך דערוויף זעהר שטאָלץ, וויל איך האָב געהאַט דעם פאַרגעניגען צו קענען לעם רבין נאָך מיט 43 יאָהר צוריק. קיינע שבחים ברויכען מיר ניט צו זאָגען דעם רבין. וויל נאָך די פרוכט קאָן מען באַרשטעהן וועד דער בוים איז. נאָך דעם רבינס ספרים קאָן מען שוין פאַרשטעהן די גרויסקייט פון דעם מחבר. נאָר איך זאָג דריי וועדטער „לך דומיה תהלה".

מיינע פרייגד! די תורה זאָגט „בטבעות הארון יהיו הבדים, לא יסרו ממנו", וועלכעם דער רמב"ם פסק'נט, אז עם איז אויינע פון די מצוות לא תעשה. בא אונז איז דער רבי ווי דער ארון קודש. און מיר חסידים און פאַרהערער זיינען די בדי הארון. אַלזאָ ברויכען מיר זיין צוזאַמען מיט דעם רבין ביז הונדערט יאָהר.

אין נאָמען פון אַלע קאָמיטע לייט ווינשען מיר דעם רבין אריכת ימים און נחת פון זיינע קינדער און ווי השי"ת האָט געזאָגט צו אברהם אבינו ע"ה, „ואברכה מברכיך", אז השי"ת בענטשט די אַלע וואָס בענטשען דעם צדיק. האָפען מיר אז מיר וועלען זיין געבענטשט צוזאַמען מיט דעם רבין און זוכה זיין צו א גאולה שלימה, אמן.

סעודת מרעים

פון

ר' יוסף חיים קאָפּלאָוויץ
(וויים־טשערמאן פון באנקעט־קאָמיטעט)

מרנן ורבנן, ברידער און שוועסטער!

היינטיגער אָוונד איז אַ נייער קאַפּיטעל אין דער אידיש־אמעריקאַנער געשיכטע, וואָס וועט פֿאַרצייכענט ווערען מיט גאָלדענע אותיות און מיר, די פֿאַרזאַמלטע צו דיזען עהרען־אָוונד לכבוד אונזער רבי'ן און גייסטיגען פיהרער ב"ק אדמו"ר ר' יהושע העשיל שליט"א, שרייבען די בלעטער אין דער געשיכטע.

דיזער באַנקעט (בלשון אמעריקא) איז פון אַ גאַנץ אַנדער סאָרט פון אַנדערע היגע באַנקעטען. און מיר וועלען עס בעסער אָנרופען אַ „סעודת מרעים", אויף וועלכער מיר דאַרפען מאַכען די ברכה „שהחינו". עס איז דער „זה השלחן אשר לפני ה'". „זה לעמת זה עשה האלהים". אין דער צייט וואָס, צו אונזער גרויסען באַדויערען, איז אין אַ גרויסען טייל וועלט פינסטער און טרויעריג ביי אידען, תורה חוגרת שק, לומדי ושומרי תורה זיינען אין סכנה מיט זייער לעבען, זיצען מיר דאָ גליקליכערהייט, פייערען דעם יום־טוב פון אונזער רבי'ן מיט אַ סעודה של מצוה, וואו די שכינה רוהט. „אלהים נצב בעדת אל". מיר זיינען אפשר אין דער מדרגה, אין וועלכער די שבטי יה זיינען געווען ביי דער סעודה וואָס יוסף האָט פאַר זיי געגרייט, און דער פסוק זאָגט, „וישתו וישכרו עמו", דייטעט דער מדרש רבה אָן דערויף: „מיום שמכרוהו לא הם שתו יין ולא הוא שתה יין ואותו היום שתו". די אַלע יאָהרען זינט מכירת יוסף האָבען זיי געטרויערט, זיי האָבען באַשולדיגט איינער דעם צווייטען: בשבילך נמכר יוסף — צוליב דיר איז יוסף פֿאַרקויפט געוואָרען. זייערע הערצער זיינען ניט גאַנץ געווען איינער צום צווייטען. און ביי דיזער סעודה האָבען זיי דערפיהלט אַ התעוררות של אהבה. דעם סימן דערצו האָבען זיי געהאַט, וואָס ביי דיעזער סעודה זיינען זיי געזעסען „הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו", מיט דרך־ארץ און אהבה איינער צום צווייטען. און דערפאַר „ויתמהו איש אל רעהו", האָבען זיי זיך זעלבסט געוואונדערט, פון וואַנען עס נעהמט זיך צו זיי אין דער הויז פון אַ מצרי אזאַ גרויסע אהבה. האָבען זיי דערפון געדרונגען,

דאָס ניט אַנדערש, אַז עס איז אַ סעודת־מצוה, דאָרום זיינען זיי אין דער מדרגה פון ברידערליכקייט און ליעבשאַפט. האָבען זיי זיך דעריבער ביי דיזער סעודה געלאָזען וואויגיין.

אויך מיר יעצט, דאָ אין אַמעריקא, ביי דיזע סעודה, פיהלען דאָס זעלבע. מיר זיינען אין דער מדרגה פון די אידען צו הכשרת קבלת התורה, וועו „ויחן ישראל — כולם כאיש אחד בלב אחד" צום תכלית פון למוד התורה צוצוקומען צום „ואהבת לרעך כמוך", און דאָס איז נאָר ביי אַ „סעודת מרעים", ווי די חז"ל זאָגען: „גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים". ווארים מען קען דאָוונען אין אַיין שוהל, מען קען לערנען ביי איין רבי'ן און צו דער זעלבער צייט זיין חו"ש אין קנאה און שנאה. אָבער עס איז שווער אין שנאה און אין פירוד לבבות צו זיצען ביי איין סעודה, סיידען חלילה במקרה, מתוך הדחק אדער מתוך רעבון, אָבער בשום אופן ניט מתוך שובע, און דערצו מיט הכנה, אַזוי ווי מיר אַלע היינט, וועלכע האָבען זיך מכין געווען צו געניסען דיזע „סעודת מרעים", ביי וועלכער עס הערשט צווישען אונז אהבה ואחוה, און עס פאַסט זיך די מליצה „מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים". די אהבה מערקט זיך פון דעם תענוג, זיצענדיג צוזאַמען ביי איין טיש.

און ווער ווייסט נאָך אַזוי פיעל דעם תענוג פון זיצען ביי אַ רבינ'ס טיש, ווי חסידים ווייסען עס. עס ווערט געבראַכט אין ספר „שערי צדק" פון ריצ"א ז"ל, תלמיד פון מהר"ם מלעכאָוויץ, דאָס איינער פון די באַריהמטע אַדמו"רים האָט געענטפערט אויף דער שאלה, וועגען דעם ענין פון סעודות ביי חסידים:

„וואָלט ניט בעסער געווען, — האָט מען איהם געפרעגט — צו פאַר־נעמען די צייט מיט למוד התורה?"

דערויף האָט ער געענטפערט:

„כדי צו קויפען אהבת רעים איז אַ סך גרינגער דורך אַ סעודה, אַלס דורך לערנען צוזאַמען. אַ סמך דאַרויף געפינען מיר פון די חז"ל, וועלכע האָבען גוזר געווען על פתם משום יינם ועל יינם משום בנותיהם, און אויף ר' מאיר'ן, וואָס ער האָט געלערנט תורה פון אחר, זאָגען די חז"ל „תוכו אכל וקליפתו זרק". דאָס באַווייזט, אַז אונזערע חכמים האָבען מעהר חושש געווען איבער התקרבות דורך אכילה אַלס דורך למוד."

מיר, אלע פארזאמלטע, וועלכע גיבען אפ כבוד אונזער רבי'ן, דעם זקן שקנה חכמה, זיינען דאך יעצט זיכער מיט עולם הבא. ווי די חז"ל זאגען: „שאלו לשלמה המלך: איזהו בן עולם הבא?" האט ער געענטפערט: „כל שכנגד זקניו כבוד". און דאם טוען מיר דאך היינט.

גליקליכערהייט באגרים איך אונזער רבי'ן אין נאמען פון אלע פארזאמלטע אין דעם טאג וועו ער האט דערגרייכט צו שיבה. מיר ווינשען איהם צו דערגרייכען צו גבורות, ער זאל מאריך ימים ושנים זיין, צו געניסען נחת פון זיך, פון זיין פאמיליע, פון אונז אלע אידען דא און פון דעם כלל אידען בכל מקום שהם, ונזכה כלנו לשמוח יחד על הרחי ציון וירושלים במהרה בימינו, אמן.

כ"ד אדר, תר"ץ.



די גרויסע אידישע האַרץ

פון

הרב שמריהו ליב הורוויץ

(רב ביהכ"נ ות"ת תפארת הגר"א)

רבותי! שוין עטלעכע און צוואַנציג יאָהר ווי איך שטעה אין דעם עפענטלעכען אידישען לעבען פון אמעריקא, האָב בייגעוואוינט פיעלע קאָנווענשאָנס, קאָנפערענצען, באַנקעטען, וואו איך האָב געהאַט די זכיה צו זיין פאַרזיצענדער און טאַאסטמייסטער, ווי אויך ביי פיעלע רבני'שע קאָנפערענצן, קאָנווענשאָנס און אויך באַנקעטען פאַר רבנים און פאַר באַוואוסטע געלעהרטע און באַריהמטע כלל־טוער בין איך טאַאסטמייסטער געווען. אָבער דאָס איז דער ערשטער מאָל אין מיין לעבען צו זיין פאַרזיצענדער און טאַאסטמייסטער פון א גרויסאַרטיגען באַנקעט, וואו פראָמינענטע רבנים און חסידישע רביים און באַוואוסטע חסידים פון גאַנץ אמעריקא גיבען א באַנקעט צו — א חסידישען רבי!

א באַנקעט פאַר א חסידישען רבי, דאָס איז ווירקליך א נייעס אין דער אידישער געשיכטע, א נייע פאַסירונג אין דעם חסידישען לעבען פון דער גאַנצער וועלט בכלל און פון אמעריקאַנער אידענטום בפרט. און אויף אזא אריגינעלע און פרעהליכע פאַסירונג איז ווירקליך שהחיינו צו מאַכען, דאַנקען דעם בורא עולם, וואָס מיר האָבען זוכה געווען צו בייוואָהנען אזא פרעהליכען און הייליגען אָוונד.

אָבער עס וואָלט געווען ניט ריכטיג, ווען מיר זאָלען איבערלאָזען דעם איינדרוק, אז היינטיגער אָוונט איז א חסידישע שמחה, און בלויז א חסידישע, ווייל דער מאַנאַסטערישטשער רבי שליט"א, דער באַוואוסטער צדיק און גדול בישראל, הרב ר' יהושע העשיל רבינוביץ שליט"א, באַלאַנגט ניט נאָר צו זיינע חסידים, נאָר ער באַלאַנגט אויך צום גאַנצען כלל ישראל. ער באַזיצט אזעלכע מעלות, וואָס ניט נאָר זיינע חסידים רעספּעקטירען און אַכטען איהם, נאָר יעדער איד וואָס איז געטרייו דעם טראַדיציאָנעלען אידענטום און וואָס איז לפחות א יודע ספר, מוז ליעב האָבען און רעספּעקטירען דעם מאַנאַסטערישטשער רבי, וועלכער איז א גדול בתורה, א פלאַם־פייערדיגער צדיק, מיט א וואַרימע אידישע האַרץ, וועלכע קלאַפט

מיט געטרייישאפט און ליעבשאפט פאר די אינטערעסען פון אלע אידען פון דער גאנצער וועלט בכל מקום שהם, און פאר חזוק התורה והדת, אין דעם העכסטען און הייליגסטען זין, און וועלכער איז געווען אימער גרייט זיך מוסר נפש צו זיין פאר אונזער הייליגער אידישער אמונה.

איך האב געהאט די געלעגנהייט צו קענען לערנען דעם רבי שליט"א, ווען איך בין געווען אויף מיין וואקיישאן ניט וויט פון איהם. איך פלעג איהם אפט באזוכען און פארברייננען מיט איהם אין העכערע ענינים. מיר פלעגען שמועסען אין לערנען, אין הלכה ואגדה, וועגען עבודת השם ביראה ובטהרה, וועגען אידישע פראבלעמען און וויכטיגע צייט־פראגען. מיר האבען זיך געביטען מיט מתנות. איך האב איהם געגעבען א מתנה מיינע ספרים, וועלכע איך האב פארפאסט אין דרוש, חנוך, הלכה און אגדה, און ער האט מיר געגעבען א מתנה צוריק זיינע באריהמטע ספרים, וועלכע זיינען א ריינער קוואל פון תורה און חכמה. זיינע ספרים ענט־האלטען חדושי תורה, דרוש, קבלה, חסידות, רעליגיעזע פילאזאפיע, טיפע געדאנקען און הייליגע געפיהלען, טיעף און סודות'דיג אהן א שיעור און אהן אן ערך, און זיינען געשריבען אין א וואונדערבארער שהנער הייליגער העב־רעאישער שפראך. איך האב נאך קיינמאל אין מיין לעבען ניט געזעהען א חסידישער רבי זאל שרייבען אזא פליסיגען, גוטען, ליטעראריישען העברע־איש, ווי דער מאנאסטערישטשער רבי שרייבט.

עפענט אויף זיין וואונדערבארען ספר אויף פרקי אבות „תורת אבות", „למודי אבות" און „ערך אבות", און לייענט גוט דורך זיין הזכרה אויף די הייליגע נשמות פון די קדושים, וועמענם הייליגע בלוט איז פארגאסען געווארען אין אוקראינע פון די ווילדע בארבארען, פון מענשליכע ווילדע חיות; לייענט זיין „קינה", וואו דער אלטער הייליגער רבי קלאגט און גיסט טרעהרען אויף די חרוב'ע אידישע שטעט און קהלות אין אוקראינע און אויף די אידישע הייליגע בלוט וואס איז דאן פארגאסען געווארען; לייענט זיינע שירים און חזיונות (א חסידישער רבי, א צדיק הדור, שרייבט העברעאישע שירים און פאנטאסטישע בילדער און חזיונות...); לייענט דארט זיין „על הזמן ועל החיים" (איבער צייט און איבער לעבען); לייענט זיין נשמה־בענקעניש אין זיין שיר „ביום צאתי מעיר אומאן", — און איהר וועט ענט־צ׳קט און איבערראשט ווערען פון דער רייכקייט פון זיין לשון־קודש'דיגע שפראך און איהר וועט דאן קענען ארייננקוקען א ביסעל טיעפער אין זיין הייליגער, ריינער, פאעטישער נשמה, די נשמה פון דעם מאנאסטערישטשער רבי שליט"א.

דער באַוואוסטער מקובל, ר' חיים ויטאל, זאָגט אין זיין ספר „שערי הקדושה" שער ה' חלק א': „יאהב כל הבריות, אפילו גוים", דאָס הייסט, אַי מען דאַרף ליעב האָבען אַלע מענשען, אַפילו גוים דאַרף מען ליעב האָבען. איבערהויפט דאַרף מען ליעב האָבען אידען, מען דאַרף קענען זיין אַן א ו ה ב י ש ר א ל. און דאָס קען אויסגעצייכענט דער מאָגאַסטערישטשער רבי. זיין האַרץ איז פול מיט ליעבשאַפט צו אַלע מענשען בכלל און צו אידען בפרט. ער איז אַן אוהב ישראל פון דעם העכערען סאָרט. און ווייל ער האָט אַלעמען ליעב, דערפאַר האָבען אַלע, חסידים און ניט חסידים, איהם אמת ליעב. ביי איהם אויפ'ן שטערן איז אָנגעשריבען מיט גרויסע פייערדיגע אותיות: „האָב מיך ליעב!" און ער וועלט געליעבט, רעספעקטירט, באַוואונדערט און גע־אַכטעט פון אַלע וועלכע קענען איהם.

דער באַוואוסטער רעליגיעזער דענקער, דער אברבנאל ז"ל, זאָגט אין זיין „ספר הוכוח" סימן י"א, אַז שטאַרקע ליעבשאַפט צו מענשען נעמט זיך פון אַ גרויסע הייליגע האַרץ און מען קען דאָס ניט באַהאַלטען מיט'ן שכל און ניט צודעקען מיט פאַרשטאַנד און אַן אמת'ער צדיק מוז ליעב האָבען אידען, ווייל די תורה האָט ליעב די יעניגע וועלכע לערנען איהר לשמה, ווי אונזערע חכמים זכרם לברכה זאָגען: „אין לך אהבה כאהבה של תורה" (אבות דרבי נתן פרק כ"ח). און דער רבונו של עולם האָט ליעב אידען, ווי דער זוהר הקדוש זאָגט: וועו מענשען וואָלטען געוואוסט ווי אַזוי גאָט האָט ליעב אידען, וואָלטען זיי אַלע מיט גרויס באַגייסטערונג נאָכגעלאָפען נאָכ'ן רבונו של עולם („אלמלי הוו ידעין בני נשא רחימותא דרחים קוב"ה לישראל, הוו שאגין ככפיריא למרדף אבתריה" — זוהר שמות ה'). און דער צדיק הדור, וועלעכער ווערט יעדען טאָג פון זיין לעבען ער־צויגען אין די געטליכע הייליגע ליעבשאַפט פון גאָט און זיין הייליגער תורה, מוזען די שטראַלען פון דיזע געטליכע גייסטיגע ליעבע פאַלען אין דער נשמה פונ'ם צדיק און פון זיין נשמה צו דער נשמה פון יעדען אידען וואָס קומט מיט איהם אין באַריהרונג.

און דער רבי האָט בכח צו פאַראייניגען אַלע אידען צוזאַמען פיעל מעהר ווי יעדע וועלט־אַרגאַניזאַציע. ווייל די חז"ל זאָגען דאָך: „לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות" — דורך די הייליגע מצוות פון דער תורה ווערען אַלע מענשען, די שומרי מצוה, פאַראייניגט. יעדער איד איז זיך מצרף צום צווייטען אידען, און אַלע צוזאַמען האָבען דאָן אייי־נער פאַר דעם אַנדערען געפיהלען פון ליעבשאַפט, געטריישאַפט און רחמנות (זעה מדרש שמואל פ"ד, עבודת הקודש לר"מ אבן גבאי ז"ל חלק

העבודה פרק י"ג, תפארת ישראל למהר"ל מפראג ז"ל פרק ז', לחם שמים ליעב"ץ ז"ל, אבות סוף פרק ו', ירושלמי כלאים פרק ט', מורה נבוכים חלק ג' פי"ז, ספר חסידים סימן קנ"ג ותרס"ה ער תר"ע, בחיי תצא כ"ב ז', יערות דבש חלק ב' דף קל"ט, מכילתא בשלח, ספר עולם הקטן מאת ר' יוסף הצדיק ז"ל, נעתק על ידי הר"ש ן' תבון, מאמר ד' חלק האחד, ובספר עירין קדישין ס"פ בשלח לר' ישראל מריזין זצ"ל).

איבער הויפט האט דער רבי שליט"א גרויס ליעבשאפט צו תלמידי חכמים, צו בני תורה. פאר זיי וואלט ער זיין לעבען ממש אוועקגענעבען. ווייל אזא גדול בישראל, ווי דער רבי איז, וועמענס נשמה עם ווייקט זיך אימער אין חכמת התורה, און זיין ליעבשאפט און הייליגער רעספעקט און מורא פאר די תנאים, אמוראים, רבנן סבוראי, גאונים, רבנים און צדיקים איז דאך איבערנאטירליך גרויס און שטארק ממש אהן א סוף, ווייל אזוי באדארף דאך זיין און עס קען ח"ו אנדערש ניט זיין (זעה שאלות ותשובות הרידב"ז חלק ב' סימן תקנ"ט, תשב"ץ חלק א' סימן קנ"ג וחלק ב' סימן ל"ח וחלק ג' סימן מ"ה, ש"ך יורה דעה סימן כ"ה סק"ב, שו"ת הרא"ם חלק א' סימן ע"א, שו"ת מהר"ם אלשיך סימן ל"ט, שמחת יו"ט סימן י"ז, תשובות הגאונים סימן קפ"ז). ער האט דיזע ליעבשאפט פאר אלע תלמידי חכמים אין א גרויסער מאס.

* * *

עס ווערט דערצעהלט, דאס א יונגערמאן א חסיד איז אמאל געקומען צו ר' מרדכי לעכעוויטשער מקבל השפעה זיין.

— וואס איז דיין בקשה? — פרעגט איהם ר' מרדכי.

— איך וויל דינען דעם רבונו של עולם, — זאגט דער יונגערמאן.

— דעם רבונו של עולם דארף מען ניט ד י נ ען, — זאגט ר' מרדכי, — ער איז זעהר ד י ן, דק מן הדק, לית מחשבה תפיסה ביה. דו זעה ד י ך צו ד י נ ע ן, זאלסט אזוי פארגרעבט ניט זיין...

אין דעם היגען וואכענטליכען, מאטעריאליסטישען, פארהאוועטען, פאריאגטען „האר־אפ"־לעבען, ווערט מען פ א ר ג ר ע ב ט, מען פאר־געסט פשוט, ווער מען איז, פון ווען מען שטאמט; איז נויטיג דער־פאר ארויינצוקומען וואס אפטער אין דעם הויז פון א גדול בתורה וירא טהורה; אין דער סביבה פון א רבי, א גרויסער תלמיד חכם און צדיק, אום מען זאל זיך אליין ד י נ ען, מען זאל אזוי פארגרעבט ניט זיין!...

דער באוואוסטער צדיק ר' משה ליב סאסאווער האט אמאל געזאגט: „איך האב מיך געלערענט אהבת ישראל (ווי ליעב צו האבען אידען)

פון צוויי פויערים. איינמאל האָב איך געזעהן צוויי פויערים זיצען אין שיינק און טרינקען. פרעגט איין פויער דעם אַנדערען: „האָסט מיך ליעב?" „יאָ" — ענטפערט יענער. „עך", — זאָגט דער ערשטער פויער — „דו האָסט מיך ליעב און דו ווייסט ניט וואָס מיר פעהלט!" האָב איך דערפון געלערענט, אַז מען האָט ליעב אַ אידען, דאַרף מען ווייסען וואָס איהם פעהלט..."

ניט אַלע ווייסען און ניט אַלע ווילען ווייסען, וואָס עס פעהלט דעם כלל ישראל, ווי אויך יעדען אידען בפרט. דער מאַנאַסטערישטשער רבי שליט"א אָבער ווייסט און פאַרשטעהט גוט די אידישע לאַגע אויף דער גאַנצער וועלט. ער פאַרשטעהט די אַלע אידישע צייט־פראַגען און פראָבלעמען. דער קרעכץ פון כלל ישראל איז זיין קרעכץ, דער אידישער וועה־טאָג איז זיין וועהטאָג. און ווען אַ פשוט'ער איד, אַ יחיד, קומט צו איהם אויסגיסען זיין האַרץ, צייגען זיין פּעקעל צרות, פיהלט ער מיט אַלע זיינע שמערצען. דער מאַנאַסטערישטשער רבי ווייסט וואָס אַ אידען פעהלט, ווייל ער האָט ליעב אידען. ער איז אַן אוהב ישראל באמת!

עס ווערט גע'פסק'ענט אין יורה דעה (סימן מ'־מ"ב): „ניטל הלב, בין ביד ובין מחמת חולי, טרפה" — ווען מען איז אָהן אַ האַרץ, אַמאָל איז די האַנד שולדיג, אַ האַנד וואָס גיט קיין צדקה ניט נעמט צו די האַרץ און מען בלייבט חם ושלום אַ איד אָהן אַ האַרץ... און אַמאָל איז דאָס מחמת חולי, עס איז אַ קראַנקהייט אזא, ענגאַאיזם רופט זיך די קראַנקהייט, מען לעבט נאָר פאַר זיך, ניט פאַר אַנדערע מענשען, ניט פאַר החזקת התורה והדת, דאַמאָלס איז מען טרפה!... און אַז מען ווייל זיין אַ כשר'ער איד, מיט אַ טעם, אַ „ממולח'דיגער" איד, איז — „קורעין הלב ומוציאין הדם טרם שמולחין אותו" — מען דאַרף ריסען די האַרץ, ווי דער נביא זאָגט: „קרעו לבבכם!" און מען דאַרף אַרויסנעמען פון זיך די זודיגע צוקאַכטע בלוט. אַ צוריסענע און צובראַכענע האַרץ איז אַ הייליגע האַרץ („לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה").

און אָט אזא הייליגע צוריסענע און צובראַכענע האַרץ האָט דער רבי שליט"א, וועלכער האָט בייגעוואָהנט די גרויזאַמע פאָגראָמען אין אוקראַינע, וואו ער האָט אויסגעשריען: „טרוף טורף בני, חיה רעה אכלתהו!.." און ער פיהלט די צרות און די יסורים פון כלל ישראל בכל מקום שהם...

* * *

רבותי!

היינט ביינאַכט פייערען מיר דעם זיבעציג־יעהריגען יובילעאום פון

דעם מאַנאַסטעריישטשער רבי הרב הג' הצדיק אדמו"ר ר' יהושע העשיל רבינוביץ שליט"א, און מיר זאָגען צום רבין מיט באַגייסטערונג און פרייגדשאַפט, — מיר אַלע וואָס זיינען געקומען אהער היינט אָוועגט צו פייערען זיין יובילעאום, — אָט יענע שטאַרקע און הייליגע וועלטער וואָס דער אַלמעכטיגער גאָט, דער בורא עולם, האָט געזאָגט מיט טויזענדער יאָהרען צוריק צו יהושע בן נון, וועמענס נאָמען דער רבי טראָגט: „חזק ואמץ! אל תערוץ ואל תחת! כי עמך ה' אלהיך בכל אשר תלך".

יעצט, וען איהר האָט זוכה געווען צו דערלעבען דעם זיבעציג יעהריגען יובילעאום, דאַרפט איהר ערשט אָנהויבען זיין שטאַרק און געזונט, כדי איהר זאָלט האָבען געניג כח צו דערלעבען מיט פרייד און גליק ביי הונדערט און צוואַנציג יאָהר!

די שווערע משא פון זיבעציג יאָהר ליידען, קעמפפען, פיהרען אידען בדרך התורה והמצוה, משפיע זיין אויף אידישע הערצער און נשמות; אָט די שווערע משא, רבי, זאָל ניט בויגען אייער געזונט, ענערגיע, מוט און ניט אָפשוואַבען אייער שטענדיגע שווערע און פאַראַנטוואַרטליכע הייליגע אַרבייט. זייט שטאַרק און קרעפטיג, וויל גאָט געהט מיט אייך, וויל איהר לעבט א הייליגען לעבען, און אָט אזא לעבען שטאַרקט די נשמה און וועקט צו גרויסע און הייליגע אַרבייט. איהר וועט געווים פאַלגען דעם הייליגען רוף פון דעם בורא עולם, וועלכער רופט צו אייך יעדען טאָג פון אייער לעבען און זאָגט אייך: „קום! קדש את העם! ואמרת: התקדשו!" איהר טוט דאָך געווים אייער הייליגע פליכט צו מאַכען דעם פאָלק הייליג, און אימער זאָגט איהר דאָך צו אידען: התקדשו! אידען, זייט הייליג! הלואי זאָלען אידען אייך פאָלגען און געהן אין דעם וועג, וועלכען איהר צייגט זיי, דער וועג פון תורה ומצות. אייער הייליגע אַרבייט זאָל געקרוינט ווערען מיט ערפאָלג.

מיר אַלע ווינשען אייך אריכות ימים ושנים, והיו ימיך מאה ועשרים שנה על הררי ציון הבנויה ברוח תורתנו הקדושה, אמן ואמן!

די רעדע

פון

רעוו. שמואל דוד בעלזער

(סעקרעטער פון באנקעט־קאמיטעט)

רבי, רבנים און אלע רביים און געסט!

מיר האבען געהערט היינט אוועגט פיעל שבחים אויף אונזער אלע־מענס באליעבטען רבי'ן. מיר האבען געהערט אז אונזער רבי איז א גדול בתורה, א באוואוסטער און באריהמטער מחבר פון היליגע ספרים, א גרויסער מנהיג און בעל השפעה, א באוואוסטער צדיק.

אבער, אזוי ווי די גמרא זאגט דאך: „אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו" (עירובין דף י"ח) — אז מען דארף לויבען א מענשען און זאגען אויף איהם אלע פארדינטע שבחים אונטער די אויגען, אבער אין די אויגען, אין זיין אנוועזנהייט, דארף מען זאגען גאנץ וועניג שבחים, דערפאר פארשטעה איך, אז די אלע שבחים וואס עס זיינען געזאגט געווארען אויף אונזער רבי'ן, זאל געזונט זיין, איז דא נאר „מקצת שבחו".

פרעג איך אייך, רבותי, ווי קום איך, ניט קיין רב און ניט קיין רבי, אוועקצושטעלען זיך און זאגען שבחים אויפ'ן רבי? עס קומט דאך אויס, ווי די גמרא דערצעהלט אין מגילה דף כ"ה, אז איינער האט זיך געשטעלט דאוונען פאר'ן עמוד אין דער אנוועזנהייט פון רבי חנינא, האט ער געזומען שיטען שבחים און קאמפלימענטען צום רבונו של עולם, ער האט געזומען לויבען גאט און האט געזאגט אויף איהם: האל הגדול, הגבור, והנורא, האדיר, החזק והאמיץ. פרעגט איהם רבי חנינא: זאג זשע מיר, האסטו שוין אפגעזאגט אלע שבחים אויף דעם בורא עולם? איז שוין מעהר נישטא וואס צו זאגען? (סיימתינהו לכלהו שבחי דמרך?"), וועז ניט די אנשי כנסת הגדולה, וועלכע האבען מתקן געווען אז מיר זאלען זאגען „הגדול הגבור והנורא", וואלטען מיר דאס אויך ניט געזאגט.

אזוי, רבותי, זאג איך וועגען זיך. קען איך דען, אזוי ווי אלע אנדערע דערנער פון אוועגט, אוועקשטעלען זיך און זאגען שבחים אויף מיין רבי'ן,

זאל געזונט זיין? בין איך דען דער אמת'ער מבין, איך זאל קענען ריכטיג אפשאצען די גרויסקייט פון רבי'ן?

דערפאר וועל איך זיך שטעלען צופריידען וועז איך וועל זאגען צו מיין רבי, אז — „לך דומיה תהלה", צו דיר, רבי, איז שווייגען הייסט געלויבט. מיין ניט־זאגען שבחים, וועט מיינען פון מיין זייט, זאהר פיעל געזאגט.

אלעם וואס איך קען און דארף באמערקען איז פאלגענדעם: דער ירושלמי זאגט אין סוכה פרק ב': „בעשרה לשונות של שבח נאמר ספר תהלים" — דער הייליגער תהלים אונזערער איז געזאגט געוואָרען מיט גאנצע צעהן שפראכען און אויסדרוקען פון שבחים, — „המאושר שבכולן: הללויה" — דער בעסטער שבח איז: לויבט גאט! אזוי זאג איך, רבותי און פרויינדע, לאמיר אלע לויבען גאט, אז מיר האבען דערלעבט צו פייערען דעם זיבעציג יעהריגען יובילעאום פון דעם מאנאסטערישטשער רבי, זאל געזונט זיין, און מיר אלע זאלען זוכה זיין צו פייערען אין ארץ־ישראל דעם הונדערט און צוואנציג יעהריגען יובילעאום פון אונזער באליעבטען און זאהר געאכטעטען רבי, זאל מאריך ימים ושנים זיין און בימיו ובימינו נזכה לביאת הגואל צדק במהרה בימינו, אמן.

בן יכבד אב

פון

הרב הצדיק ר' יעקב רבינוביץ, פון פילאדעלפיא

(זוהן פון מאנאסטעריישטשער רבי)

מורי ורבותי!

איך בין אויפגעפאדערט געוואָרען צו רעדען ביי מיין איבערגליקליכער שמחה, וועלכע עס ווערט געפייערט דער זיבעציג יעהריגער געבורטסטאג פון מיין הייליגען פאטער שליט"א. אבער אלם א זוהן איז מיר שווערער צו רעדען ביי דיעזער הייליגער גרויסער שמחה, ווי אלע אנדערע, וועלכע זיינען אנווועזענד דא.

קיין שבחים קען איך ניט זאגען אויף מיין פאטער שליט"א, ווייל די חז"ל זאגען: „אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו". אבער דאס איז גערעדט וועגען א פרעמדען, קען זיין א מקצת בפניו וכולו שלא בפניו, אבער ביי אן אייגענעם פאטער קען דאס ניט זיין: קיין מקצת קען מען ניט זאגען, ווייל מען קען ח"ו פוגם זיין בכבוד אב; און כולו בפניו קען מען אויך ניט, ווייל דאס איז געגען די חז"ל.

און דאס איז, נאך מיין מיינונג, דער פשט וואס דוד המלך ע"ה האט געזאגט: „מי ימלל גבורות ה', ישמיע כל תהלתו". אין אנפאנג זאגט ער בדרך פ ר ט „גבורות ה'" און נאכהער זאגט ער בדרך כ ל „כל תהלתו", ווייל כביכול השי"ת איז ליית אתר פנוי מיניה, היימט דאס אלע מאל און איבעראל „בפניו". איז קיין מקצת, אלזא, קענען מיר ניט זאגען, ווייל מיר קענען נאך ח"ו פוגם זיין בכבודו; און כולו קענען מיר אויך ניט זאגען, ווייל עס איז דאך בפניו. אט דאס איז די כונה פון דוד המלך ע"ה: מי ימלל „גבורות ה'", אזוי ווי א מקצת קען מען דאך ניט זאגען, אזוי קען מען ניט לאזען הערען „כל תהלתו", ווייל עס איז בפניו.

איבער דעם, רבותי, קען איך פון קיין שבחים ניט רעדען וועגען מיין הייליגען פאטער שליט"א. און אז איך זאל דא אויסדריקען מיינע ברכות צו מיין פאטער שליט"א, איז עס נעווים איבעריג, ווייל יעדער איינער פון אייך קען זיך פארשטעלען די געפיהלען פון אן אייגען קינד צו זיין פאטער. נאר דאס קען איך אייך זאגען, רבותי:

די תוה"ק זאגט: „ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל". זאגען די ספה"ק דעם פשט, פארוואס כפל"ט די תורה „זקן" און „בא בימים"? ווייל די חז"ל זאגען: זקן „זה קן", זה שקנה חכמה. ד. ה. אז מען קען זיין גאנץ יונג און מען זאל שוין זיין א זקן. מיט דעם קען מען זאגען בדרך מליצה, וואס די חז"ל זאגען אין סוף מסכת סוטה: „נערים פני זקנים ילבינו". איז דאך א פראגע, וואס איז דער פשט פון „ילבינו"? אויב נאר אום אויסצודריקען דעם ענין פון בזיון, האבען זיי דאך געקענט זאגען „יביישו" אדער „יבזו", פארוואס עפעס „ילבינו"? נאר בכלל וויסען מיר, אז חכמה איז א חוש טבעי. יעדער מענש ווערט געבוירען מיטן חוש החכמה, געווענליך ניט אלע אין איין מאס, איינער ווערט געבארען מיט הונדערט פראצענט חכמה, א צווייטער — מיט פופציג פראצענט און אז. וו. אפילו אזעלכער וועלכער איז יעצט א פאל־שטענדיגער אידיאט, איז אויך געבארען מיט א געוויסען פראצענט חכמה. פאר וואס זשע איז ער יעצט אן אידיאט? וויל אזוי ווי דער מענש, ווען ער ווערט געבארען, איז ער דאך פיזיש ניט פאלקאמען, ער דארף זיך ערשט ענטוויקלען, עס פאדערט זיך פון דעם מענשען ער זאל מאכען פאר־שיעדענע פיזישע איבונגען און מיט דער צייט ווערט ער ענטוויקלט אלם א פאלקאמנער מענש; אזוי איז אויך מיט דעם חוש החכמה, מען דארף ענט־וויקלען דעם דאזיגען חוש. דער אידיאט איז געבארען מיט זעהר א קליינעם פראצענט חכמה, און ווען מען פארנאכלעסיגט נאך דאס קליינע ביסעלע און מען ענטוויקעלט עס ניט, בלייבט ער גייסטיג צוריקגעשטאנען.

אלזא, רבותי, זעהן מיר, אז חכמה דארף האבען „התפתחות" און התפתחות נעמט זיך פון „נסיונות", וואס מעהר נסיונות דער מענש האט אין דער וועלט, וואס מעהר דער מענש מאכט דורך אין זיין לעבען, אלץ כעהר ענטוויקעלט זיך ביי איהם דער כח החכמה, אלץ מעהר שלמות איז ער זיך קונה אויף דעם געביט. דאס דריקען אוים די חז"ל מיט דעם מאמר „זקן, זה שקנה חכמה". דאס מיינט, אז מיר קענען געפינען א יונגען מאן, וועלכער האט שוין דורכגעמאכט א סך נסיונות אין זיין יונגען לעבען, איז ער גאר דער אלטער, דער זקן...

אט דאס מיינען די חז"ל מיט דעם אויסדרוק „נערים פני זקנים ילבינו", בעקבתא דמשיחא ווען זיין אזא צייט, אז די יונגע לייט, די „נערים", וועלען אזוי פיעל דורכמאכען אין זייער לעבען, אז זיי וועלען ווערען „זקנים", זיי וועלען באקומען „פני זקנים", „ילבינו" — זיי וועלען ווייס ווערען...

אט דאָס זאָגען די ספה"ק: „ואברהם זקן" — קענט איהר דאָך מיינען, אז ער איז אין דער יוגענד אלט געווארען? לאָזט אונז די תוה"ק וויסען, אז ניין! „בא בימים" — ער איז טאקע געקומען אין די יאָהרען. ווייסט איהר פאר וואָס? ווייל „וה' ברך את אברהם בכל", זאָגען די מפרשים: „במדת כל" („כל" איז א מדה, כאמרם ז"ל), כידוע איז אברהם אבינו ע"ה געווען דער גרויסער מאמין, דער גרויסער בעל בטחון, אז אפילו די עשרה נסיונות האָבען איהם אויך ניט אלט געמאכט פאר דער צייט, אפילו דער גרעסטער נסיון זיינער, די עקדה, וואָס דאָס איז איינם פון די גרעסטע קרבנות וואָס א מענש קען ברייננען אין זיין לעבען, האָט ער אויך איבערגעלעבט, וויל דער גלויבען זיינער, די אמונה בה' יתברך איז געווען ביי איהם אזוי גרוים, אזוי שטארק, דער חשק צו ממלא זיין דעם רצון הבורא ב"ה איז געווען ביי איהם אזוי גרוים, אז ער איז געלאָפען מיט גרוים שמחה ממלא צו זיין דעם רצון הבורא ב"ה און ער האָט נאָך הנאה געהאַט פון דעם טהאַט.

רבותי! איך וויל אייך באמערקען א שענעם דיוק. די זעלבע וועריטער וואָס די תורה הק' זאָגט אויף אברהם: „זקן" און „בא בימים", זאָגט דער פסוק אויך אויף דוד המלך ע"ה: „והמלך דוד זקן בא בימים". די מפרשים אָבער זאָגען דאָרט גאָר ניט אויף דעם כפל הלשון, און אויך דער פסוק לאָזט דאָרט אוים גאָר אנדערש: „ויכסוהו בבגדים וגו'". וואָרום איז דאָס אזוי? וויל ביי אברהם האָבען די גיים טיגע באפרידיגונגען פארהיילט די פיזישע לידען זיינע. ווער האָט איהם געהיסען ברענגען זיין זוהן פאר א קרבן? כביכול דער רבונו של עולם! אָבער ביי דוד המלך ע"ה האָט מען אומגעבראכט זיינע זיהן ניט מצד הצווי, נאָר דורך מערדערש העגט. דאָרום האָט שוין די „מדת כל" ביי איהם ניט געקענט זיין, זיינען זיינע יאָהרען טאקע ניט געווען בשלמות.

דער אור החיים הקדוש זאָגט אויף דעם פסוק ויחי יעקב וגו', אז פון אלע קמ"ז יאָהר וואָס יעקב אבינו ע"ה האָט געלעבט, האָט ער מעהר ניט געלעבט בשלוה, ווי די זיבעצהן יאָהרין מצרים, אָבער די אלע יאָהרען וואָס ער האָט געלעבט אין כנען און חרן א. א. וו., האָט ער גאָר ניט געלעבט, וויל זיי זיינען געווען פול מיט צרות, מיט יסורים, מיט רדיפות און נדידות פון איין אָרט אויפ'ן אנדערען. די אלע יאָהרען ווערען ניט פארעכענט אז ער האָט געלעבט. אָבער די זיבעצהן יאָהר וואָס ער האָט געלעבט אין מצרים בשלוה ובטוב, האָבען איהם פאר-

זיסט די פריהערדיגע ק"ל יאָהר וואָס ער האָט ניט געלעבט, אַווי אַז די תוה"ק רעכענט אַלע קמ"ז שנה פאַר לעבעדיגע.

און דאָס איז דער פשט וואָס דוד המלך ע"ה האָט געזאָגט: „ימי שנותינו בהם שבעים שנה". דאָס אריפות הלשון „ימי" און „בהם" איז אין פלוג אונפאַרשטענדליך. אָבער די כונה איז, אַז דער מענש זאָל האָבען אין זיין לעבען זיבעציג גוטע יאָהרען — ימי שנותינו, דאָ פלגא דלילתא, די פינסטערע טעג, וועלכע אַ מענש לעבט אין־בער אין זיינע יאָהרען, זאָל ער נאָכדעם האָבען זיבעציג גוטע און קלאָהרע יאָהרען, ימים של מנוחה ושלוה. אָט דאָס איז די כונת הכתוב: „ימי שנותינו", די לויכטיגע טעג פון אונזער לעבען, זאָלען זיין „בהם", אין זיי, אין די לויכטיגע טעג, זיבעציג יאָהר.

מורי ורבותי! מיר פייערען יעצט דעם יובל השבעים פון מיין הויי־ליגען פאָטער שליט"א. דעם אמת וועל איך אייך זאָגען, אַז מיין פאָטער שליט"א האָט כמעט נאָך גאָרנישט געלעבט, ער האָט נאָך כמעט קיין גוטען טאָג ניט געהאַט. דער גלות רוסיא, די ביטערע גזרות, די שוידערליכע פאָגראָמען, די לעצטע הריגות, וועלכע זיינען פאָרגעקומען אין דעם ארץ הדמים, אין דעם פאַרשאָלטענעם לאַנד אוקראַינע, האָבען פאַר ביטערט דאָס לעבען פון יעדען אידען, ובפרט פון מיין פאָטער שליט"א, אלם מנהיג הדור ואוהב ישראל. היינט די פאַרלוסטען וואָס ער האָט גע־לִיטען ר"ל אין זיין אייגענער פאַמיליע... רבותי! מיין פאָטער שליט"א איז נאָך ניט קיין „בא בימים", ווי אברהם אבינו ע"ה, ער האָט נישט מקריב געווען זיין זוהן על־פי הצווי; זיין עלטסטער זוהן, מיין ברודער, דער קדוש, איז געפאַלען אַ קרבן בידי זדים ארורים, ער איז אומגעקומען על קידוש השם דורך די פאַר־שאָלטענע חיות אין מענשען געשטאַלט. אוי! ווי גרויס איז דער וועהטאָג פון יעדען אידען, אז אזא ירא ושלם, אזא גדול בישראל איז אומגעבראַכט געוואָרען בידי ערציים, ובפרט ווי גרויס איז דער וועהטאָג פון אייגענעם פאָטער! דאָס אַלעס האָט פאַרביטערט די טעג און די יאָהרען פון מיין הייליגען פאָטער, אבוואָהל ער האָט זיך נישט פאַרלאָרען און האָט מיט אַלע כחות אָנגעהאַלטען זיין הייליגע ארבייט מחזק צו זיין דעם רוח התורה והיהדות, וואָס איז, צום באַדויערען, די לעצטע יאָהרען זעהר שטאַרק געפאַלען אין דעם ארץ הדמים. אָבער זיין גרויסע

אמונה, זיין שטארקער בטחון אין דעם בורא עולם, זיין שטארקער גייסט, זיין גרויסע אהבת ישראל, האבען איהם ח"ו ניט א ר א פּ ג ע ו א ר פּ ע ן פון זיין ה ו י כ ע ר מ ד ר ג ה. ניט אומזיסט פליסט אין איהם דאם בלוט פון אונזער גרויסער זיידען, דעם וועלט באריהמטען גדול און מנהיג הדור ואוהב ישראל, דעם הייליגען א פּ ט ע ר ר ב זצ"ל, וועמענם נאמען דער טאטע שליט"א טראגט אויף זיך; די ירושת אבות זיינע, צוזאמען מיט זיין אייגענער גרויסקייט האבען איהם געגעבען דעם כח איבערצולעבען די אלע הרפתקאות דעדו עליה, דאם האט איהם געגעבען מוט און קראפט צו קעמפען מיט אלע זיינע כחות, כמעט מיט מ ס י ר ת נ פ ש, ווי עס איז אייך באוואוסט, מחזק צו זיין און אנצוהאלטען דעם ר ו ח ה ת ו ר ה בין אנ"ש. אויף איהם מעג מען זאגען דעם מאמר חז"ל (עירובין כ"ב ע"ב): "יהושע אוהב ישראל היה, עמד ותיקן להם דרכים". זיין גרויסע ליעבע צום אידישען פאלק האט איהם געמאכט מ ת ק ן און מ ח ז ק צו זיין די דרכי ה ת ו ר ה ו ה י ה ד ו ת ביי אונז אידען די לעצטע צייט. (ובזה נוכל להעמים כונת הילקוט (משלי) וז"ל: "מהיכן החכמה יוצאת, ר' אליעזר אומר מן הראש, ור' יהושע אומר מן הלב, כלומר אף מן הלב, שהחכמה גרידא היא לא מידיעת התורה לבד, לא די לאדם המעלה לעבוד בזה את הקב"ה, רק צריך לזה עוד התדבקות בתורה באהבה טהורה הבאה מן הלב. והלכה כר' יהושע. וממילא כשאדם מתדבק בהי"ת באהבה טהורה, אז איננו מרגיש ביסורים גופניים, וד"ל ואכמ"ל). פאר זיך זעלבסט אבער האט ער כמעט נאר ניט געלעבט, זיינע אייגענע צרות און ליידען האבען איהם פארביטערט דאם לעבען אזוי, אז די יאהרען קענען ג י ט גערעכענט ווערען און קענען ניט אריינגעהן אין חשבון פון די ש ב ע י ם ש נ ה, וואם א מענש דארף לעבען.

וואלט איהר געמיינט, רבותי, אז די עטליכע יאהר וואם מיר זיינען אין אמעריקא זיינען ביי איהם געווען חיים של שלוה? ניין! אפילו אין דעם א ר ץ מ צ ר י ם האט ער נאך אויך קיין איין גוטען טאג ניט געהאט. יעקב אבינו ע"ה, אז ער איז געקומען קיין מ צ ר י ם, האט ער שוין געהאט איבערגעקומען אלע זיינע צ ר ו ת און די ז י ב ע צ ע ה ן י א ה ר וועלכע ער האט דארט געלעבט ב ש ל ו ה, זיינען באמת געווען די אייניציגע וואם ער האט געלעבט. פארגעסט אבער ניט, רבותי! אז מיין פאטער שליט"א האט דעם ג ר ע ס ט ע ן פ א ר ל ו ס ט געהאט דא אין אמעריקא. דא האט ער פארלארען זיין ר ח ל, היא אמי הצדיקת ז"ל.

אלזא, רבותי! עם קומט אויס, אז מיין פאטער שליט"א האט נאך

זיינע זיבע ציג יאהר ניט געלעבט. די „ימי שבעים שנה" זיינען ביי איהם זעהר וועניג. דאָרום בעט איך ביים רבונו של עולם, אז ער זאָל איהם מאריך ימים ושנים זיין, ער זאָל פון היינט אָן האָבען געזונטע, לִיכטיגע טעג און רוהיגע יאָהרען, און עם זאָל אויף איהם מקוים ווערען די בקשת דוד המלך ע"ה: „ימים על ימי מלך תוסיף" — מאן מלכי רבנן — „שנותיו כמו דור ודור", ער זאָל קענען משפיע זיין מאור קדושתו, תורתו וחכמתו אויף זיינע דורות ער ביאת גואל צדק בבי"א.

* * *

(די רעדע פון רבינ'ס זוהן, הרב הצדיק ר' יעקב ראָבינאָוויטש, ריהרט און ברעכט די הערצער פון די אָנוועזענדע, אָלע גיסען טרעהרען, אָלע וועלען שטאַרק באַגייסטערט און פון דעם אָלטען רבי'ס אויגען קאַפּעט א הייסע זודיגע טרעהר און פאָלט אַריין אין דעם כום פון די אידישע טרעהרען, וועלכע קלייבען זיך שוין באָלד צווישי טויזענד יאָהר — טרעהרען אויף גלות השכינה, גלות האומה און גלות הנפש!... — ר ע ד א ק ט א ר.)

די ברכה און די רעדע

פון

חתן היובל, דער רבי שליט"א

פריינדע!

דעם אמת געזאגט, וויים איך ניט „לשמחה מה זו עושה"? דאָם היסט, צו וואָם איהר, מיינע פריינד, האָבען זיך פאַרזאַמעלט יעצט, ביי דיעזען באַנקעט, צו פייערען מיין זיבעציג יעהריגען געבורטסטאָג? איך זעלבסט וויים נישט און פיהל נישט, מיט וואָם איך האָב זיך דאָם פאַרדינט ביי אייך. אָבער דער פאַקט איז דאָך אזוי. וויל איך אייך נאָר בעטען יעצט צו האָבען א ביסעלע געדולד און זיך האַלטען רוהיג, וויל איך וויל צו אייך רעידען אייניגע ווערטער — „ודבר בעתו מה טוב".

עם איז קיין צווייפעל ניט, אז די מצות עשה „מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" איז אייגע פון די מצוות שבלילות, ד. ה., וואָם דער געזונטער שכל פון יעדען געזונטען מענשען פארשטעהט דאָם און פאַדערט דאָם. און אפילו וועז מען זאָגט דאָם אונז ניט אָן אין דער תורה, וואָלט אונזער שכל דאָם ממילא געפאַדערט פון אונז.

איך באַטאָן מיינע ווערטער „דער געזונטער שכל פון יעדען געזונטען מענשען" — וויל די לעצטע יאָהרען האָלט זיך אין ענטוויקלען א נייע פאַלשע טעאָריע, וועלכע עם אַרבייטען אויף איהר ענטוויקלונג גייסטיג־קראַנקע מענשען; א טעאָריע, וועלכע רויבט אַוועק ביי דעם עלטערען מענשען זיין רעכט, און דער עלטערער מענש רעכענט זיך ביי זיי פאר א פאַראַזיט. דאָרום האָב איך באַטאָנט, אז דער געזונטער מענש מיט דעם געזונטען שכל פאַדערט דאָם. דערפאַר טאָקע, רעכען איך, האָט מען דאָם אונז געשטעלט אין דער תורה פאר א מצוה, וויל די געזעצען פון דער תורה זיינען געטליכע געזעצען, די תורה איז א געטליכער געשאַנק, וואָם גאָט ב"ה האָט אונז באַהרט מיט איהר. דער נותן התורה איז דער מגיד מראשית אחרית, דער צופה ומביט עד סוף כל הדורות, ער האָט געוואוסט, אז עם וועט זיין א צייט, וועז עם וועלען ביי מענשען געבוירען ווערען פאַלשע טעאָריעס, נישט קיין זויבערע געדאַנקען, וועלכע וועלען פראַפאַגאַנדירען געגען די געוועהנליכע מענשליכע שכליות, געגען די הייליגע טראַ־

דיציעס. האָט דער נותן התורה אונז אריינגערעכענט די זאך פון „והדרת פני זקן" פאר א מצוה. אויסער דעם, האָט ער נאך פארבונדען די מצוה מיט „ויראת מאלקיך" — ד. ה., וועו אפילו די פאלשע טעאריע וועט ביים מענשען אוועקנעמען דעם ריינעם וויסען, דעם היליגען פארשטאנד, — אבער די מורא פאר גאָט ב"ה וועט מבטל מאכען די אלע פאלשע און שלעכטע טעאריעס. און דערפאר טאקע פאבינדט דער פסוק די מצוה פון הדרת פני זקנים מיט דעם סוף פסוק ויראת מאלקיך. דער מענש וואָס גלויבט, אז עס איז דא א גאָט אויף דער וועלט, דער מענש וואָס האָט אין זיין האַרצען עטוואָס א פונק פון מורא פאר גאָט ב"ה, דער ווייסט צו שעצען און מקיים צו זיין „מפני שיבה תקום".

דערפאר געפינען מיר אין דער גמרא (קדושין ל"ג): „ר' יוחנן הוה קאים קמי סבי דארמאי. אמר כמה הרפתקאי דעדו עלוהי". — ד. ה. אז רבי יוחנן פלעגט אויפשטעהן אפילו פאר ארמאישע אלטע לייט, וואָס האָבען זיך געוועהנליך ניט אויסגעצייכענט מיט קיין באזונדערע אויסצייכנונגען, און האָט געזאָגט: וויפיל שמערצען און ליידען האָבען די לייט איבער־געטראָגען!

דער מענש מיט דעם געזונטען פארשטאנד, וועו שמועסט דער גאָטס־פורכטיגער, שעצט יעדען מענשען. ער שעצט דאָס לעבען פון יעדען מענש, וואָרים יעדער לעבעדיגער מענש איז נוצליך. אין דער וועלט; יעדער מענש שאפט און מאכט געשיכטע; יעדערער בריינגט קרבנות אויף דעם מזבח פון דער וועלט, אויפצוהאלטען דעם עקזיסטענץ פון דער וועלט; דערפאר איז יעדער באַרעכטיגט געשעצט צו ווערען פון דעם צווייטען.

אין דער גמרא (ברכות דף י"ז) ווערט געבראכט זהר א קלוגער און וויכטיגער מאמר פון די רבנן דיבנה: „מרגלא בפומייהו דרבנן דיבנה, אני בריה וחברי בריה, אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה, אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתו, כשם שאני איני מתגדר במלאכתי, כך הוא אינו מתגדר במלאכתו. שמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט. שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון לבו לשמים".

דער אינהאלט פון דעם מאמר, וואָס ער איז געווען דער פעריל אין מויל פון די חכמי יבנה, איז, לויט ווי מיר וויסען, אז אין דער עקזיסטענץ פון דער וועלט זיינען פאראן פארשיעדענע מענשליכע עלעמענטען: פאר־שער, לערנער, אינדוסטריעלער, אגראריער און ארבייטער. זיי אלע שטעלען צוזאמען די שטאָט, דאָס דארף, די לערען־אנשטאלטען און די גאָס. די אלע עלעמענטען, די אלע קלאסען מוזען הארמאָנירען צוזאמען. אין זייער

האַרמאָניע איז די עקזיסטענץ פון דער וועלט גאַראַנטירט. וועז אָבער די קלאָסען האַרמאָנירען ניט, איז די וועלט פאָזיטיוו גרייט צום אונטערגאַנג.

דערפאַר פלעגען די רבנן דיבנה זאָגען: „אני בריה והברי בריה" — ד. ה. איך בין ניט קיין באַשעפער, ניט קיין בורא, נאָר א באַשאַפענער, א בריה, א נברא, און מיין שותף איז דאָס גלייכען, און מיר ביידע האָבען זיך ניט מיט וואָס גרויס צו האַלטען איינער איבער דעם צווייטען; „אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה" — איך שאַף שטאָט־געשיכטע און ער שאַפט פעלד־געשיכטע. איך שאַף אינדוסטריע און ער שאַפט אַגראַריע. און אזוי ווי די וועלט קען זיך ניט באַגעהן מיט בלויז פעלד־אַרבייט, אזוי קען זי זיך ניט באַגעהן מיט בלויז מיין אַרבייט אַליין. דערום איז: „כשם שאני איני מתגדר במלאכתי, כך הוא אינו מתגדר במלאכתו" —אזוי ווי איך וויים, אז בין ניט דער עיקר פון דער וועלט, אזוי וויסט ער אויך דאָס זעלבע. „שמא תאמר, אני מרבה והוא ממעיט" — פילייכט וועסטו זיך טראַכטען, אז די ברייגנסט מעהר הילף פאַר דער וועלט? „שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט" — דער וואָס איז מעהר פעהיג און פּראָדוצירט מעהר און דער וואָס איז וועניגער פעהיג און פּראָדוצירט וועניגער, זיינען ביידע גלייך. אין דער וועלט־מאשינערי איז דאָס קלענסטע שרייפעלע אזוי נייטיג צו דער אַרבייט, פונקט אזוי גוט פון דער גרעסטער טייל פון דער מאשין. דער עיקר איז: „ובלבד שיכון לבו לשמים" — אז דער וואָס לעבט און אַרבייט אויף דער וועלט, זאָל וויסען און דיינקען, אז ער לעבט ניט נאָר פון זיינעט וועגען אַליין, נאָר פון דער וועלט'ס וועגען, אויפצו־האַלטען די עקזיסטענץ פון דער גאַנצער געטליכער שאַפונג, די וועלט, וואָס איז דער רצון פון דעם בורא עולם. וויי מיר זאָגען אין תפלת נעילה: „כי לא תחפוץ בהשחתת עולם" — וויל גאָט וויל ניט אז די וועלט זאָל פאַר־ניכטעט ווערען. און דאָס איז די כונה פון „שיכון לבו לשמים".

צום באַדויערען, איז די האַרמאָניע צווישען די תלמידי חכמים און די מאַטעריאַליסטען זעהר שוואַך די לעצטע יאָהרען, זעהר וויניג אינטערע־סירען זיך אונזערע מאַטעריאַליסטען מיט דעם לעבען פון די תלמידי חכמים. דאָס איז ווירקליך צום באַדויערען.

אן אַלטער מאמר החכם איז פאַראן: „מפני מה החכמים משכימים על פתחי הנדיבים ואין הנדיבים משכימים על פתחי החכמים? מפני שהחכם יודע מעלת הנדיב, ואין הנדיב יודע מעלת החכם". איך וואָלט מוסיף געווען צו דעם מאמר, אז די חכמים מוזען אָנקומען צו די נדיבים, אָבער די נדיבים ווילען ניט וויסען די ווירדע פון די חכמים.

פריינדע! איהר האָט מיט אייער יעצטיגער ארבייט אויפגעטאָן גאָר א נייעם טהאָט אין דער מאָטעריאַליסטישער וועלט. מיר הערען און לעזען אין אונזער פריינד לאַנד גאַנץ אָפט פון באַנקעטען, וואָס ווערען געגעבען פאַר רייכע לייט, וויסענשאַפטס־מענשען, ליטעראַטען — פון קיין באַנקעט פאַר א חסידישען רבי האָט מען ביז יעצט ניט געהערט. דאָס ווייזט, אז די זאָמען פון חסידות האָבען זיך צו דער אַמעריקאַנער ערד גוט צוגענומען, און עס איז צו האָפען, אז זי, די חיליגע חסידישע לעהרע, וועט מיט דער צייט אַרויסגעבען גוטע פרוכט אויף דעם אַמעריקאַנער קאָנטינענט.

און דערפאַר בין איך איך זעהר דאַנקבאַר און וויל איך געבען מיין אמת האַרציגע ברכה. נאָר בעפאַר איך גיב אייך מיין ברכה, וויל איך אייך זאגען אייניגע געצעהלטע ווערטער:

דער בעש"ט הקדוש זי"ע האָט געטייטשט דעם פסוק „אל תשליכנו לעת זקנה" (תהלים ע"א ט'), אז דאָס מיינט — מיר בעטען גאָט, ער זאָל אונז ניט אַריינווארפען אין דער פאַרעלטערטער צייט. דאָס הייסט, די צייט זאָל ניט ווערען צו אַלט פאַר אונז. דאָס איז א גרויסע לעהרע פאַר יעדען מענש וואָס לעבט אויף דער וועלט, אז די תמורת הזמנים, די צייט־ענדערונגען, די שנויי המאורעות, די פאַרוואַנדלונגען פון די פאַסי־רונגען זאָלען איהם ניט פאַרעלטערען די צייט. דער זמן זעלבסט זאָל ביי איהם שטענדיג זיין יונג און פריש. דאָס ערמוטיגט די ענערגיע, דאָס וועקט דעם ווילען און דעם חשק צום לעבען; דאָס פאַרהיט דעם מענשען פון פעסימיסטישע געדאַנקען, עס שטאַרקט דעם בטחון. און ווי גוט און ווי וואויל איז עס דעם בוטח בה'! דער בוטח לעבט אַלעס איבער. און באמת איז „אשרי הבוטח" — דער בוטח לעבט און וויל לעבען. אָבער דער מתיאש, דער פאַרצווייפעלטער, ביי איהם ווערט די צייט אַלט, דאָס לעבען פאַר־לירט זיין געשמאַק און זיין אינטערעס. דערפאַר איז טאַקע דער בעש"ט זי"ע זעהר געדעכט מיט זיין ווארט „לעת זקנה" — אין דער פאַרעלטערטער צייט. די צייט דארף שטענדיג זיין יונג און פריש, און דאָס לעבען דארף זיין טייער און טייער.

אין דער גמרא (ב"ק דף צ"ב) געפינען מיר א מאמר:

„אמר ליה רבא לרבה בר מרי: מנא הא מילתא דאמרי אינשי כד הוינן זוטרי לגברא, השתא דקשישנא לדרדקי? אמר ליה: מעיקרא כתיב וה' הולך לפניהם, ולבסוף כתיב הנה אנכי שולח מלאך וגו'".

עס איז גאָנץ אמת, אז אזוי ליגט דאָס אין דער נאַטור פון יעדען מענשען: אז מען איז יונג, בענקט מען נאָך דער עלטער, און אז מען ווערט

אלט, בענקט מען נאך דער יוגענד. דאם האט רבא געפרעגט: „מנא הא מילתא דאמרי אינשי" — פון וואנען נעמט זיך דאם, וואם מענשען זאגען: „כד הוינן זוטרי לגברי" — וועו מיר זיינען יונג געווען, האבען מיר געגארט צו ווערען מענשען, און „השתא דקשישנא לדרדקי" — אצינד, אז מיר זיינען אלט געוואָרען, ווילט זיך אונז צוריק די יוגענד, ביינקען מיר נאך די קינדער־יאָהרען?

האט רבה איהם געענטפערט: „מעיקרא כתיב וה' הולך לפניהם, ולבסוף כתיב הנה אנכי שולח מלאך" — אזוי איז דאם, אזוי ליגט דאם אין דער נאטור. וועו דער מענש איז יונג, איז זיין התפעלות, זיין התלהבות, זיין איבערראשונג, זיין ענטוזיאזם פאר יעדער נייעם, פאר יעדער ערשיינונג, וואם ער זעהט, הערט אוו לייענט, זעהר גרויס. דער יעצט רייכער מענש ווערט ניט איבערראשט פון זיינע גרויסע געלט־פארדיענסטען, ווי ער איז גליקליך געווען אין זיין יוגענד פון זיינע קליינע פארדיענסטען. ער האט ניט יעצט דעם גענוס פון די טויזענדער, ווי ער האט געהאט אין זיין יוגענד פון די ערשטע הונדערטער. און אזוי איז אויך אהן צווייפעל די לאגע פון די מענשען, וועלכע גיבען זיך אפ מיט בילדונג. דערפון נעמט זיך דאם, אז וועו מען ווערט אלט, בענקט זיך צוריק צו דער יוגענד.

איך וויל אויך זאגען, אז עם איז דא א געוויסע אורזאכע פאר דעם, וואם אז מען ווערט אלט, וויל מען צוריק יונג ווערען. די גמרא זאגט אין שבת דף פ"ט אויף דעם מאמר הנביא: „כי אתה אבינו, כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו וגו' (ישעיה ס"ג) „לעתיד לבוא אומר הקב"ה לאברהם בניך חטאו וכו', אומר ליעקב וכו', אומר ליצחק וכו', ועוד כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם? — שבעים. דל עשרים דלא ענשת, פשו להו חמשין, דל כ"ה דלילתא פשו להו כ"ה, דל תרתי סרי ופלגי וכו', אם אתה סובל וכו' ואם לאו, פלגא עלי ופלגא עלך". דער אינהאלט פון דעם מאמר איז, אז יצחק אבינו מאכט דעם חשבון פון דעם מענשען'ס לעבען אויף זיבעציג און נעמט אויף זיך א האלבע שטראף פון די זינד וואם דער מענש זינדיגט, און א האלב זאל גאט ב"ה נעמען אויף זיך, דאם הייסט, ער זאל זיי מוחל זיין. יא! דער חשבון איז זעהר גוט ביז מען דערלעבט די זיבעציגער יאהרען. אבער ויען גאט ב"ה העלפט דעם מענשען און ער דערלעבט מעהר פון זיבעציג פאלט שוין די גאנצע פאראנטוואָרטליכקייט פון זיינע טהאטען אויף איהם זעלבסט. דערפאר, אז מען דערלעבט די זיבעציגער יאהרען, בענקט זיך צוריק צו דער יוגענד, ווען די פאראנטוואָרטליכקייט איז א קלענערע. און דאם איז דער אייגלער גרונד פון „השתא דקשישנא לדרדקי". און דער־

פאר בין איך אומצופרידען מיט דעם נאמען וואס דער יעצטיגער באנקעט טראגט: „יובל השבעים". ווייל דער זינען פון „יובל" הייסט פרייהייט, און אין דער ווירקליכקייט איז דאס פארקעהרט. מען וועלט נאך מעהר פאראנטוואָרטליך פאר די טהאטען.

פון דעסטוועגען ווילט זיך זעהר לעבען, און די ברכה ווילט זיך מיר יעצט פון אייך, פריינד, אז השי"ת זאל מיך נאך לאזען לעבען, איך זאל נאך קענען זעהן בהרמת קרן ישראל, וואָרים איך האָב צופיעל אידישע צרות צוגעזעהען און עס ווילט זיך מיר זעהר זעהען אַ ביסעל נחת פון דעם אידישען פאלק.

פריינד! איהר, מיט אייער יעצטיגער טהאט, מיט דעם וואס איהר זענט מקיים „מפני שיבה תקום והדרת פני זקן", טהוט איהר אַ זאך, וועלכעם גאָט ב"ה טהוט. דער מדרש זאגט: „בכמה מקומות מצינו שחלק הקב"ה כבוד לזקנים, בסנה כתיב, לך ואספת זקני ישראל; בסיני כתיב, ואל משה אמר, עלה אל ה' אתה ואהרן וזקני ישראל; באוהל מועד כתיב, קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל, וכן לעתיד לבוא כתיב, ונגד זקניו כבוד" (תנחומא שמות אות כ"ט). מיר געפעלט צו זאגען, אז דער סימבאל פון די דריי זאכען: סנה, סיני, אוהל מועד, ווייזט אויף דריי עפאכעם פון אידישען לעבען אין דער אנהויב צייט פון יציאת מצרים.

אין דער ערשטער עפאכע, וועו זיי האבען נאך געלימען פון דעם שוועַרען גלות אין מצרים, איז די מראה אלקות צו משה רבנו געווען בסנה; זאגט דער מדרש, אז דאס איז געווען צו ווייזען, אז „עמו אנכי בצרה". און וואס האט איהם גאט ב"ה דארט געזאגט? „לך ואספת את זקני ישראל"— אויפצואועקען דאס פאלק, ערמוטיגען זייער גייסט, געבען זיי אַ טרייסט־ווארט. דאס קענען נאר די זקנים פון דור. זיי ווייסען פון דער פראקטיק, פון זייער לעבען, אז קיין פעסימיסט טאר קיין מענש ניט זיין.

די צווייטע עפאכע, דאס איז דער סימבאל פון סיני, די גרויסע מתנה וואס השי"ת האט געגעבען דעם פאלק, די תורה ומצוות. קענען און פיהלען דאס גוטעם וואס תורה ומצוות גיבען דעם פאלק, דאס קענען אויך נאר די עלטערע, די זקנים.

דער אוהל מועד, דאס איז דער סימבאל פון אידישער אחדות, וואס דאס פאלק פאדערט תמיד, און דאס קרעפטיגט און איז מחזק די עקזיסטענץ פון פאלק. דער סימבאל דערפון איז דער אוהל מועד, וואס אין די אויס־גאבען פון דעם בנין האט יעדער איד געהאט א חלק. און אין דעם אוהל מועד האט זיך געפונען דער ארון הקודש, וואס אויף איהם האבען זיך

געפונען די שני הכרובים. און אין מיין ספר דברי יהושע ווערט דאָס אויסגע־
טייטשט, אז דער סימבאָל פון די כרובים איז צו ווייזען אז צוויי עקסטרעמען
מוזען אימער זיין „פניהם איש אל אחיו", דאָס הייסט, אז דאָס פאָלק, אויף
וויפיעל עקסטרעמען זיי זאָלען אפילו זיין צוטיילט, דאָך מוזען זיי תמיד
קוקען אייניער צום צווייטען מיט אהבה ואחוה, מיט ברידערליכע האָר־
ציגע געפיהלען. און דערפאָר האָט מען ביים אוהל מועד אויך געמוזט
האָבען די זקנים. דאָס איז מחזק דעם קיום ישראל בעמים.

און דער נביא איז מבטיח, אז לעתיד לבוא וועט אויך זיין דאָס זעלבע.
גאָט ב"ה וועט אויך דעמאָלס חולק כבוד זיין צו די זקנים, „ונגד זקניו כבוד",
וואָרים די אָלטע, די זקנים, זיי ווילען תמיד די אחדות פון פאָלק, און דורך
זיי וועט דער בנין פון פאָלק געבויט ווערען.

איהר, פריינד, מיט אייער טהאָט יעצט, ווייזט איהר, אז איהר געהט
אין דעם גוטען וועג חולק כבוד צו זיין צו זקנים, האָף איך, אז אין דעם
זכות וועט איהר זוכה זיין לראות בעת כי ימלוך ה' צבאות בהר הקודש
בירושלים בב"א.

איך דאַנק אייך, אָלע פארזאַמלטע, פאַר דער עהרע וואָס איהר האָט
מיר צוגעטיילט דיעזען אָוונד און איך בענש אייך. אָבער, פריינד, איהר
וויסט דאָך, אז וועו מען בענשט א מענשען, דארף מען ווייסען וואָס איהם
פעהלט. אָבער וועו מען דארף בענשען א פארזאַמלונג, וואָס „כשם שאין
פרצופיהם שוים, כך אין חסרונותיהם שוים", ניט יעדעמס מחסורים זיינען
גלייך. דאַרום וועל איך אייך בענשען מיט א ברכה כללית, די גרעסטע
ברכה, וועלכע איך וויל אייך געבען יעצט. איך וועל אייך ווינשען, אז
„יהי מורא שמים עליכם", וואָרים אז מען האָט יראת שמים, אז מען האָט
מורא פאַר גאָט ב"ה, העלפט ער און איז ממלא אָלע פעהלערען וואָס
פעהלען דעם מענשען. דוד המלך ע"ה האָט געזאָגט אין תהלים ל"ד: „יראו
את ה' קדושיו, כי אין מחסור ליראיו" — האָט נאָר מורא פאַר גאָט ב"ה,
וויל אז מען האָט מורא פאַר גאָט, פעהלט דאָן קיין זאַך ניט. די ברכה
איז זעהר פאַסענד פאַר דעם אָוונד.

אין מדרש ווערט געברענגט: אמר ר' אבא הכהן בר פפא: כשהייתי
רואה סיעת של בני אדם, הייתי הולך בדרך אחרת, שלא להטריח עליהם,
שלא יהיו רואין אותי ועומדים מפני. וכשאמרתי הדברים לפני ר' יוסי בר
זבידא, אמר לי, צריך אתה לעבור לפניהם ויהיו רואים אותך ועומדים לפניך,
ואתה מביאן לידי יראת שמים, שנאמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן
ויראת", עכ"ל (תנחומא, בהעלותך, אות י"א). — ר' אבא הכהן בר פפא

האָט געזאָגט: וועו איך פלעג געהן אין וועג און האָב באַגעגענט אַ מאַסע מענשען, פלעג איך זיך נעמען אויף אַן אַנדער וועג, אום זיי ניט צו באַ־ מיהען, זיי זאָלען מיר ניט דאַרפען אָפּגעבען כבוד. האָט איהם ר' יוסי געזאָגט, אַז ער טהוט ניט ריכטיג, נאָר אַז וועו ער זעהט אַ מאַסע מענשען, דאַרף ער ניט אַוועקגעהן אויף אַן אַנדער וועג, אום זיי זאָלען טאָקע יאָ קענען איהם אָפּגעבען כבוד. ווייל דאָס איז אַ טובה פאַר זיי, ווייל דאָס ברייננט זיי צו יראת שמים. און ער בריינגט אַ ראיה פון פסוק „מפני שיבה תקום והדרת פני זקן — ויראת". דאַרום איז מיין ערשטע ברכה צו אייך: „יהי מורא שמים עליכם" און ווינש אייך, אַז גאָט ב"ה זאָל אייך בענשען מיט אייערע פאַמיליעס מיט געזונט, ברכה והצלחה, איהר זאָלט זיין געבענשט מיט חיים ארוכים, חיים של שלום, טובה וברכה ופרנסה טובה, חיים של עונג ונחת, חיים של גאולה וישועה, איהר זאָלט אַלע זוכה זיין בקרוב צו הערען בקול מבשר ואומר לציון הנה ישעך בא, בב"א.

באַזונדערם דאַנק איך דעם קאָמיטעט, וואָס האָט זיך משתדל געווען אין צוגרייטען דעם אָוונד. „גדול המעשה יותר מן העושה", שכרם כפול מן השמים, יהי נועם ה' עליהם ויזכו תמיד לעשות צדקה וחסד כל הימים, ויזכו לראות רוב נחת בזרעם וזרע זרעם, לעולם לא יכבה נרם, חסד אל יסובבם ויפרוש עליהם סוכת שלומו, יתמיד שלותם וישגיא חילם, ויזכו לראות בהרמת קרן ישראל בבנין ציון וירושלים בבי"א.

* * *

די רעדע פון'ם רבין שליט"א מאַכט אן אויסערגעווענליכען איינדרוק. אַלע שטעלען זיך אויף. די חזנים זינגען. מע שרייט: „זאָל דער רבי מאריך ימים ושנים זיין!"

רעדאַקטאָר.

באַגריסונג פון מאַקם בלומבערג

(וויס־משערמאַן פון באַנקעט קאַמיטעט)

איך רעכען עס פאַר א גרויסען כבוד צו זיין איינער פון די צו באַגריסען דעם גאון הדור אדמו"ר

הרב ר' יהושע העשיל ראַבינאָוויץ שליט"א
המכונה דער מאַנאַסטעריישטשער רבי,

און ווינשען אים פון מיין טיפען הארצען אריכת ימים ושנים צו זיין 70־טען געבורטסטאָג.

שרעקליך זיינען געווען זיינע קערפערליכע און גייסטליכע יסורים, וועלכע ער האָט דורכגעלעבט דורך די פינסטערע מלחמה יאָהרען. מיט אימת מות און מסירת נפש איז ער געצוואונגען געווען פאַרוואָגעלט צו ווערען פון זיין גרויסער גדולה און אָפּריכטען גלות ביז ער האָט זיך צוגעשלאָגען צו א ברעג, און מיר האָבען די גרויסע זכיה צו האָבען דעם גרויסען תלמיד־חכם צווישען אונז.

געבענטשט זאָלען זיין די אידען, וועלכע פאַרשטייען ווי צו שעצען די ווערדע פון אזא גדול בישראל, א מאַרטירער אין וועמענס לעבען עס שפיגעלט זיך אָב די טרויעריגע געשיכטע פון אונזער גאַנצען פאָלק, און האָבען אויף זיך געזומען די הייליגע אויפגאָבע צו פאַרזיכען די עלטערע יאָהרען זיינע אין פאַרגרינגערען איהם דעם קאַמף פון לעבען, ער זאָל קענען רואיג און בעקוועם לערנען אונזער הייליגע תורה פאַר וועלכע ער האָט זיך אזוי פיל מקריב געווען און זאָל קענען מגדל זיין בכבוד זיינע אייניקלאַך די יתומים וועמענס יונגער טאַטע דער קדוש זצ"ל, איינער פון די ארזי הלבנון אדירי התורה האָט זיך מוסר נפש געווען על קדוש השם.

דער מאַנאַסטעריישטשער רבי פאַרדינט אונזער רעספּעקט פאַר זיין תורה, חכמה און מאיעסטעטישע פערזענליכקייט, פאַר זיין מקבל זיין איוב'ס צרות און יסורים באהבה, ניט פראָטעסטירענדיג געגען די השגחה העליונה, „ובכל זאת לא חטא בשפתיו".

איך שעץ מיך גליקליך צו זיין איינער פון זיינע פאַרעהרער. איך בין שטאָלץ מיט זיין באקאַנטשאַפט. ער האָט אימער אויף מיר געמאַכט א הימלישען איינדרוק, און אין מיין הארצען פיל איך צו אים יראת הכבוד, און איך פאַראייניג זיך מיט אַלע אידען אין דער ברכה, אז גאָט זאָל אים שענקען פיעלע גוטע יאָהרען, מיר זאָלען זוכה זיין צו געניסען פון זיין חכמה און ווייסענשאַפט, און נחנה זיין מזיו השכינה, וועלכע איז שרוי על פניו.

בהדרת כבוד,

מאַקם בלומבערג,

פרעזידענט פון די פּרויד אף דזשודעא אָרפאַן האָם.

באַגריסונג פון מאָרים מ. דיימאַנד

(טרעזשורער פונ׳ם באַנקעט קאָמיטעט.)

מיין האַרצליכע ברכה און באַגריסונג צום

מאָנאַסטערישטשער רבין
הרב ר׳ יהושע העשיל ראַבינאָוויץ שליט״א

צו זיין זיבעציג יעהריגען יובילעאום.

איך, אלס באַנקיר און געשעפטסמאַן, וויים צו שעצען ניט נאָר די קראַפט פון גלאָה, נאָר אויך די אויסערגעווענליכע קראַפט פון א י י נ פ ל ו ס. און איך בין זיך מודה, אז דער איינפלוס פון דעם רבי איז גרויס, דאָס אפילו א איד ווי איך, וועלכער איז ליידער ווייט פון דער רבנישער און גוט־אידישער וועלט, דאָך פיהל איך, אז די געזעלשאַפט פון דעם רבי האָט געווירקט זעהר שטאַרק אויף מיין נשמה און בינדט מיך צו שטאַרקער צו אלעם וואָס ביי אידען איז ליעב, היליג און טייער.

אייערער מיט רעספעקט,

מאָרים מ. דיימאַנד,

וויס־פּרעזידענט פון באַנק אָוו יוניטעד סטייטס.

באַגריסונג פון יעקב לעווינסאָן

(טשערמאַן פון וועד אַרויסצוגעבען דעם „ספר היובל")

אלם טשערמאן פון דעם וער ארויסצוגעבען דעם דאָזיגען ספר היובל און אלם איינער פון די בראָנזוויל׳ער בעלי בתים, וועלכער איז פאראינטערעסירט מיט׳ן גאַנצען האַרצען פאר דעם שיינעם נאָמען פון אונזער ירושלים דאַמעריקע, און אלם איינער וועלכער שעצט אין רעספעקטירט אונזערע אמת׳ע גרויסע תלמידי חכמים, דריק איך אויס מיין הערצליכען וואונש צו אונזער גרויסען

רבי און צדיק ר׳ יהושע העשיל ראבינאָוויץ
דער מאָנאַסטעריישטשער רבי

צו זיין 70־טען געבורטסטאג, און „ואל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך".

דער מאָנאַסטעריישטשער רבי האָט געוואונען די ליבע און איבערגעבענהייט פון יערען איינעם מיט וועמען ער איז געקומען אין פאַרבינדונג. די טויזענדע אידישע מענער און פרויען, וועלכע זיינען געקומען מארבע פּנות אַמעריקע אים אָבצוגעבען כבוד צו זיין יובילי׳ין עמפּייר מענער האָל, זיינען לעבעדיגע עדות, אז „קול המון כקול שדי", און ניט אזוי שנעל וועלען מיר פארגעסען דעם עונג נפש, וועלכען מיר האָבען גענאָסען אין יענעם היסטאָרישען אָוונט. „כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה", דער תלמוד זאָגט, אז דער וועלכער געניסט פון א מאָלצייט וואו עס געפינט זיך א תלמיד חכם, איז פונקט ווי ער געפינט זיך אין א געטליכע געזעלשאַפט. מיר אלע וועלכע זיינען געזעסען ארום די טישען פון כל טוב און אָנגעקוקט ווי דער רבי איז געזעסען ביים טיש און ארום איהם זיינע קינדער און אייניקלאך און פילע צדיקים וואָס זיינען געקומען צו צוטיילען כבוד אונזער רבין שליט״א צו זיין 70־טען געבורטסטאג, זיינען אונזערע הערצער אָנגעפילט געוואָרען מיט פרייד, זעהענדיג דעם אידישען שטאָלץ, דעם אידישען גייסט און מוטה.

און אונזער איבערצייגונג איז געוואָרען שטארקער, אז אונזערע שונאים קענען פארניכטען בלויז אונזערע קערפערס, ראַבירען בלויז אונזערע פארמעגענס, — אָבער אונזערע נשמות אונזער בטחון אין אל חי, וועט זיי קיינמאל ניט געלינגען פון אונז אַוועקצונעמען.

ווי א הייליגער מאָנומענט וועט בלייבען דער ספר היובל פון דיזען יובילייאום, וועלכער וועט זיין למזכרת עולם. לאָמיר האָפען, אז אונזער באַליבטער רבי וועט געבענטשט ווערען מיט אריכת ימים ושנים און זיין השפּעה זאל אימער זיין גרוים און שטאַרק ווי ביז איצט און צוליב זיין זכות זאל אונז אלעמען גאָט שיינקען געזונט, גליק און לאַנגע יאָהרען.

יעקב בהרב אריה ליב לעווינסאָן.

באַגריסונג פון מר. אברהם לוי אמערלינג

אלס אייגער פון די וועניגע, וועלכער האָט געהאַט די זכיה און דעם גרויסען כבוד זיך צו באַטייליגען אין דער פאַראַנשטאַלטונג פון דעם באַנקעט און אויך דער אראַנזשירונג פון דיזען ספר צוליב דעם גרויסען זיבעציג יעהריגען געבורטסטאג יום טוב פון אונזער אלעמענס באַליבטען רבין אדמו"ר הרה"צ כ"ק

הרב ר' יהושע העשיל ראַבינאָוויץ שליט"א
המכונה דער מאָנאַסטעריישטשער רבי

ווייל איך זיך באַנוצען מיט דער געלעגענהייט אין דיזען ספר היובל, אויסצודריקען מיין הערצליכען וואונש, אז השי"ת זאל איהם העלפען ער זאל מאריך ימים ושנים זיין, און פאר פיעלע יאָהרען אין דער צוקונפט אזוי ווי אין דער פאַרגאַנגענהייט, זאל זיין גרויסע פערזענליכקייט און הייליגער גייסט אויף אונז משפיע זיין און אונז פארשאפען דעם עונג הרוחני, וועלכער האָט אונז פארזיסט אין באַשעהנט אונזער לעבען ביז יעצט, און וועלכער איז אזוי דרינגענד נויטיג געגען דער וואַכעדיגקייט פון דעם אידישען לעבען אין אמעריקא.

ברגשי כבוד,

אברהם לוי אַמערלינג.



ספר היובל

כולל תולדות ימי חייו של הרב הג׳ הצדיק
והמנהיג המפורסם בישראל אדמו״ר כ״ק

ר׳ יהושע העשיל ראבינאָוויץ

שליט״א

יחד עם מאמרים וברכות לכבוד חג היובל
של הרבי, במלאת לו שבעים שנה, שהוחג
בהדרת קדש ביום כ״ד אדר תר״ץ
בברוקלין, נויאָרק.

יצא לאור ע״י

ועד המכין של החגיגה.

נערך ונסדר על ידי

הרב שמריהו ליב הורוויץ

רב אב״ד דביהכנ״ס ובית הת״ת תפארת הגר״א,
ברוקלין, נויאָרק.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

הקדמה

זוהי הפעם הראשונה בדברי ימי החסידות, שבאו חסידים ועשו סעודה גדולה ונהדרה לחוג את חג היובל של צדיק ומנהיג במלאות לו שבעים שנה, חגיגה פומבית, אשר השתתפו בה צדיקים, רבנים ואנשים חשובים, באי־כח בתי־כנסיות, הסתדרויות, חברות; וכתבו מודעות בעתונים — הכל כמנהג אמריקה.

כי גדול כחו והשפעתו של האדמו"ר כ"ק ר' יהושע העשיל ראבינוביץ שליט"א, הידוע בשם „הרבי ממאָנאָסטערישטשע". מושל הוא בחדרי הלשון העברית, הוגה דעות נעלות, בעל מח ובעל לב, גבור ומושל בכל אשר לו, מנהיג ומשפיע, בעל נפש פיוטית, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ליראת שמים ולכל מדה נכונה. ולפיכך זכה לכל הכבוד הגדול שנחל, מה שלא זכו הרבה רבנים וצדיקים. הכבוד רדף אחריו, דוקא מפני שאיננו מתגאה, ומעיד הוא על עצמו בתולדות ימי חייו, כי „מיראת ה' האמתית עודני רחוק עד היום הזה"...

במאמריו וביחוד בתולדות ימי חייו בספר היובל הזה ימצא הקורא מבטאים ומאמרים חשובים, באורים במקרא ובדברי חז"ל, ופרטים חשובים ומאד נכבדים המפיצים אור על דרכי החסידים והקדושים בימי עלומיו בערי אוקריינא. ואנו מסתכלים בבבואות החיים ומכירים את היחס הנורא של הממשלה הצארית בארץ הדמים, רוסיה הנוראה, להצדיקים שבארצה, עד כמה רדפה אותם בכל מיני רדיפות ונגישות שבעולם למרר את חייהם.

במאמרים אלה, שיצאו מעטו של הרבי ממאָנאָסטערישטשע, וביחוד בתולדות ימי חייו הכתובים ונערכים בידי עצמו, אנו מכירים את השקפתו הבהירה והבריאה על החנוך העברי, כי לא די למוד בלבד, אלא יש צורך בלמוד שמביא לידי חנוך, חנוך דתי,

שיש בו אהבת הקדוש ברוך הוא, אהבת תורה, אהבת ישראל וגם יראת שמים עמוקה ונהדרה בקדש.

אנו מבירים גם כן מתוך מאמריו את יחוסו של הרבי אל המשכילים המתבוללים שבימיו, שנפלו חללים על מזבחה של השכלה מזויפה, „שאין לה פרי כי אם פרחים", השכלה שהיה בה ארס הכפירה והבגידה.

וכשאנו מסתכלים בספריו היקרים שחבר, אנו מבירים במחברם את איש הרוח הגדול, הפילוסוף הדתי. ונודע לנו מתוך תולדות ימי חייו בספר זה, כי הרבי הוא מוהל, סופר סת"ם, לא משום קבלת שכר, לא לשם אומנות, אלא לשם שמים. כתבא רבא, בעל לשון, מושלם גדול, חולם ולוחם באמת. הוא בעצמו כתב ספר תורה בקדושה ובטהרה, רוצה לעשות סיום בשמחה רבה, עושה הכנות גדולות לשמחה של מצוה, ופתאום — משפטו של מענדיל ביילים, שעשה פצע עמוק בלבבו ובנפשו, ודחה את שמחתו. כי צער האומה הוא צערו הוא. ואנו קוראים ואנו נרתעים ולבנו מתכווץ מצער ויגון נורא בשעה שאנו קוראים את דבריו על הצרות שסבלו בני ישראל עם קדושים ברוסיה הנוראה. ואנו מרגישים את צערו של הרבי ואנו שומעים את הד קול דפיקת לבו, לב אחד מגדולי ישראל, לב אוהב וכואב.

וספר יובל זה הוא תשורה יקרה ליודעי תורה, זכרון לדור אחרון, אבות לבנים יספרו מה פעל אדם גדול בימי חלדו.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שנזכה כלנו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות בארצנו הקדושה במהרה בימינו, אמן.

בעהי"ת, א' תמוז, תר"ץ, נויארק.

שמריהו ליב הלוי הורוויץ.

חיי יהושע

הקדמה

אלה הם זכרונות מתולדות ימי חיי, זעיר שם, זעיר שם, מהעבר עלי בימי חיי־הבלי, אשר נקלטו בזכרוני. ועל אשר לא חשבתי מעולם— כי יגיעו שנים, אשר אוהבי יצמאו לדעת תולדותי. מעולם לא עלה על דעתי להכיר את מציאותי וערכי אני, כי כדאי אהיה להתחשב עם המאורעות אשר עברו עלי. מעולם לא נהגתי פנקס־יומי מסדר החיים שלי. לא נתתי ערך לנצחונותי ולא נתכבדתי בקלון חברי המנוצח. נהגתי ב"ה חשבון נפשי לקיים וחשב עם קנחו וידעתי כי לא יצאתי ידי חובתי. ועתה ב"ה הגעתי לשבעים שנה ורבים מחברי מבקשים לדעת תולדות ימי חיי — והם הרהיבוני לרשום בעט ברזל קורות ימי — והנה בגשתי למלאכה זאת, חפשתי, פשפשתי ולא מצאתי שום דבר וענין נכבד מוקלט בזכרוני, בלתי שגיאותי וחטאותי — אשר עמדתי בנסיונות רבים בימי חיי, ואשר אין לפרסמם כדאמר ר"כ חציף עלי מאן דמפרש חטאה. ורק למלאות דרישת חברי ארשום בקצרה את מעט מן המוקלט בזכרוני מהעבר. כי מעולם לא עברתי על דברי חברי. ויהיה קונטרס זה לתועלת לחקוראים, כי יראו אשר סבלתי ונשאתי ובחסד ה' נמלטתי — וידעו גם המה, שלא להתייאש ושלא לאבד אומץ רוחם בעבור עליהם שטף גלי הים הסוער. ישאו ויסבלו וימלטו. ויודו לה' כי לעולם חסדו. כתקות אנוש אֱנוש, המודה לה' — בכריעת ברכיים, בעד מנת חסדו אפים, ובנשיאת כפים, לרוכב שמים, מתפלל עבור שלום ישראל והרמת קרנם — ספרא זעירא דישראל.

יהושע העשיל ראַבינאָוויטש

ממאַנאַסטערישצע, בן האמו"ר הרה"ק זצ"ל מקאַנטיקאזיווע, החופ"ק בראַנזוויל, גויאַרק.

חיי יהושע ותולדותיו

יום הולדתי, כ"ד אדר, שנת תר"כ, שחל אז ביום א' לשבוע, בשעה השניה אחר חצות ליל. מקום מולדתי בעיר זינקוב, פּאָדאָליע, כי הורי הק' נ"ע סמוכים היו אז על שולחן זקני הרה"ק ר' משולם זוסיא זצ"ל. שלישי לבטן אנכי, כי אמי ז"ל ילדה בן ובת קודם, הבן נקרא ע"ש זקני הרה"ק הר' משה זצ"ל מסלאוויטא, והבת נקראה ע"ש זקנתי הרבנית אשת זקני הר' יצחק מאיר זצ"ל, ושניהם לא האריכו ימים ונגועו בימי ילדותם.

שמי — נקראתי ע"ש זקני ההה"ק זי"ע מאפטא, אך החסירו שם „אברהם" בסיבת מה שזקננו הרה"ק הר' שמואל אברהם מסלאוויטא עודנו היה בחיים, ולכן קראו לי אך „יהושע העשיל" לבד.

עד מלאות לי שלש שנים גודלתי בזינקוב. וכמובן לא נקלט בזכרוני מאומה משנות הילדות האלה — אך מה שאמי הרבנית ז"ל ספרה לי, כי הייתי אהוב מאד בעיני זקני רמ"ז ז"ל והוא ז"ל נבא עלי גדולות, אשר לא נתקיימו בי, והוא מפני כי הרעותי את מעשי וקפחתי את שלמותי.

בסוף שנת תרכ"ג יצא אבי זצ"ל לגור בעיר ליניץ. ושם גודלתי עד שנת תרכ"ט על ברכי הורי הק' נ"ע. ובשנת תרכ"ט נלכד אבי זצ"ל במאסר, כמו שספרתי מאורעותיו באגרת יחס משפחתי אשר נדפס בראש ספרי „תורת אבות" בשם „ערך אבות". ואחר כל הצרות והתלאות אשר עברו אז על הורי הק' במשך שלש שנים, באנו לשלום לעיר יעקאַטערינאָסלאַוו ושם גרנו עד שנת תרל"ד. ובשנת תרל"ד, ביום כ"ד אדר, נתמלאו לי י"ג שנה ונעשיתי בר־מצוה. הורי הק' חגגו חג גדול ביום החוא ועשו סעודה גדולה אשר סעדו בה כל גדולי העיר, רבניה, לומדיה, משכיליה, גביריה וקציניה. כארבע מאות איש באו להגיגתנו. ואני אמרתי אז פלפול עצום בענין היסח הדעת בתפלין נבנה על דברי הגאון בעל שאגת אריה, וכל השומעים שמחו בדברי, וא"א זצ"ל ברכני לאמר: חכם בני וישמח לבי גם אני. והבטיחני לאמר: אתה בני, אם לא תסיח דעתך מהתפלין, כלומר במה שכתוב בהן, כל היום, אף בשעה שאינן עליך, אקוה כי עוד תזכה לאורך ימים וללמד תורה לרבים. שם ביעקאַטערינאָסלאַוו, לבד הלמודים שלמדתי בקביעות אצל המורה הקבוע שהיה לי ולאחי הרה"ק זצ"ל, למדתי ביחוד פעמים הרבה עם הרב החריף הר' בנימין העשין ז"ל מסוראוש, בעל המחבר ספר „אמתחת בנימין" על ש"ס. הוא היה איש חכם מצוין ופדגוג נפלא.

כבר הזכרתי באגרת היחס „ערך אבות", כי א"א הקדוש זצ"ל עזב את יעקאַטערינאָסלאָוו בסוף שנת תרל"ד וקבע ישיבתו בעיר קטנה קאנטעקאזיווע. ובשנת תרל"ח, בי"ב ימים לחדש מרחשוון, בעוד לא נתמלאו לי ח"י שנים, חגגו הורי חג חתונתי עם בת אחי אבי, הוא הקדוש אשר הזכרתיו באגרת היחס „ערך אבות" הערה ט"ו. ואחר חתונתי למדתי שם עם רב מופלג אחד כל החורף עד חדש אדר תחת השגחת חותני ודודי הגאון הקדוש ז"ל. ובחודש אדר נחליתי וחזרתי לבית אבי זצ"ל ואחר חג הפסח שלחוני הורי לעיר חארקוב להתרפאות שם אצל הרופאים הגדולים, ושמה התארחתי בבית הרב דמתא הגאון הר' יחזקאל ארלאזאראָוו ז"ל, והוא היה איש מצוין בתורה ובחכמה, אהוב ונחמד לשמים ולבריות. ויחד עם הגאון למדנו ועסקנו בתורה ובלמודי החסידות החב"דיות עד שכמעט נשכח מלבי כי חולה אנכי וכמעט נתקיים בי רפאות תהיה לשרך וגו'. ושבתי לבית אבי ומשם לבית חותני, והייתי סמוך על שלחן חותני עד חדש כסלו תר"מ. ובש"ק שובה, ג' לחדש תשרי, שנת תר"מ, ילדה לי אשתי הצדקת ז"ל את בני בכורי הק' זצ"ל, וביום הק' יום הכפורים הכנסתיו בבריתו של אברהם אבינו, ובעצמי מלתי אותו באומן מצוין, בחסד ה' עלי, ונקרא שמו בישראל גדליהו אהרן ע"ש זקני הרה"ק אבי אבי ואבי חותני ז"ל.

זכור אזכור מאורע חשוב. אשר עבר עלי אז. כי בערב יום הכפורים הזה היו אז בעיר סאקאלייווקע, מקום משכן חותני זצ"ל, שלש בריתות ואת הנמולים האלה זכיתי למול ביום ההוא. ואמרתי אז, כי נהג ה' עמי כמנהג אשר נהגו אבותינו עם הכ"ג בזמן שביהמ"ק היה קיים, כמבואר במשנה פ"א ממסכת יומא: ומעבירין לפניו פרים אילים וכבשים כדי שיהיה רגיל בעבודה. וכן זכיתי למול בעיו"כ להכנים בבשא"א שלשה ילדים שאהיה רגיל בעבודת מילת ערלת בני ביום צומא רבא יום הק'. וקויתי אז כי בני הנמול ביום הק' אזכה לגדלו לתורה וישיהיה איש קדוש. וכן היה, כי היה איש מלא תורה ומתנהג בקדושה ובטהרה יתרה כל ימי חייו ע ד ש נ ה ר ג ע ל ק ד ו ה " ש ב י ו ם ה מ ר , בשלישי לחדש אב, שנת תרע"ט, כמו שהזכרתי באגרת היחס „ערך אבות" בהערה ט"ו. ועליו קוננתי הקינה הנדפסה שם. והיא הזכרה לנשמתו ונשמת חותני זצ"ל ונשמת כל קדושי אוקריינא. ה" ינקום דמם ותהא מנוחתם כבוד.

ביום ג' מרחשוון פדיתי את בני בכורי זה מאת כהן מיוחס ממשפחת בית חותנתי הרבנית, הוא הג' החסיד ר' אברהם הכהן בן הג' החסיד המופלג ר' נפתלי הכהן אורינשטיין, מנכדי הרב רבי נפתלי הכהן, בעל „סמיכת

חכמים", ושלמתי דמי פדיונו חמשה רובל כסף טהור עם שלשים ק"כ כסף פולין, כן שיער אז חותני הק' זצ"ל שהכסף הזה היא משקל חמשה סלעים האמורות בתורה. (ובעת שמחתי זאת חדשתי אז חדוש נפלא בבאור ש"ס שלהי פסחים בענין ר"ש איקלע לפדיון הבן וכו'. אין כאן מקום להעתיקו וכשאזכה להו"ל חדושי אגדות שלי יראו נבונים וישמחו.)

בחדש כסלו תר"מ שבתי לבית אבי זצ"ל וחייתי סמוך על שלחנו עד יום הסתלקותו, כ"ד תמוז שנת תרמ"ה. ובמשך הזמן ההוא, בשנת תרמ"א, הכרחתי לצאת חובת גברא כפי חק המדינה ברוסיא חובת עבודת הצבא, ובסיבות שונות נתגלגלתי לעמוד לבחינה רחוק מביתי בעיר באברויסק, פלך מינסק. שמה יצאתי י"ח ויצאתי לחופש אחרי עמל ותלאה רבה ובפזור הון עצום. מאז שבתי מבאברויסק, הטיל עלי אבי אדמו"ר זי"ע צרכי הנהגת ביתו והכרחתי לנסוע עמו בכל נסיעותיו ועד יום מותו לא משתי מאהלו ולא זזה ידו מתוך ידי. ומה גם בעת חליו כמעט לא סרתי ממטתו ועבדתיו בזיעת אפי כאחד העבדים (עיין זוהר ח"ג דף קי"א) זי"ע.

ויהי אחרי מות יצחק הוא כ"ק אבי אדמו"ר זי"ע, כ"ד תמוז תרמ"ה, קבלוני חסידיו לרב ומורה על מקום אבי זצ"ל. ובטרם ישבתי על כסאו כמעט נסעתי לכ"ק הרה"ק ר' יוחנן זצ"ל מראכמיסטרייווקע להתברך מפי קדשו ולהסמך בסמיכת חכמים ונסעתי יחד עם אחי הצעיר ממני, הרב הק' הר' פנחס זצ"ל. והרה"ק ר"י זצ"ל סמך ידיו עלינו וכבד אותנו בכבוד גדול, ובדבריו החמים שיצאו מלב טהור מלא רגשי אהבה ניחם אותי וחיזק אותי ובעת פרידתי אמר לי בזה"ל: "הלא ביהושע כתיב ויאמר משה אל יהושע לעיני כל ישראל חזק ואמץ אל תירא ואל תחת. חזק חזק לא תירא. אך את ה' ירא"... ותפלת הק' הזה עשתה מחצה. לא יראתי ולא גרתי משום איש. אך מיראת ה' האמתית עודני רחוק עד היום הזה.

אחרי שובי מראכמיסטרייווקע, נטרדתי בהכנת צרכי נשואי אחותנו בתו היחידה של אבינו הק' זי"ע, עם בנו של הרה"ג הק' רמ"ד זצ"ל מהארנאסטייפאל, הוא הרב הצדיק ה"ר יהודה ליב שליט"א, ממלא מקום אביו זצ"ל מהארנאסטייפאל ועתה מקום מגורו באנטווערפען, בעלגיע. ואל הנשואין האלה בא גם דודי אחי אמי הרה"ק הר' ח י י ם מ נ ח ם זצ"ל מזינקוב, ומאורעות חשובים עברו בעת הנשואין האלה, אשר ביחוד השאירו לי צרות ותלאות שונות, גם השפיעו הרבה על מהלך החיים הפרטים אשר לי ולבני ביתי בעתיד, אבל לא אחפוץ להעלותם בכתב, כי שנאתם גם קנאתם כבר אבדה ואמצא לטוב יותר לשכוח דברים כאלה מלהזכירם עוד.

עברה שנת תרמ"ה ובא שנת תרמ"ו ובחורף זה סבבתי בכמה ערים בסביבות קאָנטעקאָזיווע ובכל מקום בואי קניתי לי אוהבים ורעים נאמנים, כי חק שמתי לי שלא להתנהג במדת הרבנות הקיצונה, ולהיות מכבד את הבריות, שלא לכוף את ההר כגיגית על שום איש לקבל את דעותי, כי רשות לכל אדם לחיות על חשבון עצמו וכפי אשר תורהו בינתו אם לא בדברים הנוגעים לדת תורה"ק או להציל עשוק מיד עושקו. דנתי תמיד את כל אדם לכף זכות. באזני צלצלו תמיד דברי אבי מורי הק' נ"ע בבאור הכתוב (תהלים) ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו. מרגלא היה בפומיה לבאר ועוד מעט, אם תמצא באיש עוד מעט אישיות ואין רשע, לא תוכל להחזיקו ולחשבו לרשע, והתבוננת, התבונן, כי לוא היית אתה על מקומו, אז — ואיננו, לא היית אפילו כמוהו. השתדלתי תמיד לקרב רחוקים, לא הלכתי בגדולות ונפלאות, זכרתי תמיד דברי הק' הסבא משפולא, שאמר על הא דכתיב ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך, שגם ביראתך את ה' עליך להיות נזהר מהונות את עצמך ואת זולתך.

בחודש שבט שנת תרמ"ו נסעתי עם אחי הרה"ק זצ"ל לדודנו הרה"ק המפורסם הר' יעקב יצחק זצ"ל למקום משכן כבודו במאקארוב ובחסד ה' עלינו קבל אותנו בסבר"י ומשנה כבוד הנחילנו בפנינו ושלא בפנינו ובטרם נפרדתי מעמו נתתי לו פתקא רשום בה שמי ושם אמי ז"ל, בקשתיו כי יברכני שלא אצטרך לידי מתנת בשר ודם. ויקרא הרב את בקשתי ויפן אלי וישאלני: ואיך יכול להיות אחרת? ואמרתי לו: אדרבא, יאמר נא דודי! והוא ז"ל לבד צדקתו וקדושתו ותואר פניו כמלאך האלקים, עוד היה מלא רוח חיים ודובר צחות ושחוק קל על שפתיו, אמר לי בזה"ל: „הלא ידוע לכם שדודי הרה"ק הארנאסטייפאלי ז"ל (הוא הה"ק הר' יעקב ישראל זצ"ל מטשערקאס בן המגיד מטשערנאבל זצ"ל) היה דורש כסף מאת מעריציו והנה פעם אחת בא לפה מאקארוב להתראות עם אחיו, הוא אבי הק' זצ"ל. ובבואו התאספו כל תושבי העיר לקבל פניו לכבוד אבי הק' זצ"ל, ויציקו לו מאד בהושטת שלום לו כמנהג. ויפן דודי זצ"ל לאבי וישאלהו: אחי יקירי, הידעת באיזה אופן אנו מבקשים בנוסח ברהמ"ז ונא אל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם וכו', והלא זאת היא כל מקור פרנסתנו, ואם חלילה יחדלו העם מליתן לנו, מהיכן ירק זה חי? ואיך אנו מבקשים כזאת והרי אנו חלילה דוברי שקרים?... אבל, אחי, נראה לי כי בקשתנו היא על אופן זה. הלא תדע אחי שבבואי לעיר אחרת וההמון מציקים לי בהושטת ידיהם לידי בנתינת שלום ואח"כ הם מהנים אותי גם מכספם, הרי שמתנת ידם

שנתנו לי שלום לא היה רק בשר ודם בכולו, אבל גם רוח פרוטות — חיים בתוכם. אבל כאן במאקארוב הלא לא יתנו פרוטה ונמצא הושטת ידיהם לשלום הלא כולו בשר ודם, ועל כאלה אנו מבקשים שלא נצטרך לידי מתנת בשר ודם כזאת". וכאשר גמר את ספורו זה שאל אותי בזה"ל: „הנה כל זה הוא על דרך הצחות, אבל אני חפץ באמת לדעת מחשבתו בבקשתו". ואמרתי לו, כי מחשבתי אחרת היתה. חפץ אנכי כי אזכה שכל המחנים אותי מכספם יתקיימו בהם ברכותי אשר אברכם, ושאזכה שכל תפלותי תקובלנה לרצון, ושכל המחנים אותי במתנותיהם יושעו ותתמלאנה בקשותיהם, ואז הלא מתנתם לא תחשב למתנה ולנהמא דכסופא, אך יגיע כפי ושכרי משלם. ויעמוד מכסאו בהתפעלות עצומה ויסמך ידיו עלי ויברכני ויאמר: לך בכחך זה והושעת את ישראל ואת אשר תברך יתברך מפי ה'. ובזה נפרדתי מאת קדוש ה' הזה באהבה ובחבה יתירה שבע רצון ומלא תודה לה' אשר נחני בדרך זו ושבתי לשלום לביתי.

אבי אדמו"ר זצ"ל אמר לנו קודם פטירתו, כי לדעתו טוב יהיה לפנינו כי נשב יחד במקום מושבו משך חמשה שנים עד שנגדל את שני היתומים אשר לא הפסיק בחייו לגדל. ובחסד ה' עלינו ברוב עמלינו עלה בידינו לגדלם במשך השנה הראשונה, את בתו תחיה הובלנו לחופה עם בן הרה"ק רמ"ד זצ"ל כנ"ל. ואת בנו אחינו הרב הצדיק הר' משולם זוסיא זצ"ל הובלנו לחופה עם בת הרב ר' מ"מ זצ"ל ממאקארוב. ולחיות כבד היה לפנינו לשבת יחדיו מפני כמה סיבות אשר לא אחפוץ להזכיר. אך גלוי וידוע לפני יודע נסתרות כי לא אנכי הייתי האשם באלה. ובהיות בחיותי בקיץ שנת תרמ"ז בכמה ערים וקהלות בפלך קיעב, ובכמה קהלות בקשוני כי אקבע דירתי אצלם, למען אהיה סמוך ונראה למעריצי כ"ק אאמו"ר זצ"ל. ועל כולם בקשוני תישבי עיר מאָנאָסטערישטשע אשר ידעו אותי מאז. כי כשלש שנים מלפנים הייתי יחד עם אבי זצ"ל שם שבת אחד. ואז מצאתי חן בעיני צעירי העיר, לומדיה, ומשכיליה. ובכן בקשוני כי אקבע משכני בתוכם. ואני בשובי אז מדרכי וראיתי כי אחי הרה"ק מתעקש נגדי מאד, וכמעט אין אפשריות כי נוכל לשבת יחדיו. בחרתי לי את עיר מאָנאָסטערישטשע לקבוע ישיבתי בה. אבל פחדתי מעבור על רצון אבי ה"ק זצ"ל וגילוי דעתו הנ"ל. ובכן נמלכתי עם שני המאורות הגדולים הרב הצדיק מראכמיסטריווקע, ודודי הרב הקדוש ממאקארוב זכרם לברכה. וגם עשיתי מזה שאלת חכמים גאוני הדור רבנים מובהקים ובתוכם גם מחותני הרה"ג הק' רמ"ד זצ"ל מהאָרנאָסטייפאָל. וכולם הסכימו על ידי כי אין לי שום בית מיחוש כלל על פי דת תורתינו הק'. ואז החלטתי לעזוב את מקום משכן אבי אדמו"ר זי"ע. למרות רצוני

ולגודל דאבון לבי ולמרות רצון תושבי העיר והגליל, ובדמעות עיני ובדמי לבבי יצאתי מקאנטעקאזיווע כמעט בעירום ובחוסר כל, והלכתי לקבוע ישיבתי בעיר מאָנאַסטערישטשע, וכל זה עשיתי רק מפני כי יראתי שלא יחולל חלילה ש"ש על ידינו. שלא יתפרסמו דברי הריבות אשר עברו ביני ובין אחי הק' ז"ל, ובכאבים גדולים נפרדתי מאנשי עירי ובית אבי. ובשלהי דקויטא שנת תרמ"ו יצאתי לגור במאָנאַסטערישטשע, בתקוה כי אזכה לישב שם בשלוה מעט. והלא טובה ארוחת ירק ושלוה בה.

אבל לדאבוני גם שם לא מצאתי מנוח, כי רבים מההמון המכונים בשם חסידים התקנאו בי וירדפוני. והימים ההם היו ימים רעים בכלל לכל המכונים בשם „צדיקים", כי הממשלה הרוסית הביטה עליהם בחשד ותחשוד את הצדיקים והחסידים לכתה רבולוציונית ותעיק לכל אלה הרבנים אשר נחשדו ב„צדיקיות", ותשם עיניה גם עלי, ותיכף בקבעי ישיבתי במאָנאַסטריישצע הכריחה הפוליציה אותי ליתן חתימתי שלא אסע משער העיר וחוצה (גזירה זאת גזרה מלכות הרשעה על כל הצדיקים תושבי אוקריינא לגדור חפשיות תנועתם ממקום למקום), וכל זה נעשה בחפזון נמרץ, כי באתי שמה בסוף חודש אלול תרמ"ו ובין כסא לעשור שנת תרמ"ז הוכרחתי להחתם בספר הצדיקים, וכמו בסד הושם רגלי מבלי אוכל לנוע ולצאת מקיר העיר וחוצה. וכמובן לא יכולתי להסכים לגזירה רעה כזאת והתחלתי לבקש עצות ותחבולות והרבתי בהשתדלויות שונות לפני שרי הפלך וכה נטרדתי בטרדות רבות הן מצד אנשי דלא מעלי... והן מצד שוטרי הממשלה... אשר ינקו ומצצו לשד חיתי. ואני בחסד ה' התגברתי על כל המכשולים אשר שמו לנגדי רודפי ושונאי חנם, והרבתי אז להשפיע דברי תורה וחסידות ברבים, וזאת היתה סיבת שנאת הני אינשי דלא מעלי ברדפם אותי, באשר רבם לא השפיע דברי־תורה, שמע מינה שאסור לדרוש דברי תורה. ואפילו אלה אשר רבם דרש בכל שבת, גם הם רדפוני, כי רבם שאני ששכינה היתה מדברת מגרונו ומי עוד כמוהו. זכור אזכור, פעם אחת, בחנוכה תרמ"ז, ישבתי במסיבת איזה חשובים מהם בבית אחד ממשפחתי אשר גר אז שם, ובקשוני להגיד להם איזה דבר תורה ואנכי ידעתי כי אך בפיהם ובלשונם כבדוני ולבם רחוק ממני, ואז אמרתי להם כי ענין נר חנוכה מבואר בספרים שרומז לאור התורה, כי היונים בקשו להשכיחם תורתך והחשמונאים כהני ה' זרעו של אהרן שהיה אוהב הבריות ומקרבן לתורה נצחו את היונים, ואז תקנו להדליק נר חנוכה להאיר אור התורה, וע"ד ע"ז אמרו בש"ס (שבת דף כ"א) ת"ר נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, ואם היה דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרה"ר ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו. ואמרתי

שהכונה היא, כי בהיות נר חנוכה רומז לתורה לכן באמת מי שזוכה לאור התורה מצוה שיעמוד על פתח ביתו מבחוץ ולפרסם תורה, כדכתיב חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה, אך אם היה דר בעליה, כלומר בין בני עליה, אנשים חשובים אשר לא יאבו שמוע בלתי מרב ששכינה מדברת מתוך גרונו, מניחה עכ"פ בחלון הסמוכה לרה"ר, פן יראה מי שהוא ויבוא לשמוע. ובשעת הסכנה, כמוני היום, מניחה על שלחנו ודיו, אסתפק בשבתי על שלחני דורש ד"ת בכל שבת על שלחני ודי לפני לצאת י"ח, כי כל איש יכול להיות שורר בביתו היא גזירה קדומה אשר גם אנשים חשובים כמוכם לא יוכלו לבטלה...

שמי ב"ה נתפרסם בכל הגליל וכאשר לא יכולתי לנסוע ולבקר את אנשי שלומי בערי מושבותיהם, נסעו הם אלי לעיר מושבי ובכל שבת ומועד נתקבצו אז יהודים למאות, כי דבר ה' יקר היה בשנים ההן ורבים צמאו לשמוע דבר ה', רבים שתו מבארי והתענגו.

בהיות ששאפתי לחרות ודרור, כבד היה עלי לישבת אסור כבמאסר בעירי מבלי יכולת לצאת מקיר העיר וחוצה, לכן לא נחתי ולא שקטתי והשתדלתי להשיג רשיון לנסוע לקיעוו להתיצב לפני השר המושל על כל פלכי דרומית מערבית, הוא השר המפורסם ביחוסו הלא טובה לישראל, הגענעראל גובערנאטאר דרענטלין, ותחת אשר מכירי הרבים אשר בקיעוו מנעוני מן הצעד הזה, אנכי לא שמעתי לקולם והלכתי להשר הנ"ל והוא קבלני ודיבר עמי כחצי שעה, בנסותו אותי במסות שונות, וכמעט חשבתי כי ימלא בקשתי ויוציאני לחירות, אבל תקותי נשארה מעל, כי הייתי אצלו ביום השביעי לירח יולי בשנת תר"נ, וביום ט"ו לחודש זה נפל השר מעל סוסו ומת מיתה פתאומית. כן יאבדו כל צוררי יהודה. ואחריו ממלא מקומו השיב את בקשתי ריקם. ומאז ראיתי כי אין ללכת נגד ההשגחה וחדלתי מעבוד ומהשתדל עוד, עד כי בהמשך הזמן, בעת הוקם לגענעראל גובערנאטאר הגראף איגנאטיעוו, והוא השתדל להשיג פקודת הרוממות להוציא לחפשי את כל המכונים בשם צדיקים, ובתוכם יצאתי גם אני לחירות.

אזכרה להודיע, כי להשיג החירות הזאת, גם בזה היתה ידי באמצע, כי מצאתי חן בעיני אדון נכבד בסביבותי, הוא שהיה אמבאסאדאר מרוסיא במדינת צרפת בעיר פאריז, אשר השגתי ראיון אצלו והוא הבטיחני לדבר ולבקש את השר איגנאטיעוו ועל ידו נעשתה התשועה הזאת לצדיקי אוקריינא. ואם כי הדבר נעשה ב"ה על ידי, על כל זה, לא ידע שום איש סיבת התשועה הזאת בלעדי. ואנכי לא חפצתי לפרסם הדבר, וגם תודה לא דרשתי משום איש. ואחרי אשר השגתי את החופש והדרור, נתרבה הטרדה, כי

הוכרחתי למלאות דרישת ובקשת אנשי שלומי לבקר את ערי מושבותיהם. ותהי הדבר לחק להיות בכל עיר פעם אחת בשנה, וענוי הדרך ממעט הכח והשם, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות הטרדה והבהלה, על שלא פעם הייתי מתחרט על הטובה. ויש בזה אריכות דברים אשר לא אובה להשאיר מזה זכר לדורות.

במשך השנים האלה הייתי בכמה קהלות חשובות בערי אוקריינא, פאדאליע, ונחלתי כבוד יותר מדאי, גם קניתי לי אוהבים, מכבדים ומעריצים ובכמה ערים בקשוני לקבוע דירתי אצלם ובאיזו מהן בקשוני כי אקבל אצלם כתבי רבנות לשרת אצלם בתור רב ומנהיג לעדה. אבל לא יכולתי להפרד עוד מאנשי שלומי הרבים, הנפוצים בערים רבות באוקריינא, אשר כבר היו מקושרים אלי ודורשים עצותי ברוחניות ובחומריות, ועל מי אעזוב אותם.

ואז אמרתי ע"ד הצחות, כי ההבדל בן רב לרבי הוא בהוספת אות י' אחת, וכדי להחליף משרתי מוכרח אהיה לשנות שמי מרבי לרב ולחסר אות י' (כנודע שבאוקריינא קוראים למורה הוראה בעיר פרטית בתואר רב ולאיש כמוני מכנים בשם רבי) ומה רע ומר לאיש כמוני לחסר י' (יוד) משמו. חלילה לי מעשות זאת. גם מה יעשו היהודים הקשורים אלי, אם אפילו לא היה לי אך יהודי אחד, אין לי הרשות לוותר עליו, ומה גם על אלפים איך אוכל לוותר. ואם כי באמת חפצתי מאד בזה, כי לשבת במקום ובעיר אחת טוב יותר מלנוע ממקום למקום, כמנהג הצדיקים בשנים ההן, אבל אהבתי לאנשי שלומי, שהיו מקושרים אלי, מנעה אותי מזאת. ולשמש בשניהם, בתור רב ובתור רבי, כבר ידוע שאין שני מלכים משמשים בכתר אחד ואין מלך אחד משמש בשני כתרים...

בהיותי בעיר באלטא, בקרתי שם את בית החולים החדש שנבנה שם, גם את בית הת"ת, ע"פ בקשת הרב מטעה"מ שהיה אז בעיר, הוא המשכיל המפורסם מר מנחם שיינקין ע"ה. בבקרי את חדרי הת"ת ואת הילדים יותר משלש מאות שנמצאו אז. נהניתי מאד מסדר הלמודים והמורים היו מצוינים במלאכתם. באחת המחלקות מצאתי נערים בני שלש עשרה אשר למדו ש"ס מסכת שבת ובחנתי אותם וראיתי ביניהם נבונים, פלפלתי עמהם בכמה ענינים והם הבינו היטב. בבקרי את המחלקה הרביעית או החמישית. אשר בה למדו הנערים תנ"ך על הסדר, שאלתי את הילדים מי מהם יודע לספר את התולדה והספורים. וידלג ילד אחד יפה עינים וטוב רואי ויאמר, אנכי אספר. והאמת אגיד, כי מאד נתפעלתי מצחות לשון הילד וידיעתו הרחבה בספורי מעשי בראשית ומעשי אבות. ונזכרתי בדברי המדרש, קטן

שביניהם יודע מה שברא הקב"ה ביום ראשון וביום שני וכו'. וחשבתי אז, כי להיות שהאמונה בחדוש העולם היא עיקר גדול לקיום כל התורה והמצוה, לכן מה טוב ללמד בני יהודה בילדותם ספורי מעשי בראשית, למען להשריש בנפשותיהם בינקותם האמונה הזאת, כי ידעו שהעולם מחודש הוא ויאמינו עי"ז באמונה שלמה שהקב"ה בורא העולם, ביכלתו היה לשדד מערכת הטבע ביציאת מצרים, ועי"ז ידעו לשמור את התורה (וכדברי הקדמונים, שעם הקדמות לא ישונה דבר מטבעו ולכן אמר אנכי וגו' אשר הוצאתיך וגו' ולא אמר אשר בראתי וגו', כי יציאת מצרים עדות על חדוש העולם). ובעמדי שם במחלקה זאת שומע את קול הילד, הכיר ה' מ"מ שיינקין את התפעלותי מידיעת הנער את התולדה, ויפן אלי ה' מ"מ שיינקין ויאמר, האם לא יודה הרבי כי טוב ללמד את ילדי בני ישראל ידיעת תולדות בני ישראל? אנכי הבנתי שאלתו היטב ואען אותו: טוב! טוב! אבל רק מזה! (הראתי באצבע על התנ"ך אשר החזקתי בידי). וישאלני ה' מ"מ שיינקין, הלא הספורים בתנ"ך הם מצומצמים וקצרים מאד. ואענהו: די לפני ילד ישראל הידיעה המצומצמת בתנ"ך, ותפעול על נפשו אלף פעמים יותר, לזכור כי יהודי הוא ובחובותיו לה' ולאדם, מאשר נלמדהו ידיעת ההיסטוריה מהספורים החדשים אשר הרחיבו את התולדה. התנ"ך אפילו הספורים הכתובים בו קדושים הם, רוח אלקי מרחף עליהם, ובהיותם אלקיים יפעלו על נפשות חלקי אל ממעל כי יזכרו תמיד כי יהודים הם. לא כן התולדות החדשות אשר חברו הסופרים החדשים, אשר הרחיבו אותן בהכניסם בהן ממקורות זרים, כל רוח קדושה אין בהן, והילד הלומד את התולדה מהן, ידע אמנם את התולדה לבד ותהיה ידיעתו בתולדה העברית, כידיעתו בתולדה הצרפתית או היונית, שבידיעתו את אלה לא תעשנה אותו להיות יוני או צרפתי, אבל ידיעת התולדה מן התנ"ך תשריש בדמו כח נעלם להזכירו תמיד כי יהודי הוא.

כאשר גמרתי בחינת התלמידים בכל המחלקות, בקשוני מר שיינקין ועמו המנהלים שנים עשר במספר לכנום לחדר הועד שלהם, והלכתי, ושם דרשתי לפניהם דרוש ארוך בנוי על הכתוב במשלי, חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנו. אזכיר פה תכנו במקצת, כי אין כאן מקום להאריך. הקשיתי בלשון הכתוב באמרו, חנוך לנער על פי דרכו, כי אינו מובן כלל, כי כנודע, כל ילד בהולדו עוד פרא אדם יולד, ואם נחנכהו על פי דרכו אשר יבחר הוא, הלא ישאר פרא אדם, ובכן הול"ל חנוך לנער על פי דרך התורה ולא על פי דרכו. הרבתי לדבר בענין החנוך בכלל, כי חוב הוא על כל אב מישראל לחנך את בנו ללמדו תורה ומצות, ואב לבנים

יודיע אמתך, והזכרתי שזהו ענין מסורת סיג לתורה. חז"ל אמרו, התחיל לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו משה וגו', שמע ישראל וגו'. והוא מפני כי כח הדבור המוטבע בנפש האדם הוא המבדילו מן בעלי החיים זולתו, כי מהם נמנע הכח הזה, ולכן בראשית התגלות והתפתחות הכח הזה עלינו לעשות לו את לשון הקודש לשפת אם, ובחרו בשני הכתובים האלה, שמע ישראל ותורה צוה לנו משה, כי הם יסודי ועקרי אמונתנו. אבל לדאבוננו מה נחזה אנו בדורנו, האבות והאמהות משתדלים ושומרים כי המלה הראשונה אשר יתחיל הילד להוציא משפתיו תהיה דוקא שפת המדינה, הרוסית או הצרפתית... ואמרתי, כי אמנם נמצא מעלה אחרת יתירה לישראל ולזרעם, כי דם טהור נוזל בעורקיהם, כמאמר הנביא ישעיה, ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', על זרע ישראל שופע ברכת ה' ועושה אותם מצוינים ונודעים ללאום נבדל ברוכים מאת ה', ואם אך האבות והאמהות לא יקלקלו ולא ישחיתו ולא יעותג דרכי זרעם ופרי בטנם, כי אז הילדים מעצמם יגדלו ביושר ויעשו פרי טוב ויבחרו להם ללכת בדרך הישרה. אבל! כל האסון אשר נתרבו בינינו בנים משחיתים לא אמון בהם, הוא מאשר ההורים עצמם משחיתים דרכי בניהם במאסם את לשון הקודש ועושים לשפת אם לזרעם לשונות זרות, תהיינה מה שתהיינה, אבל לא לשון הקודש. הם ילמדו את בניהם ובנותיהם כל החכמות הטבעיות החילוניות, אבל לא את חכמת התורה הקדושה, ובזה משחיתים ההורים את דרכי בניהם. ועל זה הזהיר החכם מכל אדם, חנוך לנער על פי דרכו שנולד בו — נולד הוא אמנם יהודי, תן לו חנוך הראוי ליהודי, ואז בטח גם כי יזקין לא יסור ממנו. אבל דא עקא, כי האבות וביותר האמהות משחיתים את דרכי בניהם, וביותר נכשלים בזה עשירי בני עמנו, אשר יפזרו הונם ורכושם ללמד את בניהם חכמות חיצוניות וממלאים את כל הגימנזיות והאוניווערזיטטים, אבל לא את הישיבות והת"ת. ולכן הזהירו חז"ל, הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, כי עכ"פ העניים לא יעותו לחנך את בניהם חנוך זר ומפסיד. וע"ד הצחות אמרתי אז, כי חז"ל דייקו לאמר הזהרו בבני עניים, כי מבני העשירים כבר יצאר תורה, ועכ"פ עלינו להזהר בבני העניים, פן חלילה גם מהם תצא תורה, כי אז חלילה אבדה חכמת הכמיו... כה הארכתי בדרוש זה בדברים היוצאים מן הלב, והדרוש היה באמת מרעיש ומבהיל את השומעים אפילו הרדיקאלים שנמצאו אז בין השומעים. ונתתי להם את ברכתי ונפרדתי מהם בשלום. ולמחר בא מר שיינקין למעוני הזמני והודה לי על בקורי ועל נאומי ואמר לי אשר כל עוד נשמת חיים באפו יזכרני לטובה.

מאורעות כאלה היו לי בהרבה מקומות מושבות בני ישראל אשר בקרתים ואעש בהם תקונים וסדרים טובים בעניני צדקה וחסד ובדברים הנוגעים לצרכי הצבור הוכחתים בשבט פי תוכחת מגולה מאהבה גלויה. פעם אחת באתי לעיר נדולה לאלקים בפלך פאדאליע ויצאו לנגדי המון בני אדם ובתוכם היו גם כמה עשירים ומשכילים רבים, ויקדמו פני על תחנת מסלת הברזל ויוליכוני למעון אשר בחרו למעני. וראיתי כי האברכים המלומדים נחפזים ללכת, ותיכף בבואי למעוני עזבוני והלכו להם. ובחקרי לדעת סיבת חפזון זה, אמנם נודעתי, כי בליל זה הכינו הצעירים משתה מסקאראדי (מאסקאראד באלק) לטובת מוסד הבקור חולים אשר בעיר. ויחר לי מאד, כי ידעתי את המצב הכספי של המוסד הזה, כי לא נצרך לאמצעים כאלה. ובשבת קודש בבוקר נאספו למעוני רבני העיר ועשיריה ועמהם גם כמה מהצעירים אשר הצטיינו בריקודיהם בליל משתה המסקארדי, ובדברי לפני הנאספים כמה מילי דאורייתא נתגלגלו הדברים עד שהזכרתי להם גם את המפעל המגונה הזה. ואמרתי כי אין לישראל ללכת בדרכי היעזואיטים המחליטים כי התכלית מקדשת את האמצעים... ויקם אחד המשכילים המדומים האלה וישאלני, מה כל הרעש הזה והלא גם החסידים לפעמים ירקדו כל הלילה אצל רבם וגם אתם תראו ותתענגו, ועלינו תתרעמו על פעלנו אשר על כל פנים דבר טוב נצמח מזה, כי נשאר מריוח הבאלל כמה מאות רו"כ לטובת הבקור חולים. אנכי החשיתי ונתתי לו לדבר ככל אשר עם לבבו. ובהתימו, שאלתיו אם זוכר הוא את המסופר בש"ס (בבא קמא דף פ"ב) ממלחמת שני האחים הורקנוס ואריסתובלום. שם מסופר, כי כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלום מבחוץ. בכל יום היו משלשלים להם דינרים בקופה והיו מעלים להם תמידים. היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית, אמר להם, כל זמן שעוסקים בעבודה זו אין נמסרים בידכם. למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר וכו'. הספור הזה מבהיל מאד. שני האחים נלחמו זה על זה בעד המלוכה, שכל אחד מהם התנשא למלוך, ושתי כתות הלוחמים היו יהודים, ואיך העיזו החיצונים פניהם כל כך להעלות להם חזיר תמורת הכבשים הנצרכים לתמידים? ואם לבטל אותם מעבודתם לבד, היה די שלא יעלו להם כבשים. ומה זה ענין לחכמת יונית? אבל בני שמע נא אשר לדעתי צפון בספור זה ענין נכבד. דע כי הבדל גדול יש בין תורתנו הקדושה ובין חכמת הפילוסופים היונים בענין שלמות האדם והנהגתו במציאותו בעולם הזה. דת התורה הק' אומרת ומגדרת שלמות האדם, כי נשלם בשני דברים: (א) בשלמותו לה', כלומר לעבוד את ה' בתורה ותפלה בפה ולשון, (ב) בשלמותו למין האדם זולתו, לרוץ

לדבר מצוה, לבקר חולים, להכנים כלה לחופה, להציל עשוק מיד עושקו ועוד ועוד דברים כאלה המחזקים תקוני הקיבוץ המדיני. חכמת היונים מסתפקת רק באחת. היא מכחשת בעבודה כי צורך גבוה היא. היא אומרת כי אין חפץ לה' בתורה ותפלה ומה תפעל בניב שפתים. היא אומרת, כי שלמות האדם היא רק בתיקוני הקבוץ המדיני, בדברים שבין אדם לחברו, לבקר חולים ולקבור מתים, דברים הנעשים ברגלי האדם, אבל לא בניב שפתים. לתורה ולתפלה אין לדעתם להאדם חפץ בהן. התמידים אשר דרש ה' להקריב לפניו בכל יום היו למען להזכיר את האדם להצטיין ולהשלים את נפשו בשני חלקי השלמות לה' ולאדם, ולכן דרש להקריב לפניו ממין הכבשים, כי המין הזה יש לו שני סימני טהרה, מעלה גרה זהו סמל העבודה בתורה ותפלה בניב שפתים, ומפרים פרסה זהו סמל העבודה בשלמות הנפש בדברים שבין אדם לחברו, ללכת לבקר חולים וכו' וכו'. אבל חכמת יון מסתפקת אך באחת מאלה, במפרים פרסה לבד, בריקודים לטובת עניני צדקה, אבל לא יעלו גרה בתורה ותפלה. זהו ההבדל בין ריקודי החסידים לריקודיכם אתם. החסידים, אמת, ירקדו כל הלילה אצל רבם, אבל כאור בוקר ירוצו לבית הכנסת להתפלל. להם שני סימני טהרה. ואתם תסתפקו אך בהפרסת פרסה לבד. ובזה תבין הספור הזה ועצת הזקן שהיה מכיר ומודע לחכמת היונים. כי כל המלחמה ההיא היתה לא אך על דבר כתר המלוכה, אך גם על דבר הנהגת ישראל בכלל בחובותיהם ושלמות נפשותיהם. כי אותם שבפנים החזיקו במסורת אבות ובדת תורתנו הקדושה, ואותם שבחוץ עמדו מחוץ לתורתנו הקדושה וחפצו לעשות תיקונים וריפורמות, להדריך את ישראל בדרכי היונים המסתפקים רק בשלמות האדם בינו לחברו, ולכן יען להם להעלות להם חזיר שהוא רק מפרים פרסה ולא מעלה גרה, כדעתם הכוזבת שדבר שפתים אך למחסור... ולכן גזרו אז בארור שילמד בנו חכמת יונית... ואכמ"ל עוד.

עובדות כאלה למאות עברו בשנות נדודי, אבל כאשר אמרתי, לא נתתי ערך להן, לא נהגתי פנקס יומי ולא שמרתים בזכרוני. לא חשבתי מעולם לכתוב תולדותי ובכן העבר עלי נמחה מזכרוני. ומה גם מאשר סבלתי בחומר וברוח מדיבת מחרחרי ריב, נפשות שפלות מתלבשות בלבושי חסידות מזויפת, אשר לא אובה בשום אופן להזכירם. כבר מחלתי וסלחתי לכל אלה שציערו אותי, ומה גם כי כמעט כל אויבי מלפנים נהפכו לי לאוהבים נאמנים. ולוא ידעתי כי אם גם אויביו ישלימו אתו, היא ערות על ברצות ה' דרכי איש, כי אז הייתי שמח בחלקי... ואם אולי אהבתם מזויפת היתה ובלבם אחרת

חשבו... כבר ידוע מאמר הרב הר' רפאל בערשידער, כי „ויכחשו אויביך לך" הוא גם כן ברכה...

פגישות רבות היו לי עם סופרים ממשכילי הדור העבר. לא כדורנו זה הדור העבר. בדורנו זה מצאה החסידות מכירים ומליצים גם בין הסופרים המשכילים. לא כן המשכילים בדור העבר, הם שנאו את החסידים והחסידות תכלית שנאה. ועם רבים מהם היו לי ויכוחים ארוכים ומכולם יצאתי ב"ה כמנצח ולא כמנוצח. ואזכיר בזה עובדות אחדות.

הסופר החפשי מר אלימלך איש נעמי, בטרם נסעו לשווייץ, ביקר את עיר אומאן. ובשבתו על הררי שווייץ כתב מאמר בעתון „הצפירה" בשם „משא אומאן", ולא שכח גם אותי ובדברים בוטים כמדקרות חרב פגשני ושלח חציו בי כרובה מצוין. אנכי עניתי לו כראוי לענות לכסיל כאולתו, ובעידן ריתחא כתבתי מאמר ארוך נגדו. הראיתי כי אין שום יסוד למאמרו בכלל, ובנוגע לי בפרט. את המאמר שלחתי למערכת „הצפירה", ועל אתר נתחרטתי על זה מאד. ומאת ה' היתה נסיבה כי המערכת השיבה לי מאמרי, באמרה כי סגנוני חד מאד והיא זהירה לנגוע בכבוד ת"ח (אמת גמור, והעד מאמר למרנן ורבנן מאת החכם נ"ס שנדפס באותה עת). ובאמת הייתי שבע רצון על שלא הדפיסה מאמרי, כי נזכרתי בפתגם הידוע, כד אזיל אינש בדברא ושמע קל כלביא מנבחין ידע דלא רחיק הוא מישובא... ואח"כ בשנה השניה או השלישית הייתי באדעסא ובא אלי הסופר הזה למעוני לפייסני. ושאלני מדוע לא השבתי לו. ועניתיו: ראה, סופר נכבד, איש ההולך ממקום למקום, כל עוד הוא הולך בדרך הישרה, אי־אפשר שלא יפגוש בדרך איש הולך לקראתו. אבל התועה בדרך, יכול לילך כמה ימים רצופים ולא יפגוש שום איש נגדו. והנה כנראה הנני הולך ב"ה בדרך הישרה, כי הלא פגשתיך לנגדי. ואילו עניתי לך, כי אז חשבת כי גם אתה הולך בדרך ישרה ולכן לא עניתיך, למען תדע כי תועה אתה ולכן לא פגשת שום איש למולך... עברו ימים רבים עד שיצאתי מעיר מושבי וקבעתי דירתי באומאן. בערב יוה"כ שנת תרע"א, לעת יצאתי מחדר תפלתי לבית המדרש שלי לאמירת כל נדרי והביהמ"ד היה מלא מתפללים, כמה מאות איש. והנני רואה איש עומד אצל הפתח, כמדומה שהוא איש נעמי הנ"ל, מעוטף בטליתו, עומד ומכה באגרופו על חזהו ואומר על חטא או אשמנו — ואשתומם על המראה. אבל אין עת כזאת מסוגלה להכנס בדברים עם איש כזה. ואחר התפלה נעלם מעיני ולא ראיתיו עוד. ואחרי הימים הנוראים הייתי באדעסא, ושוב בא אלי האיש למעוני. ויאמר אלי, אמנם רבי הייתי בבית תפלתך ושמעתי תפלתך והנני מגיד לך דבר אמת, כי הרגש אשר עוררת בי בתפלתך לא אשכח עד יום

מותי. לא חפצתי להתודע אליך ביום קדוש כזה, כי יראתי שהתודעותי אני בשעה כזאת תעורר בך מחשבות לא נעימות. ואעז אותו ואומר, אמנם ראיתיך עומד ומכה באגרופך על לבך באמירת על חטא והידעת מה חשבתי אז? אז חשבתי, רבש"ע ראה נא יקרת ערך עמך ישראל, שאפילו הידים שכתבו את „העט שקר סופרים" והלב שחשב את הדברים הרעים, שבים עתה אליך. ובכן סלח נא טפש טפלות רשעי עמך (סופרי עמך).

כן היו לי פגישות כאלה עם כמה משכילים חפשים וב"ה לא מצאו ידיהם ורגליהם נגדי. המלומד הגדול מר יצחק בן אשר ווארשאווסקי באודיסא הניד לי בפני רבים, כי אילו ידע בשנות נעוריו כי יזכה לראות ספר חסידותי כספרי דברי יהושע, כי אז לא היה נפרד מקהל חסידים אשר גודל ביניהם...

בשנת תרנ"ט הוצאתי לאור את ספרי דברי יהושע חלק א' ובזמן קצר נמכרה כל התוצאה וספרי נתפשט במרחבי תבל ומכתבי תודה מלאים שבח ותהלה קבלתי מצדיקי הדור מחסידים ומשכילים ואפילו מגאוני ליטא, כמו הגאון הר' חיים ברלין ז"ל והגאון ר' מיכל עפשטיין ז"ל והגאון הר' הלל דוד טריוואש ועוד ועוד (הגאונים האלה לא שאפו אוירה של אמעריקא). חשבתי להוציא לאור תיכף גם את החלק השני ואת החלק השלישי, אשר היו מוכנים אצלי לדפוס, אך מקרה לא טוב קרה אותי, כי נגנבו מאתי הכתבים בנסעי ברכבת מסלת הברזל, ובהיות שלא נמצאו אצלי העתקות, לכן הוכרחתי לעבוד בזיעת אפי להעלות בכתב מחדש את הדרשות על ספרי ויקרא במדבר דברים, ובהיות מיגמר בעתיקתא קשה מחדתא, לכן הוקטן ערך החלק השני מן הראשון ותחת אשר חשבתי שהחלק השני יצוין בכמות ובאיכות, לסוף בא זד יחיר וקלקל מחשבתי ועד היום לא אדע ידי מי עשו את הנבלה הזאת. ועכ"פ הנני מודה ומשבח לה' אשר זכני והזכירני נשכחות וזכיתי להוציא לאור גם את החלק השני בשנת תרס"ז. וחלק השלישי עודנו מונח בכתב אצלי. אם יחייני ה' אקוה להוציאו עוד לאור.

מכל האמור יכול הקורא לשפוט, כי מאושר הייתי בחיים, בקנותי לי בחסד ה' אוהבים רבים ושם טוב. אבל נהפוך נא המטבע לצדו השני ותקראו כי האושר מני והלאה, חיי החומריים הצטיינו תמיד באי־נעימות וכמעט במרירות גדולה, אשר בתתי עתה חשבון לנפשי לא אדע באמת איך יכולתי לשאת סבל ומשא כבד של יסורים כל כך על שכמי, כי מיום עמדי על דעתי סבלתי מחלות ממחלות שונות, הוכרחתי תמיד להיות תחת השגחת רופאים מצוינים אשר לא על נקלה עלה לי לבוא אליהם ולהתיעץ עמהם, אחרי אשר לא יכולתי לצאת משערי העיר אשר גרתי בה בטרם השגתי רשיון משרי הפלך. כמה פעמים הייתי בסכנה גדולה ואך בחסד ה' נרפאתי. גם מצער

נידול בנים לא נוקיתי כלל, כי אחד עשר ילדה לי אשתי הצדקנית ז"ל, ארבעה ילדים ושבע ילדות, ושלשה מהם נשארו לי בחיים. מהשמונה שנעדרו היו חמשה שמתו בינקותם ושלשה מהם בשכבר יצאו משנות הילדות והנעורים. האחת בתי המשכלת מרת פיגא ז"ל אשר מתה ירח ימים אחר חופתה. השני עלם נחמד ויקר שנקרא ע"ש אבי אדמו"ר זצ"ל מת בשנת תר"ע באלושטא אשר בחצי האי קרים. בן חמש עשרה שנה היה במותו בערב יוה"כ. הוא היה ילד מצוין בחכמה ובנוי, מופלג גדול וירא אלקים. והשלישי הוא בני בכורי הקדוש והטהור הרב מוה"ר גדליהו אהרן זצ"ל הי"ד ש נ ה ר ג ב ש ל ש ה ל י ר ח א ב שנת תרע"ט בעיר אומאן בעת הפרעות הנוראות שעברו שם על העיר ועל הגליל, כמו שכתבתי באגרת היחס ערך אבות בספרי תורת אבות הערה ט"ו, ואשר עליו ועל כל הקדושים הרוגי קהלות אוקריינא גיא ההריגה קוננתי הקנות הנדפסות שם. אבדות אלו אשר אבדתי השאירו רושמים חזקים וכבדים על רוחי ונשמתי אשר כמעט שכנה דומה נפשי, לולא חסדי ה' אשר אמצני ובכל עת צרה המציא לי נוחם. ובאמת אומר, כי לולא תורתך שעשעי אז חלילה אבדתי בעניי, אבל בכל צרה אשר מצאתני ועל כל גל וגל שעבר על ראשי בזאת התורה מצאתי נוחם ואמרת ה' החייתני. קיימתי תמיד מאמר החכם „החכם דאגתו בלבו וצהלתו בפניו", זכרתי תמיד פתגם אחד המלכים שאמר לבתו „הממלכה אין לה בת". ובכן כל האבדות שאבדתי לא פעלו עלי למנוע אותי מעבוד לטובת הפונים אלי בבקשותיהם ודרישותיהם ובכל שארית כחי עמלתי להושיעם להדריכם בדרך טובה כפי רוח בינתי אשר חנני ה' הטוב ברחמיו המרובים.

בשנת תרנ"ו חגגתי חג נשואי בני בכורי הקדוש הי"ד עם בת הרה"ק הר' ישראל ז"ל בן הרה"ק הר' יצחק זצ"ל מבאהוש רומענינע, נכד קדוש ה' הרה"ק מריזשין זצ"ל, והחתונה היתה בעיר ראשקוב בעסעראביע, יען הממשלה לא נתנה לי הרשיון לנסוע חוץ לגבול ארץ רוסיא, והוכרח מחותני הרב לבוא עם הכלה לראשקוב, מקום משכן חותנו המגיד ז"ל, ושם חגגנו חג נשואי זרענו ברוב פאר והדר, כי נאספו שמה המון רב מגלילות בעסאראביע אנשים לאלפים, רבנים מצוינים ועשירים נכבדים, וזר לא התערב בשמחתנו, והכתובה היתה בלי תיגרא. ובני החתן מצא חן בעיני כל רואיו, כי היה מצוין בנוי וביופי ובחכמה ובמעלות ומדות טובות. אבל לדאבון לבבינו החיתון לא עלה יפה, כי בשתי שנים אחר הנשואין נחלתה כלתי במחלה כבדה, ובני זצ"ל נסע עמה לכמה רופאים מפורסמים בבוקארעסט ובמדינת עסטרייך, ולא מצאה מרפא. גם בנים לא הולידה לו. ואחר עמל ותלאה רבה, אחר שעברו תשע שנים, קבלה גט פטורין ונפרדו זה מזו. ובני

הרב נשא אשה אחרת, בת כ"ק הר' ברוך מאיר זצ"ל מעיר אזארעניץ פלך פּאָדאָליע, נכד כ"ק הרה"ק הר' אהרן זצ"ל מטשערנאָביל, בשנת תרס"ה. והיא זכרה לברכה היתה עלמה מצוינה בכל המעלות והמדות שמנו חכמים בבנות ישראל הכשרות, צנועה ומשכלת ומלומדת, טובת הלב ונדיבת הרוח. היא ילדה לו ארבעה ילדים, שתי בנות אשר אחת נעדרה בינקותה ואחת בחיים עמנו, ושני בנים מופלגי תורה ומלאים זיו ואורה. והני יתמי מנודלים אצלי יזכני ה' ויאריך ימי שאזכה לגדלם. ובימי הזעם ומהפכה בשנת תרע"ט בעיר אומאן ביום המר בשלשה לירח אב נפצעה גם היא פצעים קשים וכה שכבה על ערש דוי במכאובים נוראים עד ששבקה חיים לכל חי ביום כפורים שנת תרפ"א, ותבקע הארץ לקול בכי ומספד אשר עשו לה אנשי העיר, כי נכבדה היתה בעיני כל מכיריה ונפטרה בשם טוב הי"ד.

בשנת תרס"ג הובלתי לחופה את בתי הבכירה פיגא ע"ה עם הרב הר' שלום שליט"א בן הרה"ק הרמ"ז שליט"א מהאצילעם פלך חרסון, נכד הרב המגיד זצ"ל מטריסק והחתונה היתה בביתי בעיר מאָנאָסטערישצע בשמחה ובשירים ובהמון חוגג לאלפים אשר נאספו מכל הגלילי לשמוח אתנו ביום שמחתנו. אבל בעוה"ר, אחרי שמחה תוגה. כשלשים יום מחופתה, ביום א' דסוכות תרס"ד, אחרי מחלה לא ממושכה, נעדרה ויצאה נשמתה בקדושה ובטהרה. וזמן שמחתנו נהפך לנו לאבל ומספד, בכי ויללה, וכל אנשי העיר ספדו עליה מספד מר, כי אהובה היתה לכל תושבי העיר וביותר לעניי העיר אשר היתה תמיד משתדלת להושיעם. כאור בוקר יום א' דסוכות בקשה אותי ליתן לה אתרוג לברך עליו, ואתן לה, וכשאמרה ברכת שהחיינו אמרה לי בזה הלשון: „אבי! ראה כי על הכל צריך האדם להודות ולברך את ה' ואחת אבקשך שתאמר קדיש לעלוי נשמתי ושתעשה איזה דבר מצוה לזכר נשמתי". את דבריה שמרתי ועשיתי מכספי עירוב סביב העיר עם שערים הננעלים להתיר הטלטול ההוצאה וההכנסה בחוצות העיר, כי ראיתי שהדור פרוץ היה מאד בזה. ובחרתי במצוה זו לאפרושא מאיסורא ולהציל רבים ממכשול עון בשוגג ובמזיד ולזכות לזכרון לנשמתה. ונתקיים העירוב הזה סביב העיר כל השנים אשר גרתי בארץ רוסיא ותושבי העיר ברכוני על המפעל הזה. ועתה במשול בארץ רוסיא ממשלת החטאים פורקי עול ומרשיעי ברית, לא אדע מה נעשה בעירוב הזה, אם עודנו מתקיים.

בשנת תר"ע החלטתי לעזוב את עיר מאָנאָסטערישצע ולצאת לגור לעיר אומאן הגדולה. סיבת החלטתי זאת היתה, כי אוירה של עיר מאָנאָסטערישצע נפסד ונשחת בסיבת שנבנה שם בשנים האחרונות בית חרושת למלאכת הסוכר (צוקער פאַבריק) וקרוב לביתי עשו מנהרה אשר דרך בה תרד כל

הפסולת מבית החרושת, והאויר היה רע מאד, מרעיל ומבאיש. והרופאים אשר ידעו אותי ואת בני ביתי אמרו, כי האויר הזה משחית ומקלקל את בריאותנו. ובכן הוכרחתי לשנות מקומי ממאַנאַסטעריישצע אחרי אשר ישבתי בה עשרים ושלש שנים ויצאתי לגור באומאן. אבל כל כמה שמר ורע היה לי ולב"ב להפרד מהעיר אשר בה כמעט היתה ראשית צמיחתי ובה נתגדלתי וקניתי לי שם ב"ה, עוד יותר היתה זעקת העיר ותושביה, בקשותיהם והתרפסותם, ממש בדמעות בקשוני להשאר לגור בעירם, כי במשך השנים שישבתי בעיר הזאת נהפכו כמעט כל אויבי, אשר רדפוני בראשית בואי לעירם, לאוהבים וידידים באמת, ובכל שארית כחותיהם השתדלו לפתותני להשאר בעירם. אבל לדאבון לבי הוכרחתי להתאזר בכל כחי למרות רבות לבבי להתעקש נגדם ולא למלאות בקשתם, אבל הבטחתים כי שמי יקרא עליהם — הרבי ממאניסטעריישצע ועזבתים בסוף חודש סיון ויצאנו לגור במעון הקיץ ביער האלונים אשר בבויארקע הסמוכה לקיעוו ומשם שבנו בעשירי לחודש אלול לקבוע ישיבתנו בעיר אומאן ונתקבלנו שם בכבוד ב"ה וגם שם ב"ה נתרבו לנו אוהבים וידידים. בקיץ תרע"א הובלנו לחופה את בתנו אלישבע עם ב"ג יחיאל בן הרב יהודה גערטנער מעלנטשנא פולין. וגם מזה לא שבענו נחת. אבל גם את צרותי אלה אובה לשכוח ואעבור עליהן בשתיקה — „סמא דיסורי שתיקותא".

בשנת תרע"ב נחליתי במחלת הגרון, אבדתי קולי וניחר גרוני והוכרחתי לנסוע על פי עצת רופאי עירי לווארשא בחודש טבת ושם עשה לי הרופא המצוין מר הערינג נתוח בגרוני, ובחסד ה' נרפאתי ושבתי לביתי בשלום ביום שנכנס לברית נכדי המופלג ברוך מאיר יחיה.

עוד מאורע חשוב עבר עלי בימי חיי. עודני בשחר טל ילדותי עלה בדעתי לקיים מצות ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ובכן למדתי את עצמי מלאכת כתיבת סת"ם ועוד בשנת תרמ"ב או תרמ"ג התחלתי לכתוב לי ספר תורה. אבל מפני כי סובל הייתי ממחלות שונות, הוכרחתי לעזוב את מלאכתי זאת ועברו כמה וכמה שנים ולא יכולתי לגמור את אשר החילותי עד שכמעט החלטתי לדאבון לבי לשכור סופר סת"ם לגמור את אשר החילותי. עכ"פ אמרתי לנפשי לנסות עוד הפעם אולי אזכה בחסד ה' לגמור בעצמי כתיבתה, ובהסתר והעלם אפילו מבני ביתי החילותי עוד הפעם בכתיבתה בקיץ שנת תרע"ג, ועד הנה עזרני ה' ברחמיו וזכיתי במשך ששה חדשים לגמור את כתיבת הס"ת בשלהי דקייטא שנת תרע"ג ויותר ממחצה של הס"ת כתבתי בחדשים האלה, אבל בסיבות שונות והעיקר מפני כי אז נתברר בעיר קיעוו המשפט הידוע משפט מנחם מענדיל ביילים מהעלילה

הבזויה אשר האשימו את כלל ישראל בעלילת דם והייתי שרוי בצער מאד, לא חפצתי לעשות משתה ושמחה פומבית עד כי בחסד ה' ננמר המשפט והאמת נצחה את השקר המזויף. אז נמרתי לגמור ולסיים את כתיבת הס"ת ולשאת אותה לבית מדרשי בשמחה ושירים בתוף ובכנור ביום זאת חנוכה שנת תרע"ד ובסעודת מצוה זאת סעדו על שלחני רוב גדולי העיר, לומדיה עשיריה וחסידיה, ונתחדשו ונדברו הרבה מילי דקשוט חדושי תורה, הלא הם כתובים מעט על ספרי ערכי יהושע, יזכני ה' להוציאו לאור ויראו נבונים וישמחו. וכטוב לבי ביינה של תורה באחת מדרשותי אמרתי, כי קרובים ובאים הימים אשר הממלכה החטאה, אשר כל כך הרבתה לבזות את אלקי ישראל ואת תורתו ואת עם ישראל לתת אותו לאוכלי דם אדם, תפול ולא תוסיף קום, כי שקר מוחלט ונבזה כזה אין לו רגלים ולא תוכל קום עוד. לבי אשר היה מלא על כל גדותיו דאבה תוגה ואנחה על קללת אלקים וחרפת תורתו לעם ישראל, הרגיש אז ברגש אנסטינקטיבי כי אי אפשר עוד לממלכה כזאת להתקיים.

בקיץ שנת המביט לארץ ות'ר'ע'ד', בחודש אב, החלה המלחמה ואני הייתי אז שובת שבת בעיר טערנאווקא הסמוכה לעיר מושבי ובהודע דבר המלחמה רעשה ורגזה הארץ וקול הבכי אשר נשמע בערי ישראל מחץ והלם את ראשי ולבבי ושבתי תיכף לביתי לעיר אומאן מוכה ונענה ומלא מכאובים, ואמרתי כי המלחמה הזאת תשבר זרוע רמה ותשים קץ לממשלת זדון. ובשנת תרע"ז בחודש אדר, כאשר נפלה הממלכה והורם העטרה מראש צורר ישראל והוקמה הממשלה הזמנית תחת נשיאותו של הגראף ליווֹוו, אז חגגו בעיר אומאן את חג הדרור ביום י"ב לחודש מערץ ובעיר אומאן הקימו ג"כ ממשלה עירית חדשה וזמנית. ויתאספו ראשי העדה והחליטו כי גם לאחינו בני ישראל לקחת חלק בשמחת החג הזה וכי עלינו ללכת עם המון התושבים לברך את הממשלה העירית הזמנית, ויבחרו בי ללכת בראש המלאכות הישראלית לברך את אדוני העיר החדשים, ולמרות רצוני הוכרחתי ללכת עמהם. אין די מלים בפי לתאר ואין די צבעים לצייר את המחזה המבהיל והמרעיש, באסוף על המגרש הצבאי יותר מששים אלף איש ובתוכם בערך המשה עשר אלף אנשי צבא, ולא אמר אדם צר לי המקום, לא דחף איש את רעהו, כולנו עמדנו צפופים, ולא העליב איש את רעהו והתהלוכה התנהגה במשטר וסדר, אף כי לא היה אף אחד משוטרי הפאליציי ביניגו, וכל ההשגחה על הסדר והמשטר היתה בידי איזה אנשים מאחינו בני ישראל, אשר גם השגחתם למותר היתה. כל הדעליגאציות נשאו דגלים אדומים, לבד הדעלי־גאציע העברית אשר לימיני עמד אברך אחד ובידו הדגל הציוני מצבע תכלת

ולבן. ויגש אלי אחד וישאלני, מדוע צבע דגלכם שונה מכל הדגלים אשר הם אדומים ושלכם כחול ולבן? ועניתי לו: זה לך לאות אדוני. כשעמדו רגלי אבותינו על הר סיני ושמעו קול אלקים חיים מדבר מתוך האש לאמר „לא תרצח!" נשרש בנפשנו כח טמיר ונעלם לשנוא את הדם האדום וצבע האדום היא למפלצת נוראה בעיני ישראל ולמראה האדום סמל צבע הדם ירעד לב ישראל, ולכן בחרנו לנו דגל מצבעים אחרים, אך לא האדום. צבע האדום הוא אצלנו סמל הרע, ולכן ברצות הנביא לצייר דמות חטאי האדם, אמר, אם יהיו חטאיכם כשנים וגו' אם יאדימו כתולע וגו'. ולהיפך צבע התכלת והלבן הם סמלי הטוב והחסד, התכלת דומה לרקיע ולכסא הכבוד אשר עליו יושב בורא העולם המנהג עולמו בחסד, והלבן הוא סמל הרוך והנועם, המשמח לב כל בשר, סמל האורה והחדוה, סמל הסליחה והמחילה. ולכן בחרנו לדגלנו הצבעים האלו להיות כי רחוק הוא ישראל משפוך דם ומקנאה ושנאה לכל העמים ואך טוב וחסד מגמתו ושלום ואהבה סגולתו וסליחה ומחילה פעולתו. אלה הדברים השבתי אז לשואלי ויודה לי האיש וישתחוה וילך לו.

התהלוכה והחגיגה הזאת ארכה עד הערב כמעט, ושבתי לביתי בלב נשבר, סר וזעף, מלא עצב. כל היום צלצלו באזני דברי הנביא „אל תשמח ישראל אל גיל כעמים". פחדתי, יראתי מפני החופש והדרור הפתאומי, אשר נשב אז בעים רוחו אשר הקיף את כל בני האדם, זה המין אשר בכחו להרום עולם מלא, ואשר כרגע יתהפך כחומר חותם. יראתי ממה שנתבטלה מוראה של מלכות ומי יודע אחרית הכבשה בצאת הזאב מגדרו? !... ובשובי לביתי מצאתי על שלחני מכתבים רבים ובתוכם מכתב אחד מאוהבי, איש משכיל ונבון וסופר נכבד מקיעוו, אשר בו מתאר לי מעט מחגיגת חג החופש שם ותקותו על העתיד הקרוב, כי מלא אורה הוא ועוד ועוד... ואען אותו תיכף מחגיגתנו ביום זה חג החופש בעירנו וגליתי לו טפח מעצבוני ותוגת לבי מכל הרעש הזה וביחוד מהשמחה אשר הקיפה את ישראל משירי המרסילזא אשר ישוררו נערינו. וכתבתי לו במכתבי כדברים האלה: „אמנם כן, מחזה נורא חזו עיני היום, מחזה אשר לא ימחה מזכרוני. האחוה, האהבה והשויון אשר הקיפו את ההמון הרב אשר ראיתי, הנשיקות הנאצלות מפיות שרי הצבא לפיות בני ישראל, הריקודים והמחולות ושלוב הזרועות. וכאשר כל זה נעשה פתאום, בין לילה, ירא הנני מאד פן חלילה יהיה הדבר הזה למוקש לישראל, לפוקה ולמכשול, כי יתערבו ישראל בגוים וילמדו מעשיהם... יסוד חזק למוראי ופחדי זה הוא המסופר לנו בתורתנו הקדושה, בהתגלות ה' למשה בסנה, המחזה הראשון אשר נגלה ה' למשה ושלח אותו לגאול את

ישראל. משה סירב ומיאן ללכת, בטענו מי אנכי כי אלך? נמצא תלה החסרון בעצמו, כי הוא איננו כדאי ללכת בשליחות זאת. עד שאמר לו ה' ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים וגו' ושאלה אשה מאת שכנתה וגו', ומה כתיב אח"כ? ויען משה ויאמר, והן לא יאמינו לי וגו'. שוב תלה החסרון בישראל, שהם ימאנו להאמין לו. והוא פלא. אבל לדעתי ביאור הדבר הוא, כי משה הרועה הנאמן שמע היטב את דברי ה' והבטחתו כי ברגעים האחרונים בטרם יצאו ממצרים יתן אותם ה' לחן בעיני מצרים עד כי כל הונם רכושם יפקירו למענם ותגדל האהבה בין שתי האומות האלה. אז נתירא משה ויען! (כלל גדול אמרו חז"ל, שכל עניה היא בקול, כמו וענו הלוים בקול רם). משה עבד ה' צעק אז בקול רם ויען ויאמר: והן, כלומר אם כן יהיה הדבר, כי תתן את חן העם בעיני המצרים, אז ירא אנכי כי לא יאמינו לי, יחדלו חלילה מהאמין לי, לא ישמעו בקולי ויאמרו לא נראה אליך ה'. ובאה התשובה מאת ה' ויאמר אליו ה' מזה בידך. ויאמר מטה. השליכהו ארצה. ויהי לנחש. הכוונה, כי הראהו ה' שאין לו ממה לירא. כי אם חלילה יחדלו ישראל מהאמין, יהפוך ה' את לב המצרים לשנאה תחת אהבתם. והראהו, כי אם ביכלתו להפוך את מטהו לנחש, איך נקל לפניו ית"ש להפוך לב אדם מאהבה לשנאה ושוב ישנאו אותם ויעבדום ויכום שוק על ירך ובגלל אלה, גם אני ירא ומפחד פן חלילה יחדלו מהאמין... ושוב יהפוך לבבם לשנוא... כה כתבתי אז בקצרה. והוי לי הוי! כי כה חזו עיני, אשר עלתה לנו, כי נתגברה שנאת ההמון לבית יעקב ותגדל שנאתם מאהבתם... העלילו ומעלילים עוד על ישראל כי אך הם אשמים בכל המהפכה הריבולוציונית הרוסית, והריבולוציונרים האוחזים עתה את רסן הממשלה בידם מאשימים את ישראל כי הריבולוציה היא נגד רוחם, והעד כי מחזיקים עוד בשמירת הדת. הכלל, אין פורענויות באה לעולם אלא בשביל ישראל... ובין כך וכך ישראל נתונים בין הפטיש והסדן, נתונים למשיסה ולבוזזים, ומצב ישראל נורא ואיום בימים ההם, ואך ה' ירחם ויושיענו למען שמו.

את התלאה אשר מצא אותי ואת ב"ב משנת תרע"ד עד שנת תרפ"ג ט"ו אלול, אשר ביום זה עזבנו את עיר אומאן לנסוע לאמריקא, נלאתה עטי לכתוב ולספר. סבלנו צרה אחר צרה, עד שכשל כחנו לסבול עוד. ואך ה' הנותן ליעף כח אמצנו לשאת סבל הצרות והתלאות אשר מצא אותנו ואת כל יושבי אוקריינא, עוד במלוך מלך בארץ, בסיבת המלחמה, המוביליזציות התכופות, ואשר ינקו ומצצו דמי ישראל, דמים תרתי משמע, האסונות הנוראים על שדי המלחמה, מבחרי בחורי ישראל שנשלחו להרג ואבדן, העלילות הבזויות על ישראל כי שונאי הארץ הם, הגירושים הנוראים אשר גרשו את ישראל

ממקומות מושבותיהם הסמוכות לשדי המלחמה, זעקת השוד והחמס, וזעקת דמי נערינו אשר בלעה הארץ, מררו את חיינו ועשקו את מנוחתנו, בהיות חרב דימוקלס מרחפת על ראשינו. נתקיים בנו בערב תאמר מי יתן בוקר ובבוקר תאמר מי יתן ערב. גם אחרי אשר נפלה ממשלת רומנוב והוקמה הממשלה הזמנית ונפלה גם היא והוקמה ממשלת הסוביטים, כמה הרפתקאות עדו עלן, כמה צרות, כמה סקריקין רוצחי אדם שואפי דם עמדו עלינו, ובין כל הנעשקים והנרצחים היינו גם אנו. ומה גם בשנות תרע"ט ותר"פ, אשר אז באמת נגדשה סאת צרותי וצרת ב"ב. בשנת תרע"ט בי"ג לירח אייר התחילו המורדים ובראשם האופיציר הצבאי קלימענקא לעשות פרעות ושמות בעיר אומאן, ושבעה רוצחים מזוינים בכלי משחית משונים, קני־רובה וכדורי־דינאמיט באו לביתי בשעה העשירית בלילה ובקשו להרוג אותי ואת כל בני ביתי, בטענה כי קומוניסטים אנחנו. וכה עמדנו בסכנה תחת ידי הרוצחים ארבע שעות רצופות אשר עמדו לנגדנו בקני רוביהם, עד שבחסד ה' ורחמיו עלינו נתרצו הרוצחים ולקחו כופר נפשותינו כמה עשרות אלפים רו"כ בכסף וזהב ושטרות ועזבו אותנו בחיים. וביום שלאחריו מן הבוקר עד הערב שדדו וחמסו את כל הנמצא בביתי. אני וב"ב עזבנו את הבית פתוח לרוחה והשודדים שדדו ועשו כרצונם, ואנחנו ברחנו והסתתרנו בבית שכן אחד בחצר השניה, עד כי ביום החמישי נשקטה מעט המהפכה, וביום הששי שבנו לביתי אשר מצאנוהו כמעט חרב. רוב קנינינו נשדדו, אבל הודינו לה' כי נשארנו בחיים. ומאז כל הקיץ ההוא חיינו בפחד מות, ונתקיים בנו והיו חייך תלוים לך מנגד. השלטון בעיר היה ממשלת בולשיביקים, אך גם בין האדומים האלה נתערבו הרבה שחורים והאי שחור אדום הוא מפני שנלקה... וגם כחם היה רק לעשוק ולחמוס אבל לא לשמור את העיר מחבורות השודדים אשר סבבו את העיר, והמושלים האלה מוגי לב כשפנים, ובשמעם קול יריה מרחוק ברחו תיכף ועזבו את העיר בלי שוטר, בלי מושל ובלי שמירה כלל, עד שביום השלישי לירח אב כאור בוקר נפלה על העיר פתאום אגודה קטנה בת ארבעים רוצחים תחת הנהגת הרוצח סטיצורע ימ"ש. כל המושלים והמיליציע שלהם ברחו תיכף ועזבו את העיר הפקר, ובערך זמן של חמש או שש שעות עשו הרוצחים הרם וחורבן נורא בעיר, הרגו, ירו ודקרו כמאתים איש, וגם עלי ועל ביתי עברה כום התרעלה ונהרג אז בני בכורי הקדוש, וגם אשתי הרבנית וכלתי הרבנית נפצעו פצעים קשים, אשר רק בדרך נס נשארו בחיים, ואחרי אשר נמצאו בבית החולים של הזעמסטוואָ שבו בחסד אל בחיים לביתי קודם ר"ה בשלהי דקיטא, ובני הקדוש הי"ד נקבר ביום ד' לחודש אב במבחר הקברים בעיר אומאן ובו ביום באו לקבורה

כמאה ועשרים איש. ויהי כל היום הזה יום אבל בכי ומספד מר לכל אנשי העיר, יום נורא ואיום אשר אין בכח עטי הדלה לתאר ולצייר. ותיכף בו ביום שבו הבולשביקים לעיר, אבל כבר עזבו וברחו הרוצחים השודדים אחרי אשר שפכו דמי אנשים נקיים. והחטאים בנפשותם הבולשביקים שבו עוד הפעם לעשות סדרים בעיר. אבל הוי! רעים ומרים היו סדריהם הם. לא טובים היו סדריהם הם מהפוגרומים של השודדים.

וכמקרה הזה קרה גם בי"ז לחדש אב, אשר נפלה על העיר אגודת רוצחים חדשה תחת הנהגת הרוצח קוזאקאוו, ועשו גם כן שמות בעיר, הרגו, רצחו, שדדו וחמסו, עד שכמעט אבדנו תקוה להמלט עוד. ובערב ר"ה תר"פ בא חיל הצבא של השר דעניקין וילכדו את העיר והבולשביקים ברחו עוד הפעם לנפשם. וגם מן החיל הזה לא שבענו נחת וטובה... הרוצחים האלה משלו בעיר עד סוף חודש דעצעמבער שנת תר"פ, עד ששבו עוד הפעם חיל האדומים להתקרב אל העיר וברחו הדניקינים. אבל מאיזו סיבה עזבו את העיר פתאום בחפזון נמרץ ולא עשו כלה בתושבי העיר. זוהי אך מחסד ה' עלינו, אשר ראה בעניינו והצילנו משני הנמרים הטורפים האלה.

ועלי ועל כל ב"ב עברה מחלה איומה בעת ההיא, כי אז שררה בעיר מחלת טיפוס־הכתמים והרבה גועו ומתו בלא עתם מן המחלה הכבדה הזאת, ואני ובני יחידי הרב הר' יעקב שליט"א ונכדי העלם המופלג מר יצחק יואל שיחי' היינו מן הראשונים אשר אחזה אותנו המחלה הנוראה הזאת בערב שבת קודש פרשת לך ואחרינו אחזה המחלה גם את אשתי הרבנית הצדיקת ז"ל ואת כלתי האלמנה ז"ל ואת בתי אלישבע תחי', וכה נהפך ביתי פתאום לבית חולים ממש. נכדי, הילדים הקטנים, הוצאו מן הבית לבתי השכנים הקרובים לביתנו, ורק בתי העלמה מרת סימא ברכה ונכדתי פיגא הן שרתו אותנו בימי מחלתנו. בחסד ה' כל החולים נתרפאו בזמן קצר, לבד אני ובני יחי' היינו מסוכנים, עד שכל הרופאים אשר השגיחו עלינו אמרו נואש לחיינו. בשבוע השני לחליינו אבדתי את בינתי ודעתי, כי המחלה הלמה ומחצה ונגעה במוחי, וכה שכבתי שבעה עשר יום כאבן דומם בלי כל רוח חיים, בלי רגש ותנועה, בלתי מה שהדופק עוד התנועע, ואחרי אשר הרופאים אמרו נואש לחיינו, חמל ה' עלינו ועל טפנו וישלח דברו וירפאנו, ויהי לנס ופלא ממש. ברוך השם נפשנו בחיים. אני קמתי ממשכבי בערב חנוכה, אבל בני יחידי לא קם ממטתו עד קריאת המגלה בפורים תר"פ. ברוך ה' וברוך שמו.

אחרי אשר קמתי מחליי זאת, לא יכולתי לצאת אפילו מחדר משכבי, עד ערש"ק פרשת פרה. אז נודעתי כי מהשערוריות אשר עברו בעיר מחיל

הצבא, נהרס המרחץ וכמעט שלשה חדשים אין מרחץ ואין מקוה לטהרת בנות ישראל. ובשארית כחותי הלכתי בש"ק בבוקר לבית התפלה קלויז טאלנא, והרימותי קולי ודרשתי דרוש ארוך ועוררתי בדברי לבות המתפללים ועלתה בידי ב"ה, כי בשבוע הבא תקנו את המרחץ ואת המקוה, והעם ברכוני בעד מפעלי זה. אבל אני עוד הפעם נפלתי למשכב, נחליתי מדלקת הריאה (ניומאָניע) ועד ערב פסח לא יכולתי לצאת מחדרי. וברוך הוא ה' הרופא חולים אשר הציל נפשנו מדרת שחת ובחסדיו הגדולים חזקנו ואמצנו והצילנו מתחלואים רעים ונאמנים ושם נפשנו בחיים.

בקיץ שנת תרפ"ב עזרנו ה' וחגגנו חג נישואי בתנו סימא ברכה תחי' עם ב"ז הרה"צ מו"ה יעקב יצחק שליט"א בן ש"ב הרה"צ הר' ישעי' זצ"ל ממקארוב. הנשואין עברו בשלום, אך לא ברעש גדול, יען הלבבות היו נשברים מהעבר עלינו, והתקוות על העתיד כי יוטב המצב הכללי גם כן חלושות היו, שלטון הבולשיביות התחילה להראות את פעולתו, כי גם המה אך להרוס ולהשחית מחשבתם ויכלתם ולא לבנות ולנטוע, וגם הקומוניות התחילה לשורר ולשלוט בארץ וידל ישראל מאד, בכל יום ירד ישראל עשר מעלות, ולא יכולנו לשמוח כבשנים הקודמות. אבל על הכל ברכנו את שם ה' שהחיינו לזמן הזה.

עברה שנת תרפ"ב והיד החזקה של השלטון המהרס הכבידה עלינו מאד, הרסה הרס אחר הרס, שדדה חמסה. הבולשיביות והקומוניות התגברו, ונהפכו פני ישראל והושחרו כשולי קדירה, עבדים משלו בנו, ותחת עבד כי ימלוך תרגז ארץ, החפשיות והחירות המדומה נתהפכה לרועץ, החטאים האלה הכופרים בכל הקדוש לישראל החלו להטיל זוהמתם, לעקור משורש את כל חקי התורה, למנוע את הלמודים התורניים מפיות ילדי בני ישראל, הלול שם ה', חלול כבוד התורה נתגבר, ותחת אשר מראשית תולדות המהפכה הטיפו לשויון כללי, „בעם ככהן", החילו לעשות הבדל בין איש לאיש, בין מעמד־פועלים ויוצאי־מעמד (פראָלעטאַריער ודעקלאַסירטע). ויהיו הימים האלה עת צרה ליעקב בכלל, ולי בפרט. ממש חשכו עיני מלראות פרצות החטאים האלה המחטיאים את הרבים. ואז התחלנו לחשוב לברוח מארץ הדמים ולמצוא מנוח במדינה אחרת אשר שם נוכל לחיות ולשמור את התורה ולגדל את זרענו, בניו של בני הקדוש הי"ד, על ברכי התורה. אבל קשה היה לנו להפרד מאוהבינו הרבים ולעזבם בעתות לצרה כאלה. גם עמד לנגדנו מה שבני יחידי הרב הר' יעקב שליט"א עוד לא מצא עזר כנגדו. ובחורף תרפ"ג ריחם ה' עלינו ובני היקר הזה בחר לו את בת אחי הרה"ק הר' פנחס זצ"ל, ובחודש אדר תרפ"ג חגגנו חג נשואיהם בעיר וואָזנעסענסק. ואז

החלטנו לנוע לאמריקא ברצות ה'. להחלטתנו זאת היתה עוד סיבה אחת, אשר אמצא לנחוץ להזכירה בתולדות ימי חיי. בחודש חשון שנת תרפ"ג בקשוני אנשי שלומי הרבים אשר בעיר הייסין לבוא לעירם לבקרם, אחרי אשר יותר מארבע שנים אשר לא ראו אותי מסיבת כי הדרכים היו בחזקת סכנה. ומלאתי בקשתם ונסעתי שמה ותעלוז העיר לקראתנו ואנשי שלומי ששו ושמחו לבואנו ועכבוני שם כשני שבועות. בימים אשר עמדתי בעיר הייסין בקשנו אנשי עיר לאדיזין, הלא רחוקה מעיר הייסין, כי אסיר גם לעירם על שבת אחד. המבקשים ציירו לפני נפילת רוח אחינו בני ישראל תושבי העיר אשר גם היא סבלה מהפרעות הנוראות אשר עברו בגלילות אלה ואשר עתה סובלים המה מתגרת ידי הבולשביקים והקאמוניסטים. צמאים המה אנשי העיר לשמוע מלת נוחם מפי לחזק רוחם ובטחונם ולעשות סדרים בעיר בעניני צרכי הצבור ומוסדות הצדקה. ולמרות רפיון כחי וחולשת עצבי. מוכרח הייתי להבטיחם כי אמלא רצונם. ובין כך וכך באו אלי גם תושבי עיר קטנה וריראָד שמה, זאת העיר — אשר אם כי קטנה היתה בערך שני מאות תושבים אבל אהובה היתה לי מאד כל הימים בהיותה נחלת אבותי הק' מדורות רבות מלפנים וגם אני קבלתי אצלם כתב מגידות כשלשים שנה מלפנים, אשר בכל השנים האלה סרו למשמעתי וכל צרכי הצבור נעשו על פי. עירה זאת נהרסה בכללה בימי הפרעות יותר ממאה אנשים זקנים עם נערים ובתוכם השו"בים שהיו בעיר נשחטו ונהרגו והנשארים נפוצו בארבע קצות הארץ, והעיר נתרוקנה מאדם ותהי לשממה, בתי מדרשיה נחרבו ונסגרו ובית התפלה נהרסה, ועתה אחר אשר שקטה הארץ מפורעים ופרעות שבו מקצת התושבים הנשארים בחיים להתאחז עוד הפעם לגור בעיר הזאת, עד שאז נמצאו שם כארבעים תושבים מדלת העם, ובאו גם מהם דיפוטאציא עם השו"ב החדש אשר קבלו להם אלי להיסין בבקשה לסור לעירם החרבה והשוממה לעורר את רוח התושבים ולחזקם מנפילת רוחם ועצבונם ולראות כי יתקנו ויפתחו עכ"פ בית תפלה אחת, ולתקן את בית הטבילה לטהרת בנות ישראל אשר לכל אלה נצרך היה סכומים הגונים, ואם כי נמצאו בעלי יכולת להוציא ההוצאות הדרישות לזה, אבל העם נתפלגו לכתות ולא יכלו להשתוות ביניהם לדעה אחת ובכן בקשוני לסור לעירם וכמעט בדמעות שליש התרפסו לפני ולא יכלתי להתאפק מבלי מלאות בקשתם והסכמתי לסור מהיסין לעיר הזאת על יום ולילה אחד, וכה עשיתי, אם כי באמת לא לפי כחי היתה הנסיעה הזאת בעתות החורף בהיות אז קור עצום וחזק מאד. אבל נכמרו ניחומי עליהם ונסעתי מהיסין לעיר ריירד, והתעכבתי שם מעת לעת שלם, ועבדתי שם בזיעת אפי להשוות בין התושבים, כי יסכימו כלם

לדעה אחת. גם קבצתי אצל בעלי ההון סכום הגון להשיג רשיון המושלים לתקן ולפתוח אחת מבתי התפלה הנהרסים, ולתקן את המקוה ובית הטבילה ההרוסה. ובחסד ה' עלתה בידי לעשות שלום בין התושבים, ועשיתי סדר ומשטר בצרכי הצבור והשכמתי בבקר והתפללתי בצבור והכינותי את עצמי לנסוע משם לעיר לאדיזין, כאשר הבטחתי, אבל הקאָמוניסטים אשר בעיר הייסין מצאו בזה שעת הכושר להאשימני כי נוסע אנכי להוביל פּראָפּאגאנדע נגד חוקי המשטר השורר בארץ ורדפו אחרי לריראָד ושמו מאסר עלי ועל בני יחידי שנסע עמי אז והכריחו אותנו לשוב להייסין, ושם מסרו אותנו להנוכלים העריצים ה„טשעקא". העלילו עלי, כי מטרת נסיעותי היא לעשות פּרופּאגאנדא נגד הבולשיביות וקומוניות השוררת בארץ (שקר מוחלט) וכי משתדל אנכי לחזק את הדת ומונע אנכי את הרבים מלמסור את בניהם ובנותיהם לבתי־הספר הנבזים והנמאסים אשר יסדו הם בכל עיר, ורק ללמד את בני ישראל תורת ה' בבתי הת"ת (אמת גמור), ועוד עלילות בדויות. וכה היינו אסורים תחת יד הטשעקא הארורה משך שני שבועות והכרחנו לעמוד על החקירה לפני חוקרים ערלי לב וערלי בשר, אשר איימו והפחידו אותנו וענו אותנו ביסורים גדולים אשר לא אובה להזכירם עוד, כי הזכרתי את המאורע הזה לא להתפאר ולקנות שם (מאַרטירער) מקנא קנאת התורה, אך להודיע כמה סבלתי בטרם החלטתי לעזוב את אנשי שלומי הרבים בארץ הדמים ולהזכיר חסדי ה' ונפלאותיו אשר עשה עמנו והצילנו מידי האורבים השואפים לדמי ממש, ובדרך נס ממש יצאנו בשלום מידי האכזרים האלה. מאורע זה פעל עלי הרבה לברוח מארץ הדמים, גיא ההרגה, נוה התלאות הזאת. וסמכתי בזה על מאמר המדרש (קהלת רבה פרשה א' פיסקא ד') בעובדא דר' חנינא בן אחי ר' יהושע, כיון דאיתער בך חמרא דהאי רשיעא לית את יכול שרי בארעא... כי אמרתי לאו בכל יומא מתרחיש ניסא. ותיכף אחר שעברו ימי חג הפסח שנת תרפ"ג התחלתי לעבוד להשיג רשיון לצאת מארץ הדמים ובעמל וביגיעה רבה ובפיזור הון, עלה ב"ה בידי להשיג הרשיונות והניירות כי אוכל עם ב"ב לעזוב את האדמה הטמאה ונסעתי עם נכדי מר יצחק יואל יחי' להשתטח על קברות אבותי הקדושים ואחי הקדושים בטרם עזבנו את המדינה הזאת ושבנו לאומאן לסדר ולהכין את ב"ב לנסיעתנו. ובט"ו לירח אלול יצאתי עם כל ב"ב מעיר מושבי עיר אומאן ונסענו דרך קיעוו למאָסקווא. על כל תחנה ותחנה ממסלת הברזל עד קיעוו, יצאו לקראתנו תושבי הערים אשר סביבות המסלה לברכנו ברכת הפרידה. ובאנו כ' אלול למאָסקווא. ותחת אשר אמרנו להתעכב שם שנים או שלשה ימים, פגשנו שם מכשולים גדולים לנסיעתנו הלאה ונתעכבנו שם משך נ"ט יום. ומשם נסענו לריגא, וגם שם פגשנו מכשולים רבים,

ועמדנו שם חמשה שבועות. ויצאנו משם ביום י"ט כסלו תרפ"ד לליבאווא, ומשם ללאָנדאָן, ועמדנו שם כשלשה שבועות, ונסענו ליוועריפאָלה, ומשם על האניה אדריאטיק. באנו לחוף נויאָרק וירדנו מעל האניה אור ליום ג' כ"ד טבת שנת תרפ"ד, אחר נדודה ארוכה ומרה בדרך זמן של ארבעה ירחי עמל ותשעה ימים.

את הקורות אותי פה במדינת אמריקא ידוע לכל באי ביתי: מות אשתי הצדיקת זכרה לברכה, והמחלות השונות אשר עברו עלי. ועל הכל אודה ואשבח לצור ישראל אשר הוציא אותי ואת זרעי וזרע זרעי מגיא ההרגה, אוקריינא הארורה והטמאה, ומתחת ידי העריצים הבולשביקים והקומוניסטים, והביא אותנו בשלום הנה. ועתה אקוה כי אזכה עוד לגדל את היתומים העמוסים עלי ולהדריכם בדרך התורה והמצוה, בדרך אשר סללו לפנינו אבותינו הקדושים מלפנים, ואזכה לעלות לארצנו הקדושה לנשק אבניה ולחבק עפרה בבי"א.

בשנת תרפ"ו הוצאתי לאור את ספרי „תורת אבות", אשר נתקבל ב"ה לרצון מאת כל הלומדים המעיינים בו. כה יושיעני ה' ואזכה להוציא לאור את יתר הספרים אשר חברתי לזכות בהם את הרבים, ושאזכה ללמוד וללמד ולעבוד את ה' במנוחה, ושזקנותי תכפר על ילדותי, ושאזכה במהרה יחד עם כל ישראל לשמוע בקול מבשר ואומר לציון מלך אלקיך בבי"א.

אחי ורעי! הנה לפניכם קונטרס קצר זה, מעט מן המעט ממה שעבר עלי בימי חיי הבלי, ואשר כל הנכתב הוא אחד מני אלף מן הקורות אותי, כי דלגתי על מאורעות רבים וחשובים מפני כמה סיבות וטעמים שונים, וכל מה שכתבתי הוא רק למלאות רצונכם ובקשתכם. וה' אלקי ישראל ימלא כל משאלותיכם ויברך אתכם בכל לשון של ברכה, כחפצכם וחפץ אוהב טהור לב, עבד לעבדי ה',

יהושע העשיל ממאָנאַסטעריישצע,

בן האמו"ר הרה"ק ר' יצחק יואל זצוקללה"ה.

הכו"ח ביום כ"ד לחדש אייר שנת תר"צ לפ"ק,
פה בראָנזוויל־נויאָרק, אמעריקא.

הצדיק והאמונה

(מקדש להצדיק, המאמין הגדול באלקי ישראל, ומנהיג רוחני נהדר בקודש, כ"ק הרב ר' יהושע העשיל רבינוביץ שליט"א)

מאת

הרב שמריהו ליב הורוויץ

צדיק הדור הוא עמוד הדור המאיר לארץ ולדרים עליה בחכמתו העליונה, שיש בה משום התדבקות באלהים, ור' יוחנן אמר אפילו בשביל צדיק אחד העולם מתקיים, שנאמר (משלי י') וצדיק יסוד עולם (יומא ל"ח) וכח הצדיק הוא כח רוחני גדול ונפלא עד מאד מאד. והסתכל נא בעיון עמוק הדק היטב בדברי חז"ל שאמרו: אי בעו צדיקי ברו עלמא (סנהדרין ס"ה). ובאמת עולם בלי צדיק הוא עולם של הפקר, של גסות, בערות, חולניות, עולם שאין בו קדושה וטהרה.

אבל עלינו לזכור ולהזכיר לאחרים, כי „הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה נאה לצדיקים ונאה לעולם" (אבות פ"ו) ועל אלה שסובבים את הצדיק ועוזרים לו בעבודתו הקדושה, עליהם להשתדל עד כמה שאפשר, שלא יחסרו לו כח, עושר, כבוד ועוד גורמים חשובים שעוזרים לו להצדיק בדרכי החיים.

אבל יש צדיק ויש צדיק. טוב לשמים ולבריות — זהו צדיק טוב. טוב לשמים ורע לבריות — זהו צדיק שאינו טוב (קדושין מ'), ושבע מעלות בין צדיק לצדיק: אשתו נאה משל חברו, בניו נאים, שנים אוכלים בקערה אחת, זה טועם לפי מעשיו וזה לפי מעשיו, שנים צובעים ביורה אחת, לזה עולה צבעו נאה ולזה עולה כיעור, בחכמתו, בתבונתו ובדעתו, שנאמר (משלי י"ב) יתר מרעהו צדיק (אדר"נ פל"ז ט').

ואפשר להכיר את הצדיק האמתי כשם שמכירים את האילן על ידי פירותיו, הטובים הם אם רעים, כך מכירים את הצדיק על ידי בניו ובני ביתו. „צדיק מוליד צדיק", „כשאדם צדיק, אף בני ביתו צדיקים" (שה"ש רבה א', פסיקתא פ' ביום השמיני).

ואל יהא הצדיק קל בעיניך. עמודו של עולם הוא, יסוד התבל הוא, ולא עוד אלא — „שקולה נשמתו של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו"

(סנהדרין ק"ג) ו„אשריהם לצדיקים, לא דיים שהם זוכים, אלא שמזכים את בניהם ובנותיהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות" (יומא פ"ז) וכל מעשי הצדיקים במהירות (נשא ו' י"ז).

ולא רק הצדיק, אלא אלה שמהנים אותו מממונם והנהנים ממנו הנאה רוחנית, ברוכים יהיו!

המאמין והאמונה

מי שרוצה להיות מאמין תמים ושלם שבאמונתו יחיה כל ימי חייו, צריך הוא להזהר מלקרא בספריהם של הכופרים, כי מות בסיר, ורק מי שמלא כרסו בש"ס ופוסקים, בספרי מוסר של גדולי חכמי ישראל ז"ל, בספרות הקבלה והחסידות, שהיא ספרות של חכמי האמת והצדק, ושהיא חכמת ישראל המקורית באמת, לאיש אשר כל אלה לו מותר לפעמים לעיין גם בספרים אחרים, מלבד ספרים קדושים לישראל. וראה נא מה שכתב גדול ליהודים: „כל הספרים אשר יש בהם דברים של היתר ושיש בהם מן האסור ברובם, אפשר יש בהם דבר יוצא מכללם ומותר, והרי הספרים כרמונים, שזורקין את הקליפין ואוכלין את הגרעינין היפין" עכ"ל (תשובות הרשב"א סי' תי"ג, ועיין תקוני זוהר קכ"ה, מצודת דוד להרדב"ז מצוה כ"ד).

אבל לבר דעת יש הבדלה, ויודע להבדיל בין ספר לספר ובין חכמה לחכמה, הלא המהר"ל מפראג ז"ל אומר: „יש לנו ללמוד חכמות האומות, כי למה לא ילמוד מן החכמה שהיא מן השי"ת, שהרי חכמות האומות הן ג"כ מהשי"ת, שהרי נתן להם מחכמתו יתברך, וחכמת יונית דאסירא, הן אותן שאין להן שייכות כלל אל התורה, אבל החכמות לעמוד על המציאות וסדר העולם בודאי מותר ללמוד (נתיבות עולם, נתיב התורה, פרק י"ד), ולא עוד אלא „חכמת הטבע היא ודאי חכמה מותרת ומשובחת, נצרכת להביט על פועלתו ומעשהו הגדול" (שו"ת יעב"ץ חלק א' שאלה מ"א).

ופוסק ופילוסוף גדול גוזר ואומר: „לא אסרו ללמוד דברי החכמים וחקירותיהם במהות המציאות וטבעיהן, כי אדרבה עי"ז נודע גדולתו של יוצר בראשית יתברך, והוא פירוש שיעור קומה שאמרו עליו כל היודע וכו' ואף כי למקובלים דעת אחרת בזה, אלו ואלו דברי אלקים חיים" (תשובות הרמ"א סי' ז').

כמובן, אם החכמות של אוה"ע הן חכמות שהן מתנגדות לחכמת תורתנו הקדושה ומה גם אם הן סותרות את בנין הקודש של אומתנו, כמו מבקרי המקרא הנוצרים, שרוצים לקעקע את בירת היהדות, ואחריהם

נמשכים והולכים כבהמה בבקעה משכילי עמינו והמתמשכלים מכל הסוגים והמינים, על חכמות כאלו כבר אמר הגאון האלהי רבנו שניאור זלמן מלאדי ז"ל: „חכמות אוה"ע בכלל דברים בטלים תחשב וכו' ועוד יותר גרוע" (תניא, לק"א, פרק ח'), והוא בעצמו ז"ל ברוב קדושתו ידע חכמות (עיין שו"ע הרב הלכות תפלה סי' קי"ד, ובסדור תפלה שלו במבוא לשבת), אבל הרחיק את החכמות שמפסידות את האמונה באלקי ישראל.

והראב"ד ז"ל אמר (בהקדמתו לספרו „האמונה הרמה"): „בזמננו זה יקרה לפעמים מי שיעיין בחכמות מעט, ואין בו כח שיאחז בשתי ידיו שני נרות, בימינו — נ ר ד ת ו, ובשמאלו — נ ר ח כ מ ת ו, אך כאשר ידלק נר חכמתו יכבה נ ר ה ד ת, ולא בזה הדור בלבד קרה זה, אך כבר קרה זה בזמנים הראשונים וכו'" עכ"ל.

וכדאי לפרסם דברים מחוכמים מאד, דברי טעם ודעת, של הנשר הגדול בישראל, המורה לברכה, הרמב"ם ז"ל, במכתבו לחכמי קהל עיר מארשיליא, וז"ל: „דעו רבותי, שאין ראוי לו לאדם להאמין אלא באחד משלשה דברים, הראשון — דבר שתהיה עליו ראיה ברורה מדעתו של אדם, כגון חכמת החשבון וגימטריאות ותקופות. והשני — דבר שישיגנו האדם באחד מחמש הרגשות, כגון שידע, ויראה שזה שחור וזה אדום וכו' וכיוצא באלו. והשלישי — דבר שיקבל אותו האדם מן הנביאים ע"ה וכו' וצריך האדם שהוא בעל דעה לחלק בדעתו גם במחשבתו כל הדברים שהוא מאמין בהם, ויאמר שזה האמנתו בו מפני הקבלה, וזה האמנתו בו מפני ההרגשה, וזה האמנתו בו מפני הדעה, אבל מי שיאמין בדבר אחד שאינו משלשת המינים האלה, עליו נאמר פתי יאמין לכל דבר, וכן צריכים אתם לידע שכבר חברו הטפשים אלפי ספרים, וכמה אנשים גדולים בשנים לא בחכמה אבדו כל ימיהם בלמידת אותם ספרים, ודמו שאותם ההבלים הם חכמות גדולות וכו'. והוא הדבר שטועים בו רוב העולם או הכל וכו'. וזאת היא שאבדה מלכותנו והחריבה בית מקדשנו והאריכה גלותנו והניעתנו עד הלום וכו'" עכ"ל.

והחוקר הדתי הגדול ר' יוסף אלבו ז"ל אומר: „הטועה בעיון אינו נקרא כופר, אבל הוא בכלל חכמי ישראל וחוא חוטא בשוגג וצריך כפרה" (עקרים מאמר א' פרק ב'). ומי שאבדה לו האמונה הוא שוטה שמאבד מה שנותנים לו, כי בלי אמונה עמוקה בה' אי אפשר לחיות כראוי, ואחר מגדולי המשכילים קלל את היום שבו אבדה אמונתו והוא צועק ואומר: „אהה! א מ ו נ ה, למה עזבתיני? שובי, הה! שובי אלי ותנחמיני. אך לשוא! כי לא תשיבי, ידעתי, אך בקשך כתוהו לשוא יגעתי, הן גרשתיך

מעל פני אנכי, השיבך אלי שוא אבלה כחי וכו'" (האסיף שנה ב' צד תקמ"ד).

ור' יוסף אלבו ז"ל אמר: "לא תכריח התורה להאמין דבר שהוא נגד המושכלות הראשונות, ולא דבר בדוי שלא יצוייר מציאותו אצל השכל, אבל כל דבר שיצוייר מציאותו אצל השכל אע"פ שלא יצוייר מציאותו אצל הטבע, כתחיית המתים וכל הנסים שבאו בתורה, ראוי ומחויב להאמין בהם, אבל דעת כוזב שלא יצוייר מציאתו אל השכל אעפ"י שבא בתורה בפירוש, כמו "ומלתם את ערלת לבבכם", אין ראוי להאמינו כפשוטו (כי א"א למול ערלת לבו) ויפורשו הפסוקים באופן מסכים אל האמת" עכ"ל (עקרים, מאמר א', פרק ב'). עיין (בתשובות הרשב"א סי' תט"ז, עקידה, חזות קשה, שער י"א דף כ"ח), והמאמין האמתי לא יזלזל ח"ו אפילו במנהג קל שבקלים אם רק מנהג ישראל הוא, כי גדול כחו של מנהג ישראל (יבמות ק"ב, ביצה ד', נפש החיים שער א' פרק כ"א, מגיד מישרים למרן הב"י פ' אמור ל"ה, חתם סופר תשובה קנ"ד, משנת חכמים להר"ם חגיז ז"ל ר"ה י'; תשובות מהרי"ק שורש נ"ד, טעמי המצות לר' מנחם הבבלי ז"ל מצוה כ"ח, תשובות מהרי"א יעלה תשובה ל"ה, תשובות מהרש"ל סי' צ"ח, עיי"ש).

והנה הגאון החריף והמבקר השנון זך הרעיון ר' צבי הירש חיות ז"ל מתאונן בימיו על הדור הצעיר שאבדה האמונה ונכרתה מלבם, והוא מביע מרי שיחו קובל מתאונן ואומר: "אוי להם לאותם אשר עלה בחלקם לחיות בדור היתום הזה, אשר הבנים מרחיקים עצמם מעל שלחן אביהם, דרכם והנהגותיהם של האבות הם לצחוק ולקלס בפי נערים תעלולים יוצאי חלציהם, ומצד זה לבד, למען לא ישבת שלום המשפחות, יהיה להם להחדשים להזהר בנפשם שלא להרום כל הענינים הישנים שנשרשו מאז בלבבם. גם עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי, גם הוא חם על כבוד אביו בחייו שלא להפריע מנוחת לבו בימי הזקנה ואילו בזמננו הבנים מתעבים מעשי אבותיהם בחייהם, וכפעם בפעם היו מתנכרים להם במעשיהם ביותר, ו ע י נ י ה א ב ו ת ר ו א ו ת ו ב ו כ ו ת, ואין איש שם על לב", עכ"ל (ספר מנחת קנאות), דברים מרים, חדים, שנונים וחריפים, הנוקבים חדרי הנפש פנימה! ואנן מה נענה אבתריה? מה?!...

והנה ר' יוסף זברא ז"ל אומר: "לא יהיה האדם שלם כי אם בג' דברים, והם: הדעת והחכמה והדת, ואין בחכמות הטבע טוב מאלה, כי הדעת הוא המלך בגוף, והחכמה מנהיגו, והדת נרו ואורו", עכ"ל (ספר שעשועים כ"ד).

וכן כתב ר' שם טוב ז"ל (בהקדמתו לספר מורה נבוכים): „השכל והדת שני מאורות הם", עיי"ש. ולכן אמרו חכמי ישראל ז"ל (זוהר, חיי שרה קכ"א אין אדם עושה עבירה אלא מי שהוא גולם ואין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנס בו רוח שטות (סוטה ג', במדב"ר פ"ט, סס"ו, תנחומא נשא סי' ה', תוספתא שבועות פ"ג, ועיין בזוהר שמות ר"א, וכדאי לעיין עיון מרובה בדברי ר' שם טוב פלקירא ז"ל בספר המבקש, דפוס האג, צד ס"ו). ועיין בדברי רבנו סעדיה גאון ז"ל בספרו הנפלא האמונות והדעות ובהקדמת הספר, כי דבריו מאירים את העינים, מרפאים את חולי האמונה, מאירים נתיב לאובדים וטועים.

וכבר אמרו חז"ל ברוח קדשם „אין הגליות מתכנסות אלא בשכר אמונה (שה"ש ד'), גדולה האמונה לפני מי שאמר והיה העולם, שבשכר האמונה שהאמינו ישראל שרתה עליהם רוה"ק ואמרו שירה, ולא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות האמונה (מכילתא, ילקוט שמעוני הושע ב'). אשרי המאמין!



הדר זקנים

מאת

האדמו"ר כ"ק שליט"א

נדרש בסעודת ראש חודש לפני החברים הנכבדים
של ועד המכין. ה' יחיים ויושיעם וארך ימים ישביעם

נושא הדרוש:

ואברהם זקן בא בימים,
וה' ברך את אברהם בכל.

מאמר א'

בש"ס עירובין נ"ו: אמר רב יהודה אמר רב, כל עיר שיש בה מעלות ומורדות ובהמה שבה מתים בחצי ימיהם. מתים סלקא דעתך? אלא מזקינים בחצי ימיהם.

יתכן שענין עיר קטנה שיש בה מעלות ומורדות ירמוז למין האדם שקראוהו קהלת עיר קטנה. האדם הזה, שסדרי חייו משתנים בכל פעם, פעמים תזרח לו שמש ההצלחה ושיאו למעלה יעלה, ופעמים תשקע שמשו שלא בזמנה, וידל וירד מדרגא דילי'ה, ומאן דנחית מדרגיה קרוי ביה וימת. כי הירידה מלמעלה למטה מרה ממות. ולכן נמצא בקורות הימים, כי רבים אבדו את עולמם, בראותם כי ירידתם קרובה ובאה. כי אכן רוח הוא באדם העולה והוא למעלה, רוח האדם תחפוץ רק לעלות למעלה, ואם ישתנו עליו סדרי החיים, יבחר במות מבחיים. ולזה יתכן לבאר מליצת מאמרם: כל עיר שיש בה מעלות ומורדות, כל עיר היינו האדם שהוא עיר קטנה, שיש בה מעלות ומורדות, כלומר שסדרי חייו משתנים, עולה ויורד — אדם ובהמה שבה מתים בחצי ימיהם. ועל זה מקשה: מתים סלקא דעתך? כלומר, וכי בהכרח הוא שימות? ואטו בשופטני המאבדים את עולמם בחייהם עסקינן? ומסיק: אלא מזקינים בחצי ימיהם, כלומר שזקנה קופצת עליהם שלא בעונתה. אמנם אומרו אדם ובהמה שבה, כי לדברינו צריך להבין בהמה מה עבידתה

כאן? ויתכן, כי כל אדם מורכב הוא מצורה וחומר, צלם ודמות, אישיות ובהמיות. והשתנות סדרי החיים של האדם בבחינות מעלות ומורדות מביאות הפסד לשני חלקי ההרכבה, הן לחלק האדם שבאדם והן לחלק הבהמה שבאדם. כי חלק האדם שבאדם נחלש גם כן בסיבת השנויים האלה. כי התחדשות המצבים מעליה לירידה תמנע את פעולות הנפש האלקית מקנות השלמות הראויה לה. ומה גם החומר, שהדאגה והירידה מחלישות את העצבים, והדאגה כעש תאכל בשר. וזהו שדייקו בלשונם: אדם ובהמה, כלומר, מין האדם שהוא מציאות משותפת מצורה וחומר, ששניהם מזקינים בחצי ימיהם, ובסיבת הזדקנותם בחצי ימיהם יחסרו מהשלים עבודתם בעולם הזה.

הקודם מבואר הוא. ואומר, כי באמת העדר וחסרון גדול הוא להנפש, אם בסיבת השתנות סדרי החיים מזדקן בנערותו. כי האדם, זה המין הנכבד מכל הנמצאים בעולם ה', באמת צריך לעמוד גבוה מכל המקרים התלוים במציאות הזמן. כי מקרי הזמן, תמורותיו, שנוייו וחליפותיו, אשר על פי הרוב הם הגורמים את המעלות והמורדות; האדם, ומה גם האדם הישראלי, הוא גבוה מן הזמן — ישראל אינון דמקדשי לזמנים. אל להאדם הישראלי, אשר בו בחר ה' לסגולה לו ואשר חנן אותו בתורתו ובמצותיו, להיות משועבד ונמצא תחת הזמן. איש ישראל, בשמרו תורת ה' ומצותיו — זאת התורה שנבראה תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, בטרם המציא ה' את מציאות הזמן, — הלא הוא גבוה מן הזמן. ונצחיות התורה שלא תשתנה היא אחת מן עקרי אמונתנו, כי היא איננה תלויה בזמן ובמקום, כי מציאותה נמצאה בטרם היו עוד סדר זמנים. וישראל מקבלי התורה, בזמן ששומרים מצותיה, גם הם נתעלים להיות גבוהים מן הזמן והמקום ולא עליהם להתפעל מהשתנות סדרי החיים, המשתנים על פי רוב משנויי העתים ותמורות הזמנים. ולכן באמת אחד מנפלאות התבל הוא ישראל, זה האום הנכבד, אשר בכל תלאותיו וצרותיו אשר נשא, ועודנו נושא וסובל, ועוד לח נעוריו מתקיים, ואפילו בזקנותו עודנו כבשנות נעוריו, פועל ועובד ומנענע גלגל החיים, לא נתיבשו עצמותיו, עודן מלאות לח, לא נם לחו ולא כהתה עינו, עודנו מלא חדות וששון החיים. והנביא אומר בשם ה': זכרתי לך חסד נעוריך — החסד הזה שאתה ישראל עומד תמיד בנעוריך, אף בעת לכתך במדבר העמים, בארץ לא זרועה למענך, ועם כל זה נער אתה, החסד הזה אזכור לך. והנה זהו עצמו עדות להם לישראל שהם גבוהים מן הזמן. ולכן אינם מזקינים לעולם ותמיד הם נערים. ועל זה אמר הנביא, כי נער ישראל ואוהבהו. כי המעלות והמורדות שעברו על אומתנו בכלל, לא פעלו עלינו לעשות אותנו לזקנים שאינם מוכשרים עוד לעבודה.

כשלמות הנמצאת בכלל האומה הישראלית, כן היא גם בפרטיות נפשות אישי ישראל. כל אחד מישראל עומד הוא למעלה מן הזמן, בזמן שהוא שומר תורה ומצוה. הכחות הטובים האלקיים הנולדים בנפש מפעולות המצוות, הם המגביהים אותו למעלה מן הזמן, כלומר שלא יתפעל ולא יתרגש משנויי העתים והשתנות סדרי החיים לא תפעל עליו לאבד חלילה מעלת אישיותו. הוא, ההולך בדרך התורה, לא יזדקן בנעוריו. הוא, גם בהיותו סובל מיסורים ומורדות, לא יתפעל מהם חלילה עד כי יאבד על ידם כחות נעוריו. הוא תמיד מלא חדות החיים וששונם. הוא תמיד משורר ומודה לה' על פעולותיו, והנהגת ה' אשר יתנהג עמו תמצא חן בעיניו. וכמו שאמר דוד המלך ע"ה, חסד ומשפט אשירה. ואמרו חז"ל, אם חסד אשירה, אם משפט אשירה. אם חסד „מעלות" ואם משפט „מורדות" — בשני העתים אשירה.

האדם השלם, גם בבוא עליו משפט ה', גם בהתחלפות המצבים, גם בעת המורדות, יאמין וידע כי הוא נתון תחת ההשגחה הפרטית ולא חלילה במקרה והזדמנות נשתנו עליו סדרי החיים. ואז יאמין, כי בכל רע גנוז טוב בגווה. וכלשון המקובלים שהדינים הם כלים לחסדים. ואמנם זוהי תכלית הטובה. כי החסד אשר לא יצומצם בכלי הרי הוא כמימי המעין השוטף בעים רוח אשר לא ירוו הצמאה. הצמא למים ירוה צמאונו בזמן ששואב אותם בכלי ישתה מהם, אז ירוה צמאון נפשו. אבל אם אין לו כלי, אך יכרע וישחה וילקק בלשונו מי המעין, לא ירוה צמאון נפשו, ואך לרגע ישקיט נפשו הצמאה ושוב יתגבר צמאונו. וכן הם חסדי ה', בזמן שהשפעתם מרובה, לא ישביעו את הנפש. ולכן אמרו חז"ל, מי שיש לו מנה רוצה מאתים. לעולם לא יסתפק האדם במה שיש לו. אבל אם יצומצמו החסדים המגולים בכלי הגבורות והדינים, אז מימי החסד ירוו צמאון הנפש. ונמצא באמת הרע הוא כלי לטוב. וכדאיתא בספר יצירה, רע מבחין טוב וטוב מבחין רע. וכבר בארתי הדברים בדרושי באורך. עיין בספרי „דברי יהושע" בסדר בהר, בענין בטול התענוגים שהם מקור להתחדשות התענוגים. כי תענוג תמידי אינו תענוג. ויתכן כי זהו אחת הכוונות ממצוות השמיטה. והבן כי אכמ"ל. והמאמין השלם כי מושגח הוא וכל העובר עליו הוא מצד ההשגחה, הוא לא יתעצב ולא יתפעל מהשתנות סדרי חייו ממעלות למורדות, ובכולם יהיה שמח בחלקו ויראה עולמו בחייו והוא לא יזדקן בחצי ימיו.

איתן האזרחי, הישר באדם, אברהם אבינו, אשר הזריח אמונת האחדות האלקי בעולם, כי עד ימיו שלטה אמונה כוזבת בעולם, כי שתי רשויות בעולם — פועל הטוב ופועל הרע, אשר יחסו כי שנויי ההנהגה במציאות העולם נמשכים משנויי המנהיגים — אבל אברהם אבינו הראה להם מופת

מפעולת השמש שהשנוי נעשה מצד המקבלים ולא מצד המשפיע והמנהיג, והפועל אחד הוא בעולם. וכיון שהפועל אחד הוא, לכן אי אפשר שמהפועל השלם הזה תצא רעה מוחלטת. וכל רע טוב גניז בגווה. ולכן נשא וסבל, ואחד היה אברהם שעמד בעשרה נסיונות. והן בעת וירד אברם מצרימה והן בעת ויעל אברהם ממצרים, הן במורדות והן במעלות, בכלם אחד היה אברהם, חזק ברוחו ובאמונתו כי הכל הוא מה'. וכן שמעתי מאבי אדמו"ר הק' נ"ע, שכל אלה שהיו להם מצבים שונים בימי חייהם, הוכפלו שמותיהם. ולכן אברהם ויעקב הוכפלו שמותיהם — אברהם אברהם, יעקב יעקב. אבל יצחק לא נכפל שמו, כי חי במצב אחד (לא כדברי הראב"ע, שהיה עשיר ונעשה עני, ואם ממה דכתיב ותכהין עיניו מראות, יש בזה סוד כדי שיבוא יעקב ויקבל הברכות. והדברים עתיקים). ובזה יש לבאר דברי ר' שמעון בר יוחאי בזוהר הק' מאן קארי לי שמעון שמעון ודאי קוב"ה הוא. כנודע מתולדת רשב"י בימי חייו שהיה נרדף מהמלכות וחי במערה י"ב שנים... באופן שגם אצלו היה התחלפות המצבים בימי חייו, ועם כ"ז עמד בצדקו. ובין בעתים לטובה בשנת השלוה, ובין בעתים לרעה בהיותו נרדף ונחבא במערה, עבד את ה', ועמד במדריגה אחת. ודבר כזה לא נודע אפילו למלאכים אך להקב"ה היודע מסתרי לב האדם. ולזה כששמע רשב"י שקוראים אותו וכופלין שמו שמעון שמעון, ידע מזה שהקורא הוא הקב"ה...

ולזה אחר שהיה אברהם שלם בשלמות נפשו לה' בכל העתים, הן בעתים לטובה, מעלות; והן בעתים לרעה, מורדות. ובכל העתים, אף בעת המורדות, בעת וירד אברם, ידע כי מאת ה' זאת לו ובלא ספק טוב גניז בגווה. לכן לא קפצה עליו הזקנה שלא בעונתה, כטבע כל „עיר קטנה שיש בה מעלות ומורדות שאדם ובהמה שבה מזקינים בחצי ימיהם", אלא ואברהם זקן, מפני כי בא בימים, שזהו מכח הטבע המוטבע מאת ה' בטבעי בני אדם, ולא מפני התחלפות המצבים שפעלו עליו להזקינו. כי וה' ברך את אברהם בכל, כלומר, שאברהם האמין וידע שבכל הבא עליו גניז וטמיר בו ברכת ה', וחז"ל דרשו, בכל — שהשליטו ביצרו. והכוונה ע"פ שבארתי מאמר ר' יהושע באבות פ"ב. רי"א עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם — ע"פ הדברים האמורים. כי באמת האדם השלם, המשיג השלמות שבכל העתים ושנויי סדרי החיים, עם כל זה איננו נופל ברוחו, וחייו ומציאותו בעולם ינעמו לו, והעולם הזה עם כל הבריאים אהובים לו — כל זה נמשך לו מזה שעינו עין טובה, כלומר שעיניו רואות את הטוב הנמצא בעולם. ואפילו אם תשיגנו איזה מקרה רע, גם אז יאירו לו נצוצי האורה המאירים בתוך האופל, גם אז עיניו תראינה את הטוב והחסד הגנוז

והטמיר בהרע והגבורות העוברים עליו, ואשר באמת על השלמות המופלאה הזאת לוחם היצר הרע מלחמה תמידית עם האדם; היצר הרע שעליו אמרו חז"ל הוא השטן, הוא היצר הרע, הוא מלאך המות, יורד ומתעה, עולה ומסטין גורד ונוטל נשמה; הוא לוחם תמיד, הן בעתות העליה והן בעתות הירידה. בעתות העליה יגביר עליו השכחה לשכוח את ה', כדכתיב ורם לבבך ושכחת וגו', והן בעתות הירידה, שיגביר בנפשו היאוש וימאס בעיניו חייו ומציאותו בעולם, עד שימשכהו לשנוא את הבריות, ואז יאבד עולמו. זוהי כוונת ר"י: עין רע — העינים הרואות אך את הרע ולא את הטוב הצפון בו, זוהי פעולת היצר הרע השולט ומושל עליו, עד שמביאו לשנאת הבריות. אלה הן הסיבות המוציאות את האדם מן העולם. אבל אברהם אבינו, הוא ראה והכיר את הטוב, את האור המאיר בהחשך העולמי, הוא נצח את היצר הרע ונעשה שליט ומושל עליו. וזה שדרשו שהשליטו ביצרו. והנה באמת אין עור ברכה יותר גדולה וחשובה מזו. ולכן כשאמר הכתוב וה' ברך את אברהם בכל, בברכה הכוללת את כל הברכות, דרשו על זה שהשליטו ביצרו, כלומר שהוא נעשה שליט ומושל על היצר ועל ידי זה התענג מן החיים ומציאותו בעולם הזה, ולא הזדקן בנעוריו. אך ואברהם זקן מפני כי בא בימים, ולא בחצי ימיו.

מאמר ב'

יבואר מאמר הכתוב ואברהם זקן בא בימים, ומאמר ר' יהודה אמר רב כל עיר שיש בה מעלות ומורדות וכו' אלא מזקינים בחצי ימיהם. ויבואר על פי דרך הקודש, דרך החסידות יקרא לה, על פי אמרם ז"ל והחיות רצוא ושוב, רצוא באהבה ושוב ביראה. כי שלמות העבודה היא כשעובד בשתיהן יחד, כאמרם ז"ל עבוד מיראה וכו'. וכדאיתא בזוהר הק' אתר ביראה דלית תמן קיצוץ ופירוד, כלומר שמתאחדת עם אהבה, כי היראה זולת יראת ה' לא תתאחד לעולם עם אהבה, כי דרכה של יראה להביא התרחקות ודרכה של אהבה להביא התקרבות, וזאת לא תתכן אך באהבה ויראה אלקית. שענין היראה בנפש האדם נולדה על ידי התבוננות בגדולתו ית"ש איך דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכולהו עלמא, דאיהו סובב כל עלמין וממלא כל עלמין, וכל מה שיעמיק האדם הנלבב להתבונן בגדולת ה' יתעלה, כן תתרבה היראה מפניו. ובאותה שעה שמעמיק את עצמו בהתבוננות זו, מכיר ויודע שבמקום גדולתו אתה מוצא ענותנותו, שהוא משגיח על מין האדם הישראלי בפרטי פרטיות וזן ומפרנס את כל יצוריו בחסד, ויכיר מחסדיו הגדולים אשר גמל עמו עד היום הזה, איך כאב את בנו ירחם, כן

גברו רחמיו עליו. יתעורר מזה לאהבה את ה' הגומל לו טובות מרובות. ואז תתאחדנה אצלו האהבה והיראה כאחת ובשתיהן יעבוד את ה'. והנה מבשרי אחזה אלקי... שכמו שהחיות של האדם מתקיימת כל עוד מרוצת הדם עובדת כתקונה בדרך עליה וירידה וירידה ועליה, אז האדם הוא בחזקת בריא. לאפוקי אם מרוצת הדם מקולקלת ולא תפעול כתקונה, אז הרי הוא בחזקת חולה. וכן הוא בענין העבודה האלקית, מקור חיות הנפש האלקית, שכל שלמות החיות הרוחנית נשלמת על ידי האהבה והיראה האלקית, בזמן שעובד את ה' בשתיהן יחד. וזהו ענין רצוא ושוב, שהוא ענין עליה וירידה, אהבה ויראה, ואז נשלמת שלמות החיות. לאפוקי על ידי אחת מהן לא ישיג החיות האמתית. ולפעמים נמשך עוד בטול החיות, כי על ידי האהבה לבד, בזמן שאין לה צמצום מצד היראה, תוכל להתבטל חלילה חיותו בכללה, כי יבא לכלות הנפש כבני אהרן, שאמרו חז"ל שמתו על שלא נשאו נשים, סוד היראה, כי אשה רומזת ליראה, ע"ד הכתוב אשה יראת ה', וכל עבודתם היתה בבחינת האהבה לבד, בקרבתם לפני ה', שדרכה של אהבה להביא התקרבות ובהעדר היראה נחשבה אש אהבתם לבחינת אש זרה... וכמו כן אם יעבוד רק ביראה לבד, גם כן אין זו שלמות, כי יכול ליפול חלילה לעומק תחת, לבחינת יראה בישא, מרה שחורה ועצבות. ולכן באמת כל שלמות העבודה נשלמת כשעובד באהבה ויראה כאחת. ומבואר בסה"ק שזהו סוד אמרם ז"ל דרכו של איש לחזור אחר אשה, איש הוא סוד האהבה והוא מחזר תמיד להתאחד עם אשה, סוד היראה. שהיראה שומרת את האהבה ומצמצמה שלא תתפשט ויגיע לכלות הנפש. והאהבה היא המשמחת את הלב ושומרת את היראה שלא יפול חלילה ליראה בישא כנ"ל.

והנה על ידי שלמות העבודה בהשגת האהבה והיראה משיג האדם שלמות בטול היש, מדרגת בטול דאברהם, בסוד ואנכי עפר ואפר. כי סוד הארץ כוללת שתי הבחינות של אהבה ויראה. אהבה, ע"ד אמרם למה נקראת ארץ שרצתה לעשות רצון קונה. שרצתה דוקא, בחינת רצוא באהבה. ויראה, ע"ד הכתוב ארץ יראה, וכאמרם ז"ל בתחלה יראה וכו'. כי כן דרך העבודה, יראה תחלה ואהבה באה ממילא. וזהו ענין עפר ואפר. עפר הוא המקבל זריעה ומצמיח ועושה פרי, וזוהי פעולת היראה, שהאור המאיר בנפש מבחינת היראה הוא בבחינת אור זרוע. ואפר הוא בחינת האהבה, שמרשפי אש האהבה נעשה בחינת אפר, כדרכה של אש שמהפכת את כל החומרים לבחינת אפר. ועל ידי שמשיג שלמות הבטול בכח האהבה והיראה, זוכה למדרגת החכמה מקור החיים, ע"ד הכתוב החכמה תחיה בעליה. וימותו ולא בחכמה, שבהעדר החכמה נמשכה המיתה ובהמשכת החכמה נמשכה בחינת החיים ותכלית

החכמה היא השגת בטול היש הגמור בבחינת מה, שזהו סוד בטול דמשה. וזהו ענין חכמה — נוטריקין כח־מה. שנתעלה ממדרגת הבטול דעפר ואפר לבחינת הבטול דבחינת מה, ומקבל בנפשו הארת אור החכמה ונתדבק במקור החיים. וכבר מבואר שענין החכמה בנפש היא הארת השכל בבחינת כמראה הבזק, ברק מבריק כרגע. ושלמות זו היא המשכה מלמעלה, בבחינת כי ה' יתן חכמה, משמיא מיהבי יהבי, כי הברק הזה מתנת ה' הוא דיהיב חכמה, שמזכה את נפש האדם בהארה עליונה להאיר בנפשו כח החכמה ועיקר עבודת האדם לקבל את הברק הזה להמשיכו ללבו, בחינת הבינה, ההתבוננות בהשגת המושכל הראשון וההארה העליונה ומשם נמשך אחר כך לבחינת המעשה, בחינת הכלים. (וזה סוד של עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים. עיין רואה ראיה פתאומית, בחינת כמראה הבזק, בחינת החכמה. ואוזן שומעת, בחינת הבינה. וכל מעשיך, בחינת הכלים. וכל אלה בספר נכתבים, שכולם נכללים ומושגים לנפש האדם בכח הספר, זו התורה שנקראת ספר, ספר הישר, ספר מלחמת ה', ומבואר במ"א). והשגת אור החכמה בנפש נמשכת דוקא על ידי אהבה ויראה, שאז מאיר בנפש אור החכמה, וזהו ענין והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק. הכוונה, כי החיות של האדם נשלמת בהיותו רצוא באהבה ושוב ביראה, ואז משיג בחינת החכמה, הברק המבריק בנפש שהוא הארה עליונה, שהיא כמראה הבזק וכו'...

והנה נודע אמרם ז"ל, זקן — זה קנה חכמה. ועל פי המבואר בלקוטי תורה של האר"י ז"ל, ענין והדרת פני זקן הוא בזעיר אנפין, וזעיר אנפין הוא בתפארת (עיין בערכי הכנוים להרמ"ק ז"ל). ותפארת היא המכריעה בין חסד וגבורה, בחינת אהבה ויראה, שעל ידיהן זוכה להארת החכמה. וזהו ענין זקן, זה קנה חכמה, כלומר שקונה וזוכה באור החכמה, כנ"ל, שע"י האהבה והיראה זוכה להארת החכמה, כמראה הבזק. ולפי זה גם בשנות הנעורים יכול להשיג מדרגת זקן, כשעובד את ה' באהבה ויראה ממשיך בנפשו הארת החכמה ונקרא זקן. ועל פי האמור שעיקר שלמות החכמה היא השגת בטול היש בחינת כח־מה. ומורגש הוא שמדרגת בטול היש בשנות הנעורים כבדה יותר מבשנות הזקנה, שאז ממילא נחלשים כחות האדם. ונמצא לפי זה כי המזקין בחצי ימיו גדול ערכו מהזקן הבא בשנים, המשיג שלמות החכמה ברבות הימים.

(ובזה מובן ענין ר' אלעזר בן עזריה שאמר הרי אני כבן שבעים שנה, שהשיג מדרגת הזקן בהיותו בן י"ח, כלומר שהשיג בנערותו שלמות הבטול כבן שבעים. ועכ"ז ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות. והענין הוא, כי ענין יציאת מצרים בנפש היא לצאת ממיצר הגרון, שהוא ענין בטול

התאוות המוחשיות שנמשכות ממיצר הגרון, ג' שרי מצרים, משקים, אופים וטבחים, כמבואר בשם האר"י הק' ז"ל. וזהו ההבדל בין הזוכה לזקנה בנעוריו, להזקן הבא בימים, שהזקנה הטבעית כבר פעלה עליו להחליש תאוות מצרים שבנפש מיצר הגרון, שלשה שרי פרעה. הוא יודע להזכיר יציאת מצרים אף בלילות, כלומר להמשיך גילוי אור החכמה בכל הבחינות לילה, להגביר את השכל על הרגש, ואצלו לילה כיום יאיר לעבוד את ה' באהבה וביראה. לאפוקי המשיג שלמות הזוקן בנעוריו, בעת שממשלת שלשת השרים הנ"ל עודנה בתקפה, לו כבד מאד להמשיך גילוי אור החכמה בלילות, מפני כי בנעוריו דמי הבחרות עודם רותחים, וכח המתאוה עודנו שולט ומושל, ובלילה הרומזת להתגברות כחות נפש הבהמה, כמאמר דוד המלך ע"ה תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער, כבד מאד להמשיך גילוי אור החכמה לבטל את הכח המתאוה, כח חיתו יער, המתגבר מצד החום הטבעי. וזה ענין יציאת מצרים בלילות. וצריך להיות לוחם תמיד מלחמת היצר ולהיות גבור הכובש את יצרו, כמאמר בן זומא, איזהו גבור הכובש את יצרו. וזה שאמר עד שדרשה בן זומא, כל ימי חייך, כל לרבות הלילות, שעל ידי כבוש היצר הרע יכול לאמר, להמשיך יציאת מצרים, גילוי אור החכמה, גם בלילות. וזה ענין העבודה בבחינת אתכפיא. אבל הזקן הבא בשנים, אצלו לילה כיום יאיר ועבודתו היא בבחינת אתהפכא חשוכא לנהורא.)

והנה אמרו חז"ל, אברהם אבינו בן שלש הכיר את בוראו. כלומר, שעוד בילדותו התנוצץ והאיר בו אור החכמה להכיר כי אמנם יש מנהיג להבירה. וכמאמר המד"ר פ' לך, הציץ עליו בעל הבירה. שענין הציץ הוא הבטה וראיה שכלית, כמו שבארתי ענין זה במקום אחר. כי עבודת אברהם היתה באהבה וביראה כאחד, ולכן נקרא אוהבי, ומלאך ה' אמר לו, עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, כי עבודתו היתה בשתיהן, באהבה וביראה כאחד. (ולכאורה קשה, למה אמר לו המלאך רק כי ירא אלקים אתה, ולא כי אוהב ה' אתה. ויתכן שהוא מפני כי אין אומרים לאדם בפניו אלא מקצת שבחו.) ודבר זה, כלומר נסיון העקדה, העיד על אברהם שעובד הוא את ה' בשתי אלה. כי עצם המפעל מה שהעקיד את בנו להעלותו לעולה לה' היה כולו מצד אהבתו הגדולה את ה', שגדלה יותר מאהבת בנו יחידו הנולד לו למאה שנה. ומה ששמע אחר כך לקול המלאך אשר אמר לו אל תשלח ידך אל הנער, אשר לכאורה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ?... אך להיותו עובד גם מיראה. כן דרך הירא את המלך, שהוא ירא גם כן את עבד המלך (ומה גם במעשה נורא כזה ובשב ואל תעשה בדבר שיש בידו לקיים עוד את הקום ועשה, לא חש לשמוע לדברי התלמיד, כי אם יחפוץ בזה המלך,

הלא באפשר לו לקיים גזרת המלך). ועל ידי זה שעבד את ה' באהבה ויראה, בדרך רצוא ושוב, זכה לבחינת כמראה הבזק, בחינת החכמה, שהיא הברק המבריק כנ"ל. ונמצא אברהם אף בנעוריו נקרא זקן.

ובזה יבואר ענין כל עיר שיש בה מעלות ומורדות. כל איש, שהוא עיר קטנה שיש בה מעלות, בחי' רצוא, בחי' אהבה, ומורדות, בחי' ושוב, בחינת היראה, מזקינים בחצי ימיהם, כלומר שמשיגים בחינת הזקנה, בחינת החכמה, אף בנעוריהם. וזהו ענין ואברהם זקן, זה קנה חכמה, בעת בא בימים, כלומר בעת שעברו עליו בחיים ימים מספר כבר נחשב לזקן—חכם. כי וה' ברך את אברהם בכל, בדרגא דלית ביה חוסר, כדאיתא בזוהר הק', ודרגא זו היא דרגא דהעובד מאהבה ומיראה, שאז לא יומשך לו שום חסרון לא מהאהבה, בחינת רצוא, מפני שבחינת שוב תשמרהו שלא תכלה חיותו חלילה כבבני אהרן; ולא מהיראה, שלא יפול חלילה ביראה בישא, מרה שחורה ועצבות, כי אש האהבה תשמחהו, ובכח הרצוא תמשך לו חיות להחיותו בעת השוב. וזוהי באמת דרגא דלית בה חוסר. והיא ברכת בכל. וכנ"ל.



ברכת בנים ובני-בנים

לכ"ק אבינו, מורנו ומאורנו הגדול והחביב שליט"א

לחג היובל של שנת השבעים שלך!

ישנם רגעים של מלוי הנפש,
הלב אז מתרחב משפעת הרגשות,
והנך מחפש לשוא אז בטוים,
שרק וסממנים הגונים לציור,
עוגן בטוח למרוצת דמיך.

הלב אז משתפך בתפלה חרישית
ערפלית מסתורית ומלאת כונה,
שחקים משתתקים ומטים את אזנם
להמית הלב הנמסרת במרום.

אדון השמים, קבל את התפלה,
הרק לאבינו הגדול שליט"א,
מנהיג ישראל המיוחד במינו,
חיים ארוכים של שלוה ובריאות,
בישועות ישראל האר את עיניו.
קומם הריסות עמנו בימיו,
ולבו הכואב לשבר עמנו
שמח בביאת משיח צדקנו.

בהרגשה כפולה של אהבה בלי מצרים והערצה אנו מביעים את שמחתנו שזכינו לחגיגית היובל של שנת השבעים שלך, אבינו היקר והחביב. ברגע זה המרומם, כולנו מאוחדים בתפלה ובשאיפה אחת, שיאריך ה' את ימיך, ישכלל את בריאותך ואורך השופע עלינו לא יכבה לעולם.

בניך אוהביך ומעריציך זקוקי השפעתך,

אלישבע, יעקב-יצחק, סימא-ברכה,
יעקב משולם-זוסיא, בילא, פיגא,
יצחק-יואל, ברוך-מאיר, בילא.

ש י ר

שיש בו רגשות הערצה וכבוד

מאת ר' ברוך הערשענאָוו

יום ב' לסדר וימלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה
ובדעת, תר"ן, לחג המלואים, מלאות שבעים שנה לכ"ק
אדומו"ר הצ' ר' יהושע העשיל ראַבינאָוויץ שליט"א.

ר גשות רעיוני מאוד יתפעלו, זרמי סרעפי יעלצו ויגילו,
ב שמעי כי אדמו"ר הגיע לשנות שיבה ואקוה כי יגיע לגבורות באהבה,
י ואל שוכן מרומים להצמיח לו ישועה ורחמים בלי כל דאבה,
נ חת ודשן ירוה מבניו ברוכי אמת המסולאים,
וישבעו עונג וגיל, ולא יהיו נוגים ומדוכאים,

י ראה שלום עמו ובניו עד בלי ירח,
ה וד הדר תפארתו יזרח הולך וזורח,
ו בן מאה יהיה רבנו עוד רענן ושמח,
ש לומו כארז ישגא וינוב כתמר פורח,
ע יניו יחזו גאולתנו ופדות נפשנו כגבר צולח.

ה יום יום שמחות הוא לנו. שירי זמרה נרננה ונריעה.
ע ל כן נשאב מים — כלומר י י ן — בששון ממעיני הישועה.
ש גבו פעליו, וגם שגבו רעיוניו, בספריו ובמדברותיו.
י שמחו וירננו קוראי ספריו המפיצים כל רגשותיו.
ל חכם ונבון כמוהו נאה להשיג כל מטרותיו.

ר וב שנותיו לא חמקו ועברו עליו במנוחה נעימה.
א ף לא בשלוה והשקט הלבינו שערותיו מימים ימימה.
ב כל זאת תחי נא זאת נחמתנו, כי יצא לישע עמו,
י גיעותיו ומגמותיו להיטיב מצב אנשי שלומו,
נ ינו ונכדיו ההולכים בתורותיו ובאורחותיו
ו בדרך התורה והחכמה יפלסו נתיב במעגלותיו.
ב זכרו צרותיו — צרת אוקרינא עקת העולתה.
צ דיק ה' — יאמר, כי כל אלה ידו עשתה.

הנני מאחל לכת"ר שיקוים בו יהי שלום ב ח י ל ך,
ויבלה שנותיו בנעימים, עד עמוד כהן לאורים ותומים.

ברכה מאת קהל עדת ישורון שבעיר מאָנאַסטרישטשע, ברוסיה

ב"ה, ה' אדר, תר"צ, מאָנאַסטערישטשע.

כ"ק אדמו"ר הרב הצדיק המפורסם, צפירת תפארת ישראל, פאר הדור, מרן יהושע העשיל שליט"א!

ביום כ"ד לחודש אדר הנוכחי, ביום המצוין הזה, אשר בו ימלאו שבעים שנה לימי חיי כ"ק — אלפי אנשים מאחב"י, מכל ארצות פזוריהם, המעריצים ומקדישים את שם כ"ק, היודעים את הפעולות הגדולות אשר פעל כ"ק בכל שנות חלדו וימי צבאו על הארץ לטובת הרמת קרן התורה וחיזוק האמונה, בטח יקדמו פני כ"ק במכתביהם, לעטרהו בכתר פאר ותהלה ולברכהו ביום הנכבד הזה, יום החג לכ"ק ולכל בית ישראל.

ואנחנו תושבי עירנו מאָנאַסטערישטשע, אשר זכינו שכ"ק שכן כבוד בתוכנו, במבחר ימי עלומיו, חצי יובל שנים, ואשר מתגאים ומתפארים אנחנו בזה שכ"ק בשם עירנו יקרא גם כעת — יודעים אנחנו ביתר שאת, מכל תושבי עירות אחרות, מה רב טוב פעל כ"ק להשריש בלב ההמון דעות טהורות ומדות ישרות על פי אמונה הצרופה. זוכרים אנחנו עוד את השבתות והמועדים אשר בהם התאספנו לחצרות קדשו, והדרת קודש הופיע בכל פינות ביתו, ועינינו רואות את מורנו יושב בראש השלחן הטהור, ואזנינו שומעות נועם אמרותיו, המלאים זיו ומפיקים נוגה, והתענגנו עונג נעלה, עונג אשר לא יסולה בכל שכיות החמדה, אשר העת הטובה הזאת לא נשכח לנצח.

ובכן כפי שחושבים אנחנו את כ"ק עוד לתושב עירנו, ורק בגופו נתרחק מאתנו, אך נפשו עוד קשורה בנפשנו, מרחיבים אנחנו בנפשנו עוז להגיש לכ"ק מכתב הנוכחי ליום הקדוש הזה, ולבקש בשם כל אנשי עירנו מאת הדרת כ"ק שני דברים:

א. לקבל מאתנו הברכה הנובעת מעומק הלב ומסתרי חביון הנפש, כי יאריך ה' ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ינוב בשיבה טובה. יהזקהו ויחלימהו ה' בכח עלומים להיות למאור לבית ישראל, לנהל את

עדת ישורון בגובה וגאון בהוד ותפארה, ויזכהו לחוג את חג יום הולדתו עוד הרבה שנים.

ב. ביום הקדוש והטהור הזה, אשר רוח ממרום יערה ונחה עליו רוח ה', אור חדש על כ"ק יאיר, יאבה נא כ"ק להתפלל עבור חיינו, שלומנו ואשרנו.

עבדיו הנאמנים המשתחוים מרחוק מול הדרת כבוד קדושתו:

נאום ברוך במו"ה אלעזר ז"ל החופ"ק
נאום דובער טשאַרני, רב בפה
נאום שלמה ניעמאַי
נאום אברהם פּארחאַמאַווסקי
נאום מאיר בערנשטיין
נאום מרדכי בערנשטיין
נאום דוב בערגילסאַהן
נאום מרדכי ארי' שו"ב
נאום שלמה יאַמפּאַלסקי
נאום ישראל לייב שווץ
נאום אייזיק קאַטלער
נאום צבי וואַסילעווסקי
נאום ישראל סופר
נאום ליב רעטקע
נאום חיים אַלטער זשיוואַטאַווסקי

ברכת שלום

רחים ומוקיר רבנן אנא, ארום מנהון קאתינא. ועצור במילין כח מי יכיל מלהגיד ומלהביע את רגשי לב ורוח, גלל כן רוחי ונפשי יאלצני להיות בתוך הבאים בברכות והודאות לכ"ק אדמו"ר הרב הצדיק המהולל בכל התשבחות אין גומרין עליו את ההלל לו דומיה תהלה

מוהר"ר יהושע העשיל ראבינאוויטש

המכונה בפי קהל עם ועדה

הרבי ממאנאסטערישטשע שליט"א

אל חג היובל אשר הגיענו בהוד והדר ליום מלאות לכ"ק שבעים שנה, יום ב', כ"ד ימים לחדש אדר, שנת תר"צ לפ"ק.

יהא רעוא מן שמיא שיאריך ימיו ושנותיו בנעימים וחי בהם. ויזכה לראות רוב נחת גדולה וכבוד בכל יוצאי חלציו ויגדל את בני בניו הרי הם כבנים, ועיניו המאירות בתורה וחכמה תחזינה בהם רוב אושר ועושר כחפצו ורצונו הטוב.

נקוה ונוחיל כי יאריך ה' ימיו ושנותיו ונזכה עוד לחגג את חג היובל ליום מלאות לכ"ק שליט"א מאה ועשרים שנה.

מנאי אחד מחסידיו ומעריציו המסתופף בצל קדושתו זה כארבעים שנה,

שלום בהרב אאה"ג החסיד
ר' יהושע העשיל רובין.

רשימה

פון חברות, סאָסייעטיעס און חשוב׳ע געסט, וועלכע האָבען זיך באַטיילינט אין באַנקעט

הברות און סאָסייעטים, וועלכע האָבען אנטייל גענומען אין באַנקעט לכבוד דעם מאָנאַסטעריישטשער רבי שליט"א

איסט ניו יאָרק פראָגרעסיוו סאָסייעטי
בערשאַדער סאָסייעטי
בעלזער סאָסייעטי
באָיערקער סאָסייעטי
דאַשאָווער סאָסייעטי
ערשטער היסינער סאָסייעטי
צוויטע היסינער סאָסייעטי
זאַרנישטער סאָסייעטי
הברה אנשי ספרד, דומאָנט עוועניו.
חברי אנשי ליבאָוויטש, בראָנזוויל
חברי גמילת חסד אוו גרייטער ניו יאָרק
הברה גמילת חסדים, אָסבאָרן סטריט
חברה בית אברהם
חברה תפארת בני יעקב ר' מאיר פרעמישלאנער
חברה תורה אנשי חסד, דאוגלאס סטריט
חברה כנסת ישראל בית יעקב
הברה נחלת ישראל
טאלטשינער סאָסייעטי
טעפליקער סאָסייעטי
טערניווקער סאָסייעטי
יוסטינגראדער סאָסייעטי
ליניצער סאָסייעטי
ליפאָוויצער סאָסייעטי
לאדיזשינער סאָסייעטי
מאָנאָסטעריישטשער סאָסייעטי
נעמיראָווער סאָסייעטי, ניו יאָרק
נעמיראָווער סאָסייעטי, בראָנזוויל
ניו לאָטס תלמוד תורה
סאקאליווקער סאָסייעטי
ערשטע סאבאליווקער חברה אנשי רוסיא
שפיקאָווער סאָסייעטי

נעמען פון די חשוב'ע געסט, וועלכע זיינען אנווועזענד געווען בים באַנקעט

(לויטן סדר פון א. ב.)

א

מר. און מרם. אברהם לוי אמערלינג
מר. נ. אמערלינג
מר. און מרם. יואל אקסילראוד
מר. און מרם. גרשון אייבראמסאן
מר. און מרם. שמואל אלכסנדר
מר. און מרם. אמערלינג
מר. און מרם. זונדיל אסטראוו
דר. און מרם. ארליק
מר. און מרם. אקסענבערג
מר. און מרם. מאקס אסטראוו

ב

מר.און מרם. מאקס בלומבערג
מר. און מרם. שמואל ד. בעלזער
מר. ארי' ליב בעקערמאן
מר. און מרם. אברהם בערמאן
מר. און מרם. אברהם בומוואלד
מר. און מרם. פנחס ברעסלאוו
מר. און מרם. ברוסטיין
מר. ה. באסלאוו
מר. בן ציון בורשטיין
מר. און מרם. ו. בייטעלמאן
מר. און מרם. א. ברענאוויץ
מר. און מרם. ליב באסלאוו
מר. חיים בלומענפעלד
דר. בלומענפעלד
מר. און מרם. ב. בלאטמאן
מר. און מרם. יוסף באגאסלאווסקי
מר. און מרם. ישראל בערמאן
מר. און מרם.מאיר בערמאן
מר. און מרם. ל. בראון
מר. און מרם. ל. ברעכער
מר. פ. בערלין

ג

מר. ישראל געלליר, שיקאגא,
מר. און מרם. פנחס גאלדבערג
מר. און מרם. גלייבמאן
מר. און מרם. מרדכי גאלינסקי
דרב ר' שמעון גראסבין
ש. גילמאן
מר. און מרם. שלמה גילעוויץ
מר. און מרם. א. גובניצקי
מר. משה דוד געלמאן
מר. דוד געלמאן
מר. און מרם. אברהם גוטשטיין
מר. און מרם. ז. גודמאן
מר. מאיר גאלדשטיין
מר. און מרם. זלמן גראנאוו
מר. בנימין גרין
מר. און מרם. מ. גאלדשטיין
מר. און מרם. ישעי' גארבער
מר. און מרם. מ. י. גאלדשטיין
מר. און מרם. רפאל גאלדבערג
מר. גאלדשטיין
מר. און מרם. געלבערט
מר. און מרם. גודמאן

מר. יוסף גאלדין
מר. און מרס. שמואל גאלדפאדב

ד

מר. און מרס. דאדפמאן
מר. און מרס. מארים מ. דיימאנד
מר. און מרס. הינך דרוז
מר. און מרס. ה. דאשעווסקי
מר. און מרס. יוסף דירעקטאר
מר. און מרס. א. דראטווא
מר. און מרס. איזידאר דיימאנד
מר. און מרס. בנימין דייטשמאן
מר. יהושע דאלינסקי
מר. דאובער
מר. יצחק דובינסקי
מר. און מרס. דיימאנד
מר. און מרס. דוד דייטש

ה

מר. און מרס. ברוך הערשינאוו
מר. און מרס. יהודא ליב האראוויץ
הרב ר' שמרי' ליב הורוויץ
מר. און מרס. הערי הענדלער
מר. און מרס. י. הורוויץ
מר. פנחס האראוויץ
מר. פנחס הענדלער
מר. בריך האלינקע
מר. יוסף ומר. אהרן הערשענאוו
מר. און מרס. מרדכי הערריס
מר. און מרס. ישראל האלפערין
מר. און מרס. נתן הערריס
מר. און מרס. ה. הוטער
מר. סעם האראוויץ
מר. און מרס. דוד הערריס
מר. און מרס. אברהם הארענשטיין
מר. הויבעש

ו

מר. פרץ וויערניק
מר. און מרס. בינוש וויענער
מר. און מרס. בן ציון ווינאקור
מר. און מרס. ל. וויענער
מר. און מרס. שלמה וועקסלער
מר. משה וויסבערג
מר. און מרס. פנחס ווראובעל
מר. און מרס. יוסף וויס
מר. און מרס. דוד ווייניטרויב
מר. און מרס. יעקב וויס
מר. און מרס. יוסף ווייניטרויב
מר. און מרס. ד. וואטינסקי
מר. מ. וואקס
מר. און מרס. ל. וויעזנער
מר. און מרס. ישעי' וויס
מר. און מרס. פ. וויס
מר. און מרס. ווייניסטיין
ליאיער חיים וואלקינסאן ואמו
מר. און מרס. י. וויענער
מר. וואדמאן
מר. און מרס. יעקב וויס
מר. און מרס. ח. וואגעל
מר. און מרס. הערי וועדניק
מר. און מרס. מאיר ווייניגראד

ז

מר. און מרס. יעקב זופניק
מר. און מרס. זבארסקי
מר. א. זאקני
מר. און מרס. ליב זופניק
מר. אברהם זיוואטאווסקי
מר. און מרס. מאקס זערדען
מר. און מרס. יוחנן זאסלאוו
מר. און מרס. יצחק זאדינאף

מר. און מרם. ישראל זיידע
מר. און מרם. זינגער
מר. ל. זיידע
מר. יעקב זיידמאן
מר. ליב זילבערבערג

ח

מר. חיים ליב חוטאראנסקי
מר. ש. חייקין
מר. און מרם. מאקם חאיט

ט

מר. און מרם. א. טראוויצקי
מר. און מרם. טירשפיעלד
מר. און מרם. י. טולטשינסקי
מר. און מרם. טאפפער
מר. און מרם. אליהו טרעטמאן
מר. און מרם. ל. טשארני
מר. און מרם. מיכל טשארנאפאלסקי
מר. און מרם. טשערנעפסי
מר. און מרם. טשערנאווסקי
מר. און מרם. טשערניכאווסקי
מר. און מרם. טראוב

י

מר. ל. יפה
מר. אין מרם. יאבלאוו
מר. און מרם. יאנאוויץ

ל

הרב ומרת יעקב לעווינסאן
מר. און מרם. יעקב לעווינסאן
מר. און מרם. י. לאנדעם
מר. און מרם. מענדעל לאַרבערבלאט
מר. און מרם. אשר לאכאוויץ
לאיער און מרם. מאקם ה. לעווין
מר. און מרם. י. לאכאוויץ
מר. צבי לאטינסקי
מר. נחום ליטוטשע
מר. און מרם. לאנדעם
מר. און מרם. זאב לערנער
מר. און מרם. לאנגסיין
מר. און מרם. לאק
מר. ק. לינן
מר. און מרם. ל. לוקסענבערג
מר. און מרם. לאזאווועצקי
מר. או ן מרט. שמואל לעווינסאן
מר. ב. לעווינסאן
מר. צ. לעווינסאן
מר. און מרם. מאקם ליבטמאן
מר. און מרם. לאלקען
מר. מ. ליבאוו
מר. און מרם. ישעיה לאכאהוויץ

מ

מר. ישראל מיקענבורג
מר. און מרם. אליהו מאגאזאניק
מר. און מרם. ש. מעררין
מר. און מרם. שמואל מאלאמוד
מר. און מרם. מ. מוטשניק
מר. ישראל מאנדעל
מר. און מרם. א. מארגאלין
מר. און מרם. מאקם מיללער
מר. און מרם. מעלצער
מר. און מרם. א. ש. מייערסאן
מר. און מרם. אפרים מאלאמוד
מר. און מרם. מ. מילער
מר. און מרם. פ. מאסאוויצקי
מר. און מרם. מינדיטש

ג

מר. און מרס. הערי ניומאן
מר. ניקאלאס
מר. און מרס. ניימאן
מר. אברהם ניומאן
מר. מאקס ניידיטש

ס

ראבי און מרס. סילק, פאטסוויל,
מר. און מרס. י. סמיטה
מר. און מרס. ש. סאלאמאן
מר. און מרס. ש. סאקאלאוו
מר. און מרס. ישראל סילווער
מר. מרדכי סאווטסקי
מר. שלום ספעקטאר
מר. בנימין סאדאווסקי
מר. און מרס. ז. ספירא
מר. און מרס. ד. סילווערמאן
מר. און מרס. סאלאוויאן
מר. און מרס. ב. סאקאלאוו
מר. און מרס. ישראל סאקאל
מר. יוסף סיראטא
מר. און מרס. סיטראן
מר. י. סאקאל
מר. ב. סעבער
מר. זיידל סטאוויצקי, טשעלסי

ע

מר. און מרס. ראובן עקשטיין

פ

מר. און מרס. ישראל פריעדבערג
מר. און מרס. נייטהען פריעדבערג
מר. און מרס. חנא פארבער

מר. און מרס. ר. פיינבערג
מר. משה פישער
מר. י. פיינבערג
מר. און מרס. פענעוויץ
מר. און מרס. א. פריינקעל
מר. יעקב פאלק
מר. יוסף פארכאמאווסקי
דר. ראובן פינקעלשטיין
מר. און מרס. חיים פאווערינע
מר. און מרס. יצחק פעקער
מר. און מרס. ש. פארטנאי
דר. און מרס. פאללאק
מר. און מרס. ליב פאללאק
מר. און מרס. אפרים פאפעלאווסקי
מר. און מרס. פרימעט

צ

מר. און מרס. יוסף צוק
מר. יואל צוקערמאן
מר. און מרס. פ. צירולניק

ק

מר. און מרס. מאקס קריס
מר. און מרס. חיים קליעגמאן
מר. און מרס. חיים קאטלער
מר. און מרס. יוסף חיים קאפלאוויץ
מר. און מרס. שמאי קראסילאווסקי
מר. און מרס. סעם קוזמינסקי
מר. און מרס. יצחק קארמאן
מר. און מרס. דניאל קראסילאווסקי
מר. און מרס. קראלל
מר. און מרס. קליגמאן
מר. און מרס. גרשון קריימער
מר. און מרס. י. קאלינסקי
מר. און מרס. נ. קראסילאווסקי

מר. און מרס. קאלקער
מר. און מרס. י. קארעל
מר. און מרס. ס. קארעל
מר. און מרס. ח. קראסנער
מר. און מרס. י. קוזניץ
מר. און מרס. ק. קאליקאוו
מר. ש. קאפלאן
מר. קוירנים
מר. און מרס. י. קאבזאן
מר. און מרס. ה. קראקאוו
מר. און מרס.א. קליין
מר. און מרס. שמואל קאבאקאוו
מר. מאיר קראסנאוו
מר. און מרס. ס. קאלאטש
מר. און מרס. נחום מרדכי קויפמאן
מר. און מרס. נ. קאמענעצקי
מר. און מרס. ה. קאלניצקי
מר. און מרס. י. קיסלאק
מר. און מרס. ליב קופער
מר. און מרס. שמעון קופער
מר. און מרס. אלי' קאהען
מר. און מרס. א. קארלין
מר. סעם קיסלאק
מר. און מרט. אייבי קרים
מר. ב. קלערקעם
מר. און מרס. אברהם קאטלער
מר. און מרס. י. קאהען
מר. און מרס. דזשוליום קאטלער
מר. און מרס. מ. קאטלער

ר

הרב ר' משה ראבינאוויץ
הרב ר' יעקב אליהו ראבינאוויץ
מר. און מרס. זאב ראפפורט

מר. און מרס. שלום רובין
מר. און מרס. יצחק ראזענבערג
מר. און מרס. מאני ראבינאוויץ
מר. און מרס. דוד ראבין
מר. און מרס. יוסף רעמינק
מר. א. רישעל
מר. ה. ריוולין
מר. און מרס. ה. ראפפארט
מר. און מרס. י. ראטמאן
מר. און מרס. י. רודעראף
מר. און מרס. ל. ראטמאן
מר. און מרס. סעם רעפפין
מר. און מרס. מלך ראבין
מר. און מרס. יעקב ראטשטיין
מר. און מרס. פ. רייפמאן
מר. און מרס. מ. רובין
מר. און מרס. נתן ראזענבלום

ש

מר. און מרס. מרדכי שוואַרץ
מר. און מרס. אליעזר שרייבער
מר.און מרס. משה שעקמאן
מר. און מרס. ל. שעהרר
מר. און מרס. ל. ה. שלעזינגער
מר. און מרס. צבי שליאנסקי
מר. און מרס. יוסף שטיער
מר. און מרס. משה שניטקריימער
מר. און מרס. עזר שטיגער
מר. און מרס. א. שעפילאוו
מר. און מרס. עזר שאצאוו
מר. אברהם דוב שניידער
מר. און מרס. שליפער
מר. און מרס. ה. שוטער
מר. איתמר שטיינלייגער
מר. און מרס. ה. שיפער

מר. און מרס. משה שמוניס
מר. ד. שארף
מר. איזידאר שיפער
מר. מאיר שילימסקי

מר. און מרס. ס. שוגערמאן
מר. אין מרס. ארי' שוואריץ

ת

מר. תלמוד

נואַרק, ניו דז.

מר. און מרס. בצלאל דעקטאר
מר. און מרס. משה סקלארעוויטש
מר. און מרס. יחיאל פארבער
מר. און מרס. מרדכי פארכאמאווסקי
מר. און מרס. אייזיק קראסנער
מר. און מרס. יצחק קראסנער
מר. און מרס. יחיאל קראסנער
מר. און מרס. אברהם רעזניק

מר. און מרס. שלום ריטש
מר. און מרס. נייטהען ראטשקינד
מר. און מרס. לואי ריטש

פילאדעלפיא, פא.

מר. סעם ביוראק
מר. זויים
מר. ד. ב. טירקעל
מר. אין מרס. משה נתן וואקסמאן
מר. יהושע פיין